

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Maria HEMPEL (HEMPLÓWNA) (1834–1904) – florystka, etnografka, autorka notatek florystycznych oraz pracy *Flora Litwy w Panu Tadeuszu* (1892)

Fotografia, wielkość: 6,6 × 10,8 cm (Zakład Fotograficzny „Zofia”, Lublin). Właściciel: Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

Krzysztof KLUK (1739–1796), ksiądz, proboszcz w Ciechanowcu na Podlasiu, jeden z najwybitniejszych polskich przyrodników Oświecenia, współpracownik Komisji Edukacji Narodowej, autor m.in. *Dykcjonarza roślinnego* (t 1–3, Warszawa 1786–1788) – pierwszej flory Polski, wykorzystującej nazewnictwo K. Linneusza, podręcznika *Botanika dla szkół narodowych* (Warszawa 1785) oraz wielu prac rolniczych.

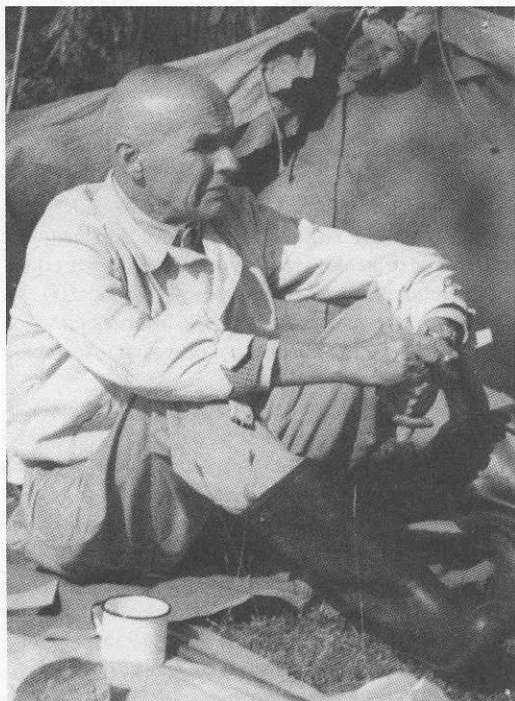

Z cyklu „Pisanki uczone”. Portret na pisance, wykonany przez Wojciecha Boguckiego z Ciechanowca. Ze zbiorów prywatnych prof. dr hab. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej – profesora Instytutu Historii Nauki, Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, wybitnego historyka nauki, kultury i oświaty, właścicielki największej w Polsce prywatnej kolekcji pisanek.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

ROZSTANIA • OBITUARIES

STANISŁAW TOŁPA
3 XI 1901–11 X 1996

W dniu 11 października 1996 r. odszedł od nas profesor Stanisław Tołpa, doktor habilitowany nauk przyrodniczych, emerytowany profesor zwyczajny, organizator i długoletni kierownik Katedry Botaniki Akademii Rolniczej we Wrocławiu, pierwszy rektor i doctor *honoris causa* tej uczelni, wybitny, ceniony botanik i ekolog roślin, twórca nowoczesnego polskiego torfoznawstwa, wychowawca wielu pokoleń młodzieży akademickiej, człowiek wyjątkowej pracowitości i szlachetności.

Stanisław Tołpa urodził się 3 listopada 1901 r. w Rudzie Łańcuckiej na Rzeszowszczyźnie. Po zdaniu w 1920 r. egzaminu dojrzałości w Gimnazjum Realnym w Leżajsku rozpoczął studia na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, na Wydziale Teologicznym. W 1923 r. przeniósł się na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, na specjalizację botaniczną, którą ukończył w 1928 r. Już w trakcie drugiego roku studiów podjął pracę w Katedrze Systematyki i Morfologii Roślin kierowanej przez prof. Stanisława Kulczyńskiego,

pod którego promotorstwem opracował swoją dysertację doktorską *Z badań nad wysokogórkimi torfowiskami Czarnohory* (*Acta Soc. Bot. Polon.* 1928), obronioną w 1930 r.

Praca naukowa rozpoczęta pod kierunkiem i opieką tak znakomitego i już wtedy cenionego badacza, w decydujący sposób wpłynęła na rozwój i ukształtowanie się zainteresowań przyrodniczych młodego adepta nauki. Z wybranego wówczas kierunku badań torfowizacyjnych nigdy już nie zrezygnował, rozwijał go, udoskonalał i pozostał mu wierny do końca swej działalności.

W latach 1928–1934 Stanisław Tołpa zaangażowany został przez profesora Kulczyńskiego do grupy badawczej Biura Projektów Melioracji Polesia. Uczestnicząc nadzwyczaj aktywnie zarówno w badaniach terenowych, jak i kameralno-laboratoryjnych, S. Tołpa spotykał się z nadzwyczaj złożoną i interesującą problematyką, z wielką różnorodnością zjawisk torfowizacyjnych, kształtowanych przez szeroki wachlarz czynników ekologicznych. Był to wyraźny impuls dla młodego botanika do podjęcia przezeń w przyszłości badań, mających na celu wyjaśnienie nierozwiązanych wtedy jeszcze zjawisk zachodzących w torfowiskach i w samym torfie.

Ukoronowaniem zespołowych prac z tego okresu było fundamentalne dla światowej botaniki dwutomowe dzieło *Torfowiska Polesia* autorstwa S. Kulczyńskiego, w którym udział i rozległy zakres prac Stanisława Tołpy został wielokrotnie podkreślony. Stanisław Tołpa w tym samym czasie opublikował również szereg samodzielnych opracowań, jak m.in. *Torfowiska okolic Sarn* (*Prace Biura Melior.* Pol. 1932), *Torfowisko wysokie Mak koło Antonówki na Polesiu* (*Acta Soc. Bot. Pol.* 1932), *Torfowiska krasowe koło Różany na Polesiu* (*Acta Soc. Bot. Pol.* 1933), *Zatorfieńskie jezioro na południowej krawędzi Polesia* (*Acta Soc. Bot. Pol.* 1934) i szereg innych. W pracach tych podkreśla ściśle korelacje zachodzące między rozwojem i biologią torfowisk niskich i wysokich a systemem troficznym i wodnym, układem hydrologicznym dolin i pozycją wododziałową złóż torfowych. W pracach wykorzystuje zarówno rozpoznanie budowy stratygraficznej, jak i wyniki analiz palinologicznych. Wyjaśnia też odmiennosć kształtowania się torfowisk pojeziornych w warunkach oddziaływania zjawisk krasowych, jak również problem zmian klimatycznych w okresie holoceni, którym podlegały badane torfowiska.

Po zakończeniu badań i rozwiązaniu terenowej grupy badawczej Biura Projektów Melioracji Polesia, dr Stanisław Tołpa w latach 1934–1939 pracował jako nauczyciel biologii w Gimnazjum i Liceum w Kali-

szu. Poszukując coraz doskonalszych form dydaktycznych w nauczaniu biologii na poziomie szkoły średniej organizował i prowadził z dużym rozmachem Ośrodek Metodyczny Biologii, publikując wiele artykułów w fachowych czasopismach pedagogicznych, jest też współautorem kilku podręczników biologii dla szkół podstawowych i średnich. Równolegle kontynuował opracowanie botaniczne z zebranych materiałów torfowych na Polesiu oraz organizował dalsze torfoznawcze wyprawy terenowe w okolice Radomia, Kalisza i na Wileńszczyznę.

Wybuch drugiej wojny światowej uniemożliwił kontynuację wyjazdów i badań. Jako uczestnik kampanii wrześniowej, Stanisław Tołpa dostał się do niewoli i przebywał w różnych obozach jenieckich na terenie Niemiec. Po zakończeniu działań wojennych, w czerwcu 1945 roku przybył do Wrocławia, dołączając do grupy naukowej prof. Kulczyńskiego – delegata Ministra Oświaty. Zadaniem tego zespołu było zorganizowanie pierwszej na Ziemiach Zachodnich uczelni polskiej – Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu.

Dr Stanisław Tołpa uruchomił od podstaw Instytut Botaniczny, organizując nie tylko strukturę naukową placówki ale również całe jej zaplecze materialne, remont pomieszczeń, aparaturę naukową, księgozbiór i zbiory dydaktyczne. Równocześnie przystąpił do opracowywania ocalałych, a zebranych przed 1939 r. materiałów botanicznych. Na podstawie pracy *Biologia torfowiska wysokiego Mchy Jelnieńskie koło Dżisny na Wileńszczyźnie (Rocznik Łąkowy i Torfowy, Wrocław 1947/48)* habilitował się w 1946 r. na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego. Publikacja ta stanowi doniosłe osiągnięcie w zakresie poznania podstawowych mechanizmów kierujących rozwojem torfowisk wysokich. W 1946 r. objął kierownictwo Zakładu Botaniki na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, a po mianowaniu profesorem nadzwyczajnym w 1948 r., wybrany został dziekanem tego wydziału. Od roku 1951 jest organizatorem wyodrębnionej z Uniwersytetu Wrocławskiego Wyższej Szkoły Rolniczej, składającej się z Wydziału Rolniczego i Weterynaryjnego oraz nowo utworzonych wydziałów: Melioracyjnego i Zootechnicznego. W latach 1952–1954 sprawował funkcję pierwszego rektora Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu, a w 1958 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

Pomimo nawału obowiązków organizacyjno-administracyjnych i dydaktycznych profesor Tołpa nadal rozwijał żywą działalność naukowo-badawczą wdrażając do niej i inspirując do działań liczną grupę swoich uczniów i współpracowników. Z tego okresu

pochodzą między innymi publikacje *Torfowiska Karonoszy i Gór Izerskich (Rocz. Nauk. Roln. 1949)*, *Rośliny naczyniowe Jeziora Charzykowo (Prace Bad. Inst. Leśn. 1950)*, *Flora interglacialna Kalisza (Wyd. Inst. Geolog. 1952)*, *Flora interglacialna ze Sławna koło Radomia (Wyd. Inst. Geol. 1960)*.

Z gronem swoich najbliższych współpracowników podjął wieloletnie badania na największych kompleksach torfowiskowych kraju, a w szczególności na terenach Bagien Biebrzańskich, obszarach dolinnych Lubelszczyzny w dorzeczu rzeki Tyśmienicy, na Podlasiu w dolinach rzek Rozogi, Szkwy, Omulwi i Pisy, na Pomorzu Zachodnim i wielu innych regionach Polski. Prace te finansowane były głównie przez Departament Melioracji Ministerstwa Rolnictwa, a opracowane dla zlecciodawcy tzw. dokumentacje przyrodniczo-geologiczne, w postaci kilkuset odrębnych elaboratów, zinwentaryzowały ponad 500 tys. ha bagien, stanowiąc bogate źródło informacji i wskazówek dla racjonalnego wykorzystania torfowisk krajowych.

Równocześnie, w trakcie tych badań zebrano obfite materiały do szczegółowszego rozeznania całości złożonych procesów biologicznych, kształtujących dynamikę i mechanizmy rozwoju różnych typów i rodzajów torfów i torfowisk. Ich efektem było wiele fundamentalnych publikacji m.in. *Rozwój zbiorowisk roślinnych na torfowisku niskim w zależności od kierunku przebiegu procesów biologicznych w podłożu torfowym (Postępy Nauk Roln. PAN, 1956)*, *Przyczyny i mechanizm rozwoju torfowisk przejściowych i wysokich w północno – wschodniej części Polski (Postępy Nauk Roln. PAN, 1960)*, *Nowa metoda badań strategii torfowisk (Postępy Nauk Roln. PAN, 1956)*. Ukoronowaniem całości badań z tego okresu było opracowanie *Klasyfikacja torfów w oparciu o metody fitosocjologiczne (Postępy Nauk Roln. PAN, 1967)* we współautorstwie z Adamem Pałczyńskim i Mieczysławem Jasnowskim, uczniami Profesora. To nowatorskie podejście do zagadnienia klasyfikacji torfów, oparte na podstawach fitosocjologiczno-ekologicznych z uwzględnieniem szczegółowych badań udziału makroszczątków roślinnych, postawiło tę pracę w centrum zainteresowania torfoznawców wielu krajów nie tylko europejskich, zwłaszcza, że ukazało się również w edycji niemieckiej. Klasyfikacja ta dotąd nie straciła nic ze swej aktualności.

W trakcie pogłębiania badań torfoznawczych profesor Tołpa zainicjował i rozwinął całkiem nowy i dość niespodziewany ich kierunek. Po długoletnich, żmudnych doświadczeniach udało mu się, wraz z zespołem współpracowników, wyodrębnić z określonych gatunków torfów niskich substancje o charakte-

rze biostymulatorów i bioinhibitorów. Ich zastosowanie w terapii człowieka i zwierząt wpływało w wyraźnie korzystny sposób na obronność immunologiczną organizmu. Ostatecznym osiągnięciem profesora Tołpy w tym zakresie było wprowadzenie na rynek farmaceutyczny oficjalnego leku TTC, stosowanego jako preparat wspomagający odporność immunologiczną.

Profesor S. Tołpa jest autorem ponad 100 publikacji naukowych z florystyki, ekologii torfowisk i roślin torfowiskowych, paleobotaniki, teoretycznych i praktycznych aspektów torfoznawstwa w Polsce, jak również kilkunastu podręczników z botaniki dla studentów różnych kierunków studiów. W uznaniu zasług naukowych, w roku 1967 został wybrany członkiem korespondentem, a parę lat później (1975) członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. Położył też ogromne zasługi rozbudzając aktywność wielu towarzystw i naukowych gremiów, których był członkiem. Już w roku 1946 współorganizował Wrocławskie Towarzystwo Naukowe (w roku 1986 został jego członkiem honorowym) i w tym samym czasie (1946–1949) pełnił funkcję pierwszego przewodniczącego Wrocławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego (członkiem honorowym PTB został wybrany w roku 1992). Przez wiele lat działał aktywnie w Międzynarodowym Towarzystwie Torfowym, gdzie pełnił funkcję wiceprzewodniczącego (1970–1974). Był członkiem wielu Komitetów PAN (m. in. Komitetu Melioracji i Łąkarstwa, Komitetu Ochrony Przyrody). Angażował się w utworzenie Karkonoskiego Parku Narodowego, aby potem przez dwie kadencje (1974–1980) pełnić funkcję przewodniczącego jego Rady Naukowej. Podobnie, już w latach 70., był w różnych gremiach krajowych rzecznikiem utworzenia Biebrzańskiego Parku Narodowego, który to obszar znał z autopsji i jako terenu unikatowego dla przyrodników całej Europy bronił przed zakusami meliorantów.

Profesor S. Tołpa wykształcił pokaźne grono uczniów, botaników i torfoznawców. Promował 19 doktorów i opiekował się 7 habilitantami, którzy pracują dziś przeważnie jako samodzielni badacze w wielu uczelniach i krajowych instytutach resortowych.

Pomimo przejścia w 1972 r. na emeryturę jeszcze przez 16 lat kierował samodzielną międzywydziałową Pracownią Biologii i Biochemii Torfu w Akademii Rolniczej we Wrocławiu, prowadząc pasjonujące go do ostatnich chwil życia prace nad bioaktywnymi właściwościami torfu. W 1985 roku w uznaniu wielkich zasług dla Akademii Rolniczej we Wrocławiu uczelnia nadała mu zaszczytny tytuł doktora *honoris causa*.

Za działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną Profesor był odznaczony m. in. Orderem Odrodzenia Polski II kl. – Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą, Krzyżem Komandorskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Medalem za Zasługi dla AR we Wrocławiu, Złotą Odznaką za Zasługi dla rozwoju miasta i województwa wrocławskiego oraz wieloma innymi nagrodami i wyróżnieniami resortowymi i regionalnymi.

Pożegnaliśmy Profesora z głębokim żalem i smutkiem. Zachowamy go w pamięci jako wzorowego Uczzonego i Mistrza, na którego wiedzę, pomoc i przyjazne serce można było zawsze liczyć.

Jerzy FABISZEWSKI, Jerzy ZABAWSKI

**PROFESOR CHIN-CHIH JAO,
NESTOR CHIŃSKICH FYKOLOGÓW
WSPOMNIENIE POŚMIERTNE
(22 II 1900–28 III 1998)**

**Professor Chin-Chih Jao,
grand old man of Chinese phycologists. Obituary.
(22 II 1900–28 III 1998)**

Nie każdy kraj może się poszczycić posiadaniem uczzonego, którego prac nie da się pominąć w podstawowym dorobku danej specjalności. Takie poczesne miejsce w światowej fykologii XX wieku należy się niewątpliwie Profesorowi Chin-Chih Jao. Odznaczał się ogromną wiedzą oraz właściwą Chińczykom nadzwyczajną pracowitością i talentem malarskim. Dożywszy sędziwego wieku 97 lat zmarł 28 marca bieżącego roku. Pozostawił po sobie ponad 70 oryginalnych publikacji i wielu uczniów.

Urodził się 22 lutego 1900 roku w mieście Chongqing. Studia biologiczne ukończył w 1922 roku na uniwersytecie w Pekinie. Do 1934 roku opacowywał słodkowodne glony w prowincji Szechwan (=Sichuan), głównie z licznych tam upraw ryżowych. W blisko 2000 zebranych próbkach zwrócił szczególną uwagę na nitkowate zielenice (*Oedogoniaceae* i *Zygnemataceae*). Część tych materiałów opublikował w czasie pobytu w latach 1934–1936 w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Jedną z tych publikacji, poświęconą studiom nad *Zygnemataceae* z Szechwanu [1], posłużyła mu do uzyskania stopnia doktora filozofii na uniwersytecie w Ann Arbor, Michigan, pod patronatem Profesora W. R. Taylora.

W czasie stażu u Prof. Taylora zrobił piękne, artystycznie wykonane ilustracje do dwu wydań jego monografii [4] dotyczącej makroskopowych glonów morskich (zielenic, różnowiciowych (*Vaucheria*),

Fot. 1. C.-C. Jao jako doktorant w Ann Arbor.

Phot. 1. C-C. Jao as a postgraduate student in Ann Arbor.

brunatnic i krasnorostów) północnej części wschodniego wybrzeża Ameryki Północnej. Z 60. całostroniowych tablic 42 wykonane są Jego ręką w całości, a ponadto jeszcze 9 w części.

Owocem pobytu przez dwa letnie sezony w Morskiej Stacji Biologicznej na Cape Cod było kilka cennych opracowań glonów słodkowodnych i morskich. Cztery ostatnie miesiące 1935 roku Jao pracował we Friday Harbour Laboratories (należących do uniwersytetu w Waszyngtonie) na wyspie San Juan. Opisał z tamtąd szereg krasnorostów, brunatnic i zielenic. Część materiałów zabrał ze sobą do Chin, gdzie opracowywał je jeszcze kilka miesięcy po japońskiej inwazji na północne Chiny w lipcu 1937 r. Materiały te, z powodu trudności wywołanych wojną, mógł opublikować dopiero w 1948 roku.

Aż do 1949 roku, kiedy Chiny odzyskały wolność, Jao pracował w Instytucie Botaniki Chińskiej

Akademii Nauk w Szanghaju. Potem przeniesiono Go do Instytutu Hydrobiologii w Wuhang również należącym do Akademii. Jako pracownik naukowy najwyższej rangi miał w swojej pracowni około 30 pracowników nie licząc gości, badaczy z różnych uniwersytetów.

Znalazła tam miejsce do pracy i życzliwą opiekę także polska fykolożka Teresa Mrozińska, studentka profesora K. Starmacha, potem adiunkt i docent w Zakładzie Algologii Instytutu Botaniki PAN. To Profesor Starmach, zauważywszy w zaniedbanych wówczas, po drugiej wojnie światowej, karpiowych stawach rozmaite nitkowate zielenice, w tym gatunki uwikła (*Oedogoniales*), zasugerował jej ich opracowanie najpierw do pracy magisterskiej, potem doktorskiej, rozszerzając teren na inne, pobliskie zbiorniki wodne. Profesor Starmach, wówczas dyrektor Zakładu Biologii Wód PAN i kierownik Katedry Hydrobiologii UJ, doradził wysłanie jej, już po doktoracie, na staż do Profesora Jao, jako świetnego specjalisty w tym zakresie. Do dziś zachował mi się mój projekt listu, który po akceptacji i podpisaniu przez dyrektora Instytutu Botaniki Profesora W. Szafera został wysłany do Chin i był tam przychylnie przyjęty. Istniało już wówczas porozumienie o współpracy między Chińską Akademią Nauk i PAN i o wyjazdach w ramach wymiany. W czasie pobytu od października 1959 do sierpnia 1960 Teresa skorzystała wiele w tym egzotycznym kraju. Nauczyła się u Profesora Jao pięknie rysować te gatunki i ugruntowała specjalizację w tej grupie zielenic.

Oprócz badań taksonomicznych, Jao brał udział w rozmaitych kompleksowych opracowaniach hydrobiologicznych, a nawet rybackich. Jego prace dotyczą także jezior i rzek.

Za monografię o chińskich *Oedogoniales* [2] dostał drugą nagrodę narodową z dziedziny nauk przyrodniczych. W tomie obejmującym materiał zgromadzony przez 40 lat odnotował 415 taksonów, z czego 122 nowych dla nauki (w tym 80 gatunków) i zaproponował nową klasyfikację w obrębie tej grupy. Mimo że napisana jest po chińsku, łacińskie diagnozy i doskonałe ilustracje umożliwiają wszystkim korzystanie z niej.

Bardziej niedostępna na światowej arenie jest druga jego monografia poświęcona chińskim *Zygnemales* [3]. Jak podaje Profesor Zengh Yu Hu, jest znacznie obszerniejsza niż jakakolwiek inna flora tych zielenic. Monografia ta nie została niestety uwzględniona w opracowaniach Kadłubowskiej we Florze Słodkowodnej Polski, ani w Suesswasserflora von Mitteleuropa.

Jao interesował się także innymi grupami syste-

matycznymi glonów głównie słodkowodnych ale też i morskich: sinicami, innymi jeszcze zielenicami, różnowiciowymi (*Vaucheria*), chloromonadami, okrzemkami, krasnorostami i ramienicami. Opisał wiele nowych dla nauki taksonów, w tym liczne rodzaje, np. *Leptosiropsis*, *Oncosaccus*, *Westellopsis*, *Sphaerodictyon*, *Echinocoleum* (wspólnie z Lee) i *Diclostera* (wspólnie z Wei i Hu).

Poświęcono mu następujące eponimy: rodzaj *Jaoia* Fan zastępujący jego *Coelodiscus*, oraz rodzaj i gatunek *Jaoniella planktonica* Skvortzov.

Do końca swoich dni Profesor Jao był w kontakcie ze swoim Instytutem i uczniami; wraz z nimi obchodził jubileusz 95 lecia urodzin. Pozostawił po sobie dobrą pamięć jako uczony najwyższej klasy, opiekuńczy pedagog, człowiek życzliwy ludziom i utalentowany artysta.

Szczegóły z życia Profesora Jao zaczerpnęłam z notatki zrobionej dla mnie życzliwie przez Profesora Hu, Dyrektora Zakładu Fykologii w Instytucie Hydrobiologii Chińskiej Akademii Nauk, i z przysłanej mi przez niego odbitki artykułu [5]. Profesorowi Hu zawdzięczam też fotografię Profesora Jao wykonaną w 1996 roku. Za to wszystko bardzo mu jestem wdzięczna.

Fot. 1. Profesor Jao z żoną w 1996 roku.

Phot. 1. Professor Jao with his wife in 1996.

We wspomnianym artykule załączono bibliografię blisko 50 ważniejszych publikacji Profesora Jao.

LITERATURA

- [1] JAO C.-C. 1935. Studies on the freshwater algae of China. I. *Zygnemataceae* from Szechwan. *Sinensia* 6: 551–645.

- [2] JAO C.-C. 1979. *Monographia Oedogoniales Sinicae*. Science Press, Goughshudia, Beijing, ss. I-IV, 1–536, 115 pls.
- [3] JAO C.-C. 1988. *Zygnemataceae*. Flora algarum sinicarum aquae dulcis. T. I. Consilio Florarum Cryptogamarum Sinicarum, Academiae Sinicae edita. Science Press, Beijing, ss. I-V, 1–228.
- [4] TAYLOR W. R. 1937. *Marine algae of the Northeastern coast of North America*. Univ. Michigan Press, Ann Arbor, ss. IX, 427. (Second revised edition, 1957).
- [5] WYNNE M. J. 1997. Chin-Chih Jao. *Phycological Newsletter*, 34(2): 7–11.

Jadwiga SIEMIŃSKA

ROCZNICE, JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

PRO MEMORIA

- **200 rocznica urodzin Aleksandra Zawadzkiego (6 V 1798–5 VI 1868)**, przyrodnika, ur. w Bielsku, zm. w Brnie, profesora fizyki Uniwersytetu Lwowskiego, nauczyciela we Lwowie i Brnie, badacza flory i fauny Karpat, autora m.in. *Enumeratio plantarum Galiciae et Bucovinae* (1835); od jego nazwiska pochodzi nazwa opisanego z Pienin przez F. Herbicha endemicznego złoćenia Zawadzkiego (*Chrysanthemum zawadzkii*).
- **425 rocznica śmierci Marcina z Urzędowa (ur. ok. 1500–22 VI 1573)**, jednego z pierwszych polskich botaników, lekarza, księdza, ur. w Urzędowie (woj. Lubelskie), zm. w Sandomierzu, absolwenta uniwersytetów w Krakowie i Padwie, lekarza nadwornego hetmana Jana Tarnowskiego, kanonika katedry sandomierskiej; w latach ok. 1543–1553 opracował *Herbarz Polski* (wydany pośmiertnie w 1595 r), pierwszy oryginalny polski tzw. zielnik czyli ilustrowaną encyklopedię przyrodniczą, zawierającą bogate informacje o roślinach, zwierzętach i minerałach używanych w dawnej Polsce.
- **120 rocznica śmierci Franciszka Maksymiliana Sobieszczańskiego (10 X 1814–3 VI 1878)**, popularyzatora nauk przyrodniczych, ur. w Bychawie (woj. lubelskie), zm. w Warszawie, ogrodnika w majątku Tarnowskich w Dzikowie, bibliotekarza Biblioteki Głównej b. Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, autora artykułów popularnych z zakresu botaniki, m.in. biografii wielu przyrodników.
- **70 rocznica śmierci Józefa Rostafińskiego (14 VIII 1850–5 V 1928)**, systematyka glonów i śluzowców, historyka botaniki, pioniera etnobotaniki,

wybitnego popularyzatora biologii, współtwórcy współczesnej polskiej nomenklatury botanicznej, ur. w Warszawie, zm. w Krakowie, docenta Uniwersytetu w Strasburgu, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, długoletniego dyrektora Ogrodu Botanicznego, autora m.in. pierwszej

syntezy flory roślin naczyniowych środkowej i północnej Polski (*Florae Polonicae Prodrromus*, 1872), uzupełnionej o paprotniki (1886), pionierskiej monografii śluzowców (*Śluzowce (Mycetozoa). Monografia*, 1875), unikatowych w skali światowej studiów nad botaniką średniowiecza i Renesansu, uwiecznionych m.in. dziełem: *Średniowieczna historia naturalna. Symbola ad historiam naturalem medii aevi* (Cz.1–2, 1900) i monograficznymi opracowaniami: *Medycyna na Uniwersytecie Jagiellońskim w XV wieku* (1900), *Nasza literatura botaniczna XVI wieku oraz jej autorowie lub tłumacze* (1888), a także klasycznego *Słownika polskich imion rodzajów* (1900) oraz wielu popularnych artykułów, książki: *Z Algerii. przyroda i ludzie* (1888, wyd. 2–1896), zbioru odczytów: *Ze świata przyrody. Szkice i opowiadania* (1887) oraz znakomitych podręczników biologii dla szkół różnych szczebli (6 tytułów), m.in. sławnego *Przewodnika do oznaczania roślin* (wyd. 1–1886, wyd. 21–1979, uzupełnione przez O. Seidl).

• **50 rocznica śmierci Dezyderego Szymkiewicza** (1 VI 1885–15 V 1948), ekologa, geografa roślin, ur.

w Wilkii na Kowieńszczyźnie, zm. w Krakowie, profesora Politechniki Lwowskiej, kierownika Katedry Botaniki Ogólnej i Fiziologii Roślin, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, współorganizatora Wydziału Leśnego, kierownika Katedry Ekologii Roślin i Klimatologii UJ,

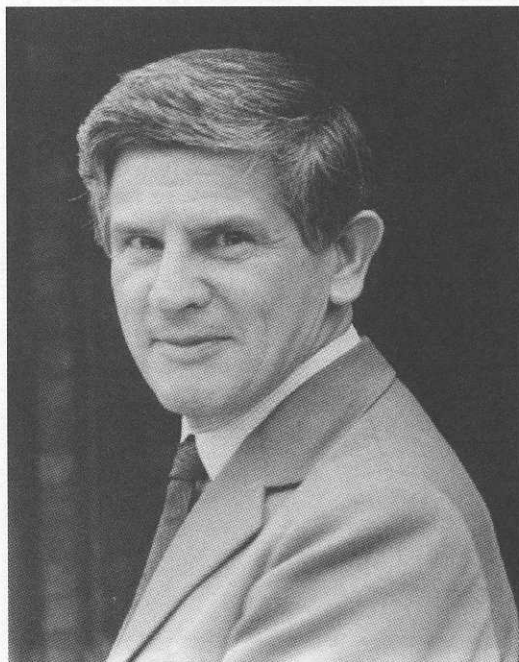
założyciela stacji ekologicznych w Dublanach (1927) i Czemernem na Polesiu (1929), pioniera matematycznych metod w botanice, twórca stosowanego w nauce światowej pojęcia tzw. współczynnika pokrewieństwa rodzajowego, służącego do porównywania

flor odległych regionów geograficznych, autora pionierskich prac biometrycznych i ekologicznych dotyczących wpływu czynników klimatycznych na czynności fizjologiczne roślin oraz podręczników: *Botanika* (1928) i *Ekologia roślin* (1932).

Alicja ZEMANEK

JUBILEUSZ 70 LECIA URODZIN PROFESORA DRA HAB. WIESŁAWA STAWIŃSKIEGO

Jubilee of 70th anniversary
of Professor Wiesław Stawiński's birth

Profesor dr hab. Wiesław Stawiński urodził się 22 czerwca 1928 roku w Tarnowskich Górach na Górnym Śląsku. W latach 1949–1952 studiował biologię w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie uzyskując dyplom ukończenia studiów pierwszego stopnia. Podjął następnie pracę zawodową jako nauczyciel biologii w Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym w Katowicach-Szopienicach (lata 1952–1967), a potem w Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika w Bielsku-Białej. W okresie od 1955 do 1957 r. studiował na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie uzyskując stopień magistra biologii.

Następne lata wyznaczają kolejne etapy Jego drogi naukowej:

– stopień doktora nauk przyrodniczych uzyskał w 1965 roku (Uniwersytet Jagielloński) na podstawie rozprawy z dziedziny algologii pt. „*Występowanie gatunków z rodzaju Phacus w różnych siedliskach w okolicy Bielska-Białej*”;

– w 1979 roku przedstawił na Uniwersytecie w Halle rozprawę habilitacyjną pt. „*Theoretische und empirische Untersuchungen zur Gestaltung des Laborunterrichts im Fach Biologie an den allgemeinbildenden Schule*” uzyskując stopień doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie metodyki nauczania biologii;

– w latach 1970–1991 pracował jako docent, a następnie (od 1991 do 1996) jako profesor nadzwyczajny w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie; w 1994 roku otrzymał tytuł naukowy profesora biologii

– w 1996 roku uzyskał stanowisko profesora zwyczajnego;

– od 1967 roku Profesor Stawiński kieruje nieprzerwanie Zakładem Dydaktyki Biologii w Instytucie Biologii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Pełnił również funkcję Prodziekana.

Okres od 1952 do 1998 roku obejmuje więc 46 lat Jego intensywniej pracy pedagogicznej i naukowej. W tym czasie Profesor z godnym naśladowania poświęceniem swą całą twórczą energię kieruje na kształcenie młodzieży szkolnej i akademickiej. Niestrudzenie doskonalili również kadrę nauczycielską w zakresie nowoczesnych metod nauczania biologii i przedmiotów pokrewnych, będąc jednocześnie inspirującym badaczem i autorem licznych opracowań specjalistycznych z dziedziny metodyki nauczania biologii.

PROFESOR – MISTRZ I NAUCZYCIEL

Do szczególnie ważnych dziedzin działalności Profesora Wiesława Stawińskiego należy nieustanne poszukiwanie optymalnych metod nauczania biologii oraz opieka naukowa nad magistrantami lub doktorantami. Dotychczas pod Jego kierunkiem wielu uzyskało stopień magistra, a 20 – doktora nauk biologicznych w zakresie dydaktyki biologii. Inspirował też wielu młodszych kolegów – pracowników nauki i swoich uczniów, służąc im swą radą i wiedzą oraz doświadczeniem naukowym. Zwłaszcza wielu nauczycieli szkół podstawowych i średnich korzysta od lat z wiedzy i ogromnego doświadczenia zawodowego Profesora – zarówno na studiach jak i na kursach podyplomowych, których był i jest nie tylko organizatorem, lecz również bardzo cenionym wykładawcą. Należy podkreślić, iż wieloletnia, pełna zaangażowania działalność dydaktyczna dotycząca niemal wszystkich szczebli kształcenia zawodowego nauczycieli biologii

(szkolnictwo średnie, wyższe oraz podyplomowe) została utrwalona w świadomości Jego wychowanków i uczniów oraz w środowisku zawodowym jako „Szkoła Profesora Stawińskiego”, tzn. szkoła nowoczesnych metod nauczania przedmiotów biologicznych – z wykorzystaniem różnorodnych mediów, także audiowizualnych, oraz na bieżąco uaktualnianej tematyki nauczania i kształcenia świadomości ekologicznej – zgodnie z postępem biologii i osiągnięciami wiedzy przyrodniczej.

Dotychczasowy, bogaty i znaczący, dorobek naukowy Profesora wyraża się bardzo okazałą liczbą prac badawczych, artykułów przeglądowych i komunikatów, wykładów i referatów wygłoszonych na sympozjach i konferencjach naukowych, zarówno krajowych jak i zagranicznych. Do 1997 roku (włącznie) opublikował ok. 330 pozycji, w tej liczbie ponad 50 publikacji w zagranicznych wydawnictwach (w j. angielskim, niemieckim, rosyjskim, bułgarskim i japońskim – jeden rozdział w książce nt. edukacji środowiskowej w świecie wydanej w Japonii).

Szczególne znaczenie w kształceniu teoretycznym jak i w zawodowym doskonaleniu studentów, a także w codziennej pracy praktyków zawodu nauczycielskiego, mają zwarte dzieła podręcznikowe, których Profesor jest autorem, jak np. „*Zarys ogólnej dydaktyki biologii*” (Kraków 1976), oraz redaktorem i współautorem, „*Zarys dydaktyki biologii*” (PWN Warszawa, I wyd. 1985, II wyd. 1985 – autor I cz.) oraz współautor II cz. Wymienić trzeba takie podręczniki szkolne... biologii, książki przedmiotowo-metodycznej dla nauczycieli; zeszyty do ćwiczeń dla klasy 5, a także 3 przewodniki do nauczania biologii i ochrony środowiska, zbioru instrukcji ćwiczeniowych z fizjologii zwierząt (1992) oraz ekologii i ochrony środowiska (1993) a ponadto opracowanie „*Główne nurty rozwoju dydaktyki biologii*” (1992) i wiele innych.

Wieloletnia, bardzo aktywna działalność naukowa i organizacyjna oraz wychowawcza Profesora dr hab. Wiesława Stawińskiego ujawnia Jego wyjątkową osobowość, która skupia wokół siebie grono uczniów oraz kontynuatorów Jego racjonalnych, zawsze świątłych i pogłębianych idei, dotyczących dydaktyki biologii oraz poglądów związanych z teoretycznymi i aplikacyjnymi aspektami nauczania przedmiotów przyrodniczych.

PROFESOR WIESŁAW STAWIŃSKI JAKO NAUCZYCIEL

Profesora jako nauczyciela i wychowawcę młodzieży poznałem przed wielu laty – w okresie, gdy

sam byłem uczniem LO im. Mikołaja Kopernika w Bielsku-Białej.

Sięgając myślą do tego okresu chętnie wspominał grono moich wspnianych profesorów, a zwłaszcza tych, których z wielu względów zapomnieć niepodobna, i którzy pozostaną ze mną do końca w mojej dla nich wdzięcznej i przyjaznej pamięci.

Do takich bez wątpienia należy Pan Profesor Wiesław Stawiński, uczący nas w owym czasie (1961–1963) biologii oraz nauki o człowieku i higieny.

Z dzisiejszej perspektywy i mojego już dość znacznego doświadczenia jako nauczyciela akademickiego mogę stwierdzić, iż nie można przecenić zasług takich pedagogów ze szkolnictwa podstawowego i średniego, którzy dzięki swoim talentom i zaangażowaniu podczas codziennej pracy są w stanie kreować fascynujący obraz nowych światów nauki, którzy potrafią przybliżyć nie tylko całą paletę barw wiedzy, lecz również ich subtelne odcienie – z taką umiejętnością, która jest w pełni zgodna z potrzebami intelektualnymi ucznia, i z tak trafną oceną ich zakresu, jaki wyznacza możliwość indywidualnej percepcji wielu nowych dla młodego człowieka faktów naukowych i skomplikowanych w swej naturze fenomenów. W blasku wiedzy i doświadczenia takich właśnie nauczycieli rozwijają się najbujniej talenty uczniów oraz rodzą się ich zainteresowania tajemnicami świata, implikujące konieczność ich odkrywania. Do takich nauczycieli należał wtedy w naszej szkole profesor Wiesław Stawiński, finalizujący wówczas swoją dysertację doktorską z algologii na UJ w Krakowie. Profesor prowadził również zajęcia pozalekcyjne, które nie były obowiązkowe dla wszystkich uczniów, lecz uczestniczyło w nich wielu interesujących biologią. Szczególnym zainteresowaniem cieszyła się w naszej szkole wzorowo prowadzona, bogata jak na warunki szkolne, kolekcja zwierząt akwariowych – wielu gatunków ryb oraz niektórych płazów, a także terraria z różnymi gryzoniami i egzotycznymi stawonogami. Każdy z członków kółka biologicznego miał ściśle powierzone przez Profesora obowiązki, z których musiał się bardzo rzetelnie wywiązać. Wygłaszaliśmy również na naszych spotkaniach prelekcje, do których samodzielnie zbieraliśmy materiały teoretyczne i ilustracyjne oraz preparaty lub okazy naturalne. Następnie Profesor wzbogacał je o źródła bibliograficzne z prywatnego księgozbioru, zwłaszcza o bogato ilustrowane obcojęzyczne albumy oraz inne książki i czasopisma przyrodnicze, które wtedy były dla większości z nas niedostępne. Najciekawiej przygotowane referaty mogliśmy również przedstawiać całej klasie na lekcjach biologii, co stanowiło znaczne wyróżnienie i wyraziście promowało zainteresowanego nie tylko w

środowisku klasowym, lecz także szkolnym. Do niezapomnianych należały również wycieczki przyrodnicze, na których Profesor objaśniał nie tylko zjawiska ogólnoprzyrodnicze, czy szczegóły florystyczne i faunistyczne dotyczące napotkanych po drodze gatunków, lecz również fascynował nieujętymi jeszcze w programach szkolnych i w naszych podręcznikach informacjami z różnych dziedzin ekologii – wskazując na konkretne przykłady, które sami mogliśmy zaobserwować w terenie. Osobnym obiektem naszych doświadczeń był również ogródek przyszkolny, gdzie zdobywaliśmy praktyczną wiedzę o uprawie i pielęgnacji roślin użytkowych.

Profesor jako nasz nauczyciel był bardzo skrupulatny i obiektywny w ocenie wiedzy ucznia. Nie bał się również oddać w ręce uczniów mikroskopów, dzięki czemu lekcje tematycznie związane z mikroskopowaniem należały do najciekawszych. Interesowały nawet tych, których wcześniej nie fascynowały zagadnienia przyrodnicze. Nie dziwi zatem, iż liczna grupa uczniów Profesora – absolwentów naszej szkoły – wybrała jako kierunek swych studiów medycynę, biologię, weterynarię czy rolnictwo.

Należy także podkreślić, iż w tamtym okresie Profesor Stawiński przewodniczył Filii Katowickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika w Bielsku-Białej i ten okres działalności przysporzył Towarzystwu licznych członków, miłośników przyrody z terenu Podbeskidzia i okolic. W posiedzeniach Towarzystwa uczestniczyli również uczniowie i nauczyciele różnych szkół z całego okręgu bielskiego. Profesor zapraszał wielu znakomitych prelegentów – najczęściej pracowników wyższych uczelni, a także podróżników odwiedzających egzotyczne rejony świata. Dzięki nim poznawaliśmy interesujące zagadnienia z wielu dziedzin przyrodznawstwa, marząc o dalekich podróżach do tropików, do Afryki czy Ameryki lub surowej przyrody Artyki. Po dzień dzisiejszy wielu z nas od tamtej pory uczestniczy czynnie w posiedzeniach naukowych tego Towarzystwa, pełniąc w nim również różne funkcje lub jako prelegenci.

Korzystając z okazji, jaką stwarza podwójny jubileusz Pana Profesora dra hab. Wiesława Stawińskiego, tj. siedemdziesiąta rocznica Jego urodzin i czterdziestopięciolecie pracy naukowej i dydaktycznej, składamy Mu najlepsze życzenia wszelkiej pomyślności w dalszej pracy twórczej dla dobra i doskonalenia zawodowego środowiska nauczycielskiego oraz wzbogacania wiedzy kolejnych pokoleń młodzieży akademickiej i szkolnej.

Krzysztof JĘDRZEJKO

**PRACOWNIA PALEOBOTANICZNA MUZEUM
ZIEMI POLSKIEJ AKADEMII NAUK –
50-LECIE ISTNIENIA**

**Palaeobotanical laboratory of the Museum of Earth,
Polish Academy of Sciences – 50th anniversary of
establishment**

Wkrótce po zakończeniu drugiej wojny światowej, w zburzonej jeszcze Warszawie, rozpoczęło się organizować życie naukowe. W lipcu 1946 r. pani Hanne Czechtowej (1888–1892), energicznej botaniczce, powierzono zorganizowanie Pracowni Paleobotanicznej w tworzącym się Muzeum Ziemi. Początkowo placówka ta podlegała Instytutowi Geologicznemu, mieszczącemu się przy ul. Rakowieckiej 8, i tam też Pracownia Paleobotaniczna otrzymała skromny kąt. Należało rozpocząć od zdobywania najprostszego sprzętu i mebli, bo nie było dosłownie niczego. W 1950 r. Muzeum Ziemi otrzymało zabytkowy pałacyk przy Alei Na Skarpie 20–26 i wówczas Pracowni Paleobotanicznej przydzielono tam duży pokój na parterze, na laboratorium, oraz mniejszy – na gabinecie pani Czechtowej.

Pani Czechtowa rozpoczęła werbowanie pracowników, którzy początkowo wzięli się z Pracownią tylko na krótko. Związane to było z wymogami stawianymi przez panią Czechtową całkowitego oddania się pracy, niekiedy aż do wyrzeczenia się spraw osobistych. Zespół Pracowni formował się więc długo. Niektóre były pracowniczki, po odejściu z pracy, rozpoczynały własną samodzielną działalność naukową (Alina Doroszevska, Zofia Zalewska), inne zmieniały nawet zawód (Anna Warska-Palczyńska, Barbara Charazińska-Bernat). Pierwsza wieloletnia pomocnica Hanny Czechtowej, Franciszka Gratys-Gruziel (1948–1959) była zatrudniona najpierw dorywczo, a później na etacie. Z czasem stała się wysoko kwalifikowaną laborantką, a także pomagała w organizacji wypraw terenowych.

Od początku pani Czechtowa rozpoczęła urządzenie wypraw naukowych na południe Polski, w poszukiwaniu flor kopalnych do opracowania, a zarazem zbioru okazów muzealnych. Odwiedziła w tym czasie wiele kopalń i odkrywek, penetrując głównie tereny wymieniane w literaturze paleobotanicznej. Trzeba dodać, że wyjazdy te nie były wówczas proste, nie tylko ze względu na trudności komunikacyjne (podróże wagonami towarowymi lub przygodnymi środkami komunikacji). W latach czterdziestych i pięćdziesiątych konieczne było posiadanie paszportu, a także zezwolenie z Ministerstwa Oświaty na posiadanie map i sporządzanie planów i szkiców terenowych.

Fot. 1. Przy odkrywce w Kopalni Węgla Brunatnego Turów w 1958 r. Stoją od lewej Prof. Czechtowa, M. Leśny (górnik), C. Lesicki (górnik), K. Grzybek (asystentka), S. Mączyńska (asystentka) (Fot. A. Szumański).

Phot. 1. At the exposure of Turów brown coal mine in 1958. From the left: Prof. Czechtowa, M. Leśny (miner), C. Lesicki (miner), K. Grzybek (assistant), S. Mączyńska (assistant) (Photo A. Szumański).

W czasie jednej z pierwszych wypraw, odbytej z prof. Ciukiem z Instytutu Geologicznego, w lipcu 1946 r. została odkryta bogata flora miocenska na terenie kopalni odkrywkowej węgla brunatnego w Turowie koło Bogatyni. Odąd opracowanie naukowe tej flory stało się głównym tematem badawczym Pracowni Paleobotanicznej. Oprócz licznych wyjazdów na inne złoża, od 1947 r., corocznie odbywały się dwie tygodniowe ekspedycje do Turowa. Wyjeżdżano zwykle w grupie zespołu Pracowni Paleobotanicznej, zasilonej pracownikami innych działów Muzeum Ziemi, i zawsze przy współpracy miejscowych robotników kopalni. Wypraw tych odbyło się 34, z czego pierwszych 27 pod kierownictwem prof. Czechtowej. Ostatni raz była ona na odkrywce w 1969 r., a 5 lat później odbyła jeszcze wizyta kurtuazyjną na zaproszenie dyrekcji kopalni. Poza pracownikami Muzeum Ziemi zapraszani byli również do udziału w ekspedycjach do Turowa inni naukowcy z kraju, a także z zagranicy. Odwiedzili kopalnię m.in. prof. A. A. Kolałowski (Abchazja), państwo Wonnacott (Wielka

Fot. 2. Zespół Działu Paleobotanicznego Muzeum Ziemi PAN w 1976 r. Stoją od lewej: dr K. Juchniewicz, dr A. Kohlman-Adamska, U. Półtorak, dr A. Hummel i mgr Z. Baranowska-Zarzycka (Fot. L. Dwornik).

Phot. 2. Team of the Palaeobotanical Laboratory of the Museum of Earth, Polish Academy of Sciences in 1976. From the left: dr K. Juchniewicz, dr A. Kohlman-Adamska, U. Półtorak, dr A. Hummel and mgr Z. Baranowska-Zarzycka (Photo L. Dwornik).

Brytania), dr J. Huard (Francja) oraz dr Z. Kvaček (Czechy).

Plonem każdej z wypraw do Turowa było 6–8 skrzyń z materiałami do badań. Były to odciski w ile i syderycie, zwęglone owoce i nasiona, lignity oraz próbki do analizy pyłkowej. a także duże próby piasków i ilów do szlamowania. Tak więc od początku praca zakrojona była wielostronnie. W związku z tym każda z osób zatrudnionych w Pracowni miała za zadanie wyspecjalizowanie się w opracowaniu jednego typu szczątków. Lignity i inne szczątki *Coniferae* przypadły dr Zofii Zalewskiej (1949–1957), opracowanie sporomorf mgr Barbarze Charazińskiej-Bernat (1952–1959). W latach sześćdziesiątych analizę pyłkową Turowa opracowywała mgr Julia Doktorowicz-Hrebicka z Instytutu Geologicznego w Warszawie. Analizę nabłonkową prowadziła mgr Anna Warska-

Palczyńska (1954–1957), a następnie mgr Krystyna Juchniewicz (1958–1990). Owoce i nasiona oraz odciski liści opracowywała prof. Czeczottowa, przy współpracy prof. Aliny Skirgiełto z Uniwersytetu Warszawskiego. Kopalne mchy natomiast opracowywała mgr Zofia Baranowska-Zarzycka (od 1960 r.), która później zajęła się również opracowaniem owoców i nasion z Nowej Królewskiej Wsi oraz Ruszowa. Wyniki tych opracowań ukazały się w pięciu tomach *Prac Muzeum Ziemi* (nr 3, 4, 10, 24, 33), a także w *Wiadomościach Muzeum Ziemi*, *Kwartalniku Geologicznym*, *Przeglądzie Geologicznym* i w *Acta Palaeobotanica*.

W latach sześćdziesiątych pojawił się, niczym kometa na firmamencie Pracowni, mgr Zdzisław Bąkowski. Swoją bystrością i niezwykłą śmiałością koncepcji naukowych zafascynował prof. Czeczottową. Był

to jednak duch nieujarzmiony, nie umiejący pracować w ramach etatu (1960–1962). Tylko dzięki swojemu uporowi i energii prof. Cieczottowa zdołała wymóc na nim zrobienie doktoratu w 1965 r., na okazie palmy eoceńskiej ze zbiorów Muzeum Ziemi (*Prace Muzeum Ziemi* nr 10) oraz wykonanie dwóch rekonstrukcji: olejnego obrazu roślinności karbońskiej i rysunku piórkiem *Cycadeoidea*. Potem kontakt z nim się urwał.

Pani Cieczottowa, w dowód zasług naukowych, otrzymała nominację na profesora. W r. 1960 przeszła formalnie na emeryturę. Nie zmieniło to jednak w niczym jej działalności w Pracowni Paleobotanicznej, której była odąd kierownikiem honorowym, aż do 1974 r., a także wieloletnim członkiem Rady Naukowej Muzeum Ziemi.

W 1959 r. Muzeum Ziemi stało się jedną z placówek Polskiej Akademii Nauk. W 1966 r. nabyła ona dla Muzeum Ziemi sąsiedni pałacyk, od spadkobierców znanego architekta prof. Pniewskiego. Jako ciekawostkę warto dodać, że pałacyk ten wybudowany został w XVIII wieku według projektu Szymona Bogumiła Zuga, na rezydencję ks. Kazimierza Poniatowskiego, brata króla. Po roku 1800 odbywały się w nim przez pewien czas tajne posiedzenia Łoży Masońskiej. W ówczesnej sali zebrań znajdują się obecnie wystawy czasowe Muzeum Ziemi. W nowym budynku Pracownia Paleobotaniczna otrzymała większe, trzypokojowe pomieszczenie oraz oddzielne laboratorium, z wyciągiem. Wszystko to oczywiście po dokonaniu remontu budynku i koniecznych adaptacji do nowych potrzeb.

Od początku istnienia Pracowni prof. Cieczottowa, doceniając znaczenie prac bibliograficznych, rozpoczęła pracę nad Katalogiem kopalnych okrytonasiennych Polski. Prace te prowadzone były głównie przez prof. Cieczottową, a następnie przez kolejne pracowniczki angażowane wyłącznie dla prac nad Katalogiem. Były to p. Maria Mrozowska (parę lat na pracach zleconych), dr Katarzyna Kleistówna (1959–1963) i mgr Anna Hummel (od 1963 r.). Katalog stał się podstawą do opracowania przez prof. Cieczottową pracy o bursztynie bałtyckim (*Prace Muzeum Ziemi* nr 4), a także był bardzo pomocny przy opracowywaniu flory mioceńskiej Turowa. Publikacja samego Katalogu nie okazała się możliwa, z racji jego nieukończenia i podeszłego wieku głównej jego autorki – prof. Cieczottowej.

Wielkie znaczenie dla prowadzonych prac naukowych miała prywatna biblioteka przyrodnicza, jaką wielkim kosztem kompletowała prof. Cieczottowa, a która po jej śmierci przeszła na własność Muzeum Ziemi. Liczy ona ponad 500 woluminów. Ogromną pomocą w pracach naukowych zespołu są odbitki prac

paleobotanicznych zgromadzone przez prof. Cieczottową, w liczbie 3.250 sztuk, a później dr Annę Hummel (400 sztuk) oraz dr Krystynę Juchniewicz (600 sztuk).

Pomocą przy oznaczaniu szczątków kopalnych są stworzone przez prof. Cieczottową kolekcje porównawcze gatunków roślin współczesnych. Są to: kolekcja owoców i nasion – 2.120 prób, preparatów pyłkowych – ok. 2.000, preparatów epiderm liści – ponad 1.000 oraz podręczna liścioteka zawierająca 900 gatunków. Kolekcje te zawierają gatunki egzotyczne, porównywalne z florami trzeciorzędowymi.

Okres działalności i kierownictwa prof. Cieczottowej, oprócz wielostronnego opracowania mioceńskiej flory Turowa, zaowocował wzbogaceniem Pracowni Paleobotanicznej w ogromne zbiory. Zostały one uzyskane głównie dzięki wyprawom terenowym prof. Cieczottowej oraz całego zespołu, a częściowo drogą zakupu lub darowizn. Każdą z tych wypraw poprzedzały wnikliwe studia literatury, co w połączeniu z intuicją prof. Cieczottowej, pozwalało na uwiecznienie sukcesem eksploracji terenowych. Dobitym tego przykładem może być znalezienie rzadkiego na terenie Polski okazu *Cycadeoidea*.

Ogółem Pracownia posiada obecnie około 23.670 okazów wchodzących w skład 96 kolekcji, w tym 67 polskich, a 29 ze stanowisk całego świata, w tym z Mongolii, Spitzbergenu i Australii.

Oznaczenie i opracowanie kolekcji prof. Cieczottowa powierzała także naukowcom spoza Pracowni. Tak więc kolejne flory karbońskie oznaczyli: dr Halina Krawczyńska-Grocholska oraz mgr Władysław Micek (1961–1962), florę interglacjalną ze Szwajcarii koło Suwałk opracowała dr Borówko-Dłużakowa (*Prace Muzeum Ziemi* nr 24), lignity z pni *in situ* z kopalni Turów oznaczył i opisał prof. Mikołaj Kostyniuk (*Prace Muzeum Ziemi* nr 10). Opracowanie palinologiczne profilu Turowa zostało dokonane przez dr M. Ziemińską-Tworzydło z Uniwersytetu Warszawskiego (1981).

Kierownictwo Działu Paleobotaniki sprawowały: prof. Hanna Cieczottowa w latach 1946–1960, a następnie jako kierownik honorowy do 1974 r., dr Anna Hummel w latach 1974–1988, a od roku 1988 do chwili obecnej mgr Zofia Baranowska-Zarzycka. Zbiorami Działu Paleobotaniki opiekuje się od 1963 r. – Urszula Józwiak-Półtorak.

Od momentu ustania działalności i kierownictwa prof. Cieczottowej, Dyrekcja Muzeum Ziemi PAN wyraziła zgodę na współpracę z Instytutem Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie. Dzięki wsparciu naukowemu tegoż Instytutu, badania naukowe pracowników Działu Paleobotaniki mogły być kontynuowane.

Jedynym doktoratem za czasów kierownictwa prof. Cieczkottowej była dysertacja Krystyny Juchniewicz w 1971 r., na Uniwersytecie Warszawskim, pod kierunkiem prof. Henryka Teleżyńskiego. Tematem pracy były nąbionki izolowane z itów flory kopalnej Turowa (*Prace Muzeum Ziemi* nr 24). Było to wówczas opracowanie pionierskie. Następne prace doktorskie były możliwe jedynie dzięki poparciu i pomocy Kierownictwa Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie. Dzięki wstawiennictwu prof. Andrzeja Środonia został otwarty i ukończony w 1981 r. przewód doktorski Anny Hummel. Obroniła ona pracę o plioceńskiej florze liściowej z Ruszowa k. Żar pod kierunkiem prof. Marii Łańcuckiej-Środoniowej. Praca ta oparta była na badaniach morfologicznych i anatomicznych. Aleksandra Kohlman-Adamska obroniła w 1992 r. pracę o analizie pyłkowej z osadów neogeńskich rejonu Wyrzysk NW Polski pod kierunkiem prof. Leona Stuchlika. Materiały do tej pracy otrzymała ona z Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie i z Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie. W roku 1997 uzyskała stopień naukowy doktora Katarzyna Krajewska (pracuje od 1987 r.) opracowując szczątki liści neogeńskiej flory z Gnojnej pod kierunkiem doc. dr hab. Ewy Zastawniak. Materiał do pracy otrzymała również z Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie. Należy podkreślić, że Anna Hummel i Aleksandra Kohlman-Adamska uzyskały nagrody Sekretarza Naukowego PAN za swoje rozprawy doktorskie, a Katarzyna Krajewska została przedstawiona do takiejże nagrody w 1997 roku.

Okres działalności Działu Paleobotaniki po roku 1974 to, obok prac naukowych zespołu, czas wykorzystania nagromadzonych zbiorów do wystaw. Pracownia wzięła udział w urządzaniu trzech stałych wystaw geologii historycznej. Ponadto urządziła kilkanaście czasowych wystaw paleobotanicznych. Jedną z ostatnich, poświęconą florze karbonu, cieszy się tak wielkim zainteresowaniem, że wystawiono ją w 15 muzeach regionalnych Polski. Poza tym zespół Działu Paleobotaniki bierze żywy udział w pracach popularyzatorskich Muzeum Ziemi.

pozytywnym akcentem końcowym działalności Pracowni jest obecność dwóch młodych pracowników, którzy stwarzają perspektywę dalszego istnienia Działu Paleobotaniki.

Krystyna JUCHNIEWICZ

ANEKS

Stały zespół naukowy Działu Paleobotaniki Muzeum Ziemi PAN

1. Zofia Baranowska-Zarzycka, mgr, pracuje od 1960 r. Publikacje o mchach, owocach i nasionach z Turowa (holocen), Ruszowa (pliocen) i Nowej Królewskiej Wsi (miocen).

2. Anna Hummel, dr, pracowała w latach 1963–1988 r. Publikacje z zakresu morfologii i anatomii liści flor mioceńskich (Turów) i plioceńskich (Ruszów).

3. Krystyna Juchniewicz, dr, pracowała w latach 1958–1990. Publikacje o mioceńskich nąbionkach izolowanych miocenu Turowa, genezie węgla brunatnych i paleoekologii.

4. Aleksandra Kohlman-Adamska, dr, pracuje od 1960 r. Publikacje głównie z dziedziny palinologii. Udział w międzynarodowym zespole opracowującym zmiany florystyczne i klimatyczne neogenu Europy, na podstawie palinologii oraz udział w opracowaniu atlasu palinologicznego neogenu Polski.

5. Katarzyna Krajewska, dr, pracuje od 1987 r. Publikacje z zakresu morfologii liści flor neogenu oraz współuczestnictwo w opracowaniu haseł paleobotanicznych w *Słowniku Paleontologicznym*.

Ponadto zespół Działu Paleobotaniki brał udział w opracowaniu atlasu skamieniałości do dzieła *Budowa Geologiczna Polski*.

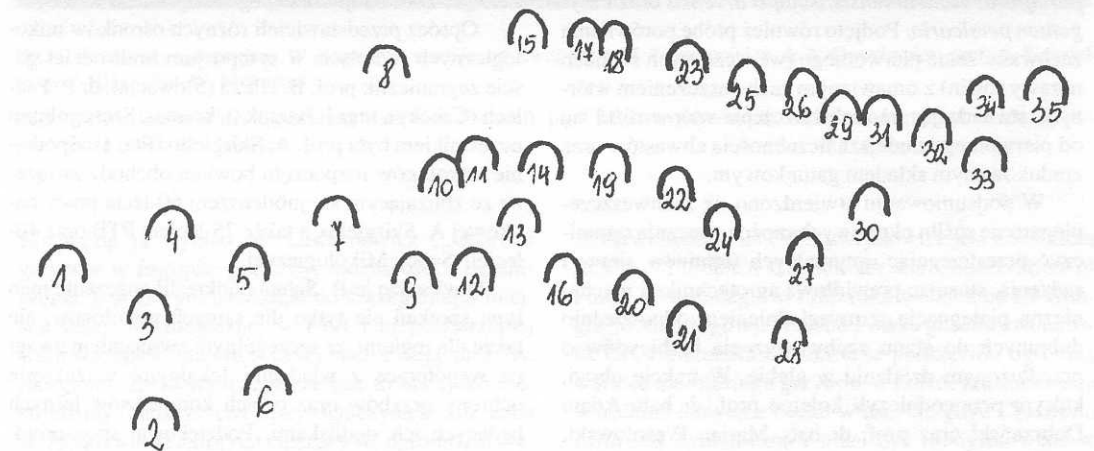
6. Wojciech Mikołuszko, magistrant, zatrudniony okresowo od 1996 r. Praca magisterska z zakresu morfologii i anatomii makroszczątków *Coniferae* mioceńskiej flory Turowa, pod kierunkiem dr M. Ziemińskiej-Tworzydło z Wydziału Geologicznego Uniwersytetu Warszawskiego.

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

XXI KRAJOWA KONFERENCJA
„ZACHWASZCZENIE WTÓRNE UPRAW
ROŚLIN OKOPOWYCH I ŚCIERNISK”
(WROCŁAW, POLSKA, 22–23 WRZEŚNIA 1997)

21st National Conference „Secondary weeding of root
cultures and stubble fields”
(Wrocław, Poland, 22–23 September 1997)

Konferencja została zorganizowana przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa (IUNG), oraz Zakład Ekologii i Zwalczania Chwastów we Wrocławiu. W konferencji wzięło udział około 60 osób. Byli przedstawiciele takich placówek naukowych, jak:

Fot.1 . Uczestnicy XXI Krajowej Konferencji „Zachwaszczenie wtórne upraw roślin okopowych i ściernisk” (Wrocław, 22–23 IX 1997):

Phot. 1. Participants of 21st National Conference – “Secondary weeding of root cultures and stubble fields” (Wrocław 22–23 September 1997):

1 – NN; 2 – Tadeusz Leśnik; 3 – Anna Jezierska; 4 – NN; 5 – NN; 6 – Ignacy Kutyna; 7 – Kazimierz Adamczewski; 8 – NN; 9 – Elżbieta Adamiak; 10 – NN; 11 – Julian Chmiel; 12 – Józef Rola; 13 – Izabela Ratuszniak; 14 – Zbigniew Sobisz; 15 – Joanna Janowska; 16 – Jerzy Pałczyński; 17 – Janina Skrzyczyńska; 18 – Anna Bomanowska; 19 – Agnieszka Adamczewska; 20 – Adam Dobrzański; 21 – NN; 22 – NN; 23 – NN; 24 – NN; 25 – Wiesław Jastrzębski; 26 – Karol Latowski; 27 – Aneta Czarna; 28 – NN; 29 – A. Urszula Warcholińska; 30 – Krystyna Kuszewska; 31 – Tadeusz Korniak; 32 – Cezary Kwiatkowski; 33 – Małgorzata Haliniarz; 34 – Jan T. Siciński; 35 – Czesław Hołdyński (Fot./Phot. Józef Rola).

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Łódzki, Akademie Rolnicze w Krakowie, Lublinie i Szczecinie, SGGW w Warszawie, Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie, Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna w Siedlcach, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, Akademia Medyczna we Wrocławiu i instytuty resortowe: Instytut Warzywnictwa w Skierniewicach oraz IUNG, a także Zakład Ekologii i Zwalczania Chwastów we Wrocławiu. Konferencję otworzył dyrektor Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach – doc. dr hab. Seweryn Kukuła. Celem konferencji było przedstawienie stanu i stopnia zachwaszczenia pól pod koniec wegetacji roślin uprawnych, z jednoczesnym zwróceniem uwagi na negatywne skutki tego zjawiska. Jako powody wtórnego zachwaszczenia upraw podano: niekorzystny przebieg pogody dla wzrostu i pielęgnacji roślin, uproszczoną agrotechnikę, opóźnione terminy siewu, osłabioną kondycję roślin z powodu wystąpienia chorób i szkodników oraz nieodpowiedni dobór herbicydów. Ustalono również listę gatunków odgrywających dominującą rolę w zachwaszczeniu wtórnym upraw roślin okopowych: *Chenopodium album*, *Fallopia convolvulus*, *Agropyron repens*, *Echinochloa crus-galli*, *Cirsium arvense*, *Galium aparine*, *Amaranthus retroflexus*, *Stellaria media*, *Galinsoga parviflora*, *Viola arvensis*, *Sinapis arvensis* oraz *Polygonum persicaria*. Podjęto również próbę porównania zachwaszczenia pierwotnego (we wczesnych stadiach uprawy roślin) z omawianym zachwaszczeniem wtórnym, stwierdzając, iż zachwaszczenie wtórne różni się od pierwotnego mniejszą liczebnością chwastów oraz zredukowanym składem gatunkowym.

W podsumowaniu stwierdzono, iż zachwaszczenie wtórne roślin okopowych można znacznie ograniczyć przestrzegając optymalnych terminów siewu i sadzenia, stosując prawidłową agrotechnikę i mechaniczną pielęgnację, z uwzględnieniem odpowiednio dobranych do stanu zachwaszczenia herbicydów o przedłużonym działaniu w glebie. W trakcie obrad, którym przewodniczyli kolejno prof. dr hab. Adam Dobrzański oraz prof. dr hab. Marian Wesołowski, przedstawiono 20 referatów – 18 streszczeń opublikowano już w postaci materiałów konferencyjnych (Dział Wydawnictw Naukowych IUNG, Puławy 1997, K (13)), pozostałe ukażą się w druku w najbliższym czasie. Uczestnicy konferencji otrzymali bibliografię prac z lat 1966–1996 pt.: „30 lat Zakładu Ekologii i Zwalczania Chwastów we Wrocławiu” (Dział Wydawnictw Naukowych IUNG, Puławy 1996, R (335)).

Interesującym uzupełnieniem programu konferencji było zwiedzenie kamieniołomu na Winnej Gó-

rze, gdzie na serpentynitach występują, ściśle z tym podłożem związane, gatunki paproci z rodzaju *Asplenium*: *A. adulterinum*, *A. cuneifolium*, *A. adiantum-nigrum*, oraz rezerwatu florystycznego „Łąka Sulistrowicka”.

Jan T. SICIŃSKI, Joanna JANOWSKA

II OGÓLNOPOLSKIE SYMPOZJUM MIKOLOGICZNE „FLORA, EKOLOGIA I ROZMIESZCZENIE GEOGRAFICZNE GRZYBÓW” (JANÓW LUBELSKI, POLSKA, 24–27 WRZEŚNIA 1997)

2nd National Mycological Symposium „Flora, ecology
and geographical distribution of fungi”
(Janów Lubelski, Poland, 24–27 September 1997)

Inicjatorem i głównym organizatorem sympozjum był Zakład Botaniki Ogólnej UMCS kierowany przez prof. B. Sałatę, który pełnił także funkcję przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego. Współorganizatorami byli: Wydział II Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Sekcja Mikologiczna Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Studium Generale Sandomiense oraz Zarząd Parku Krajobrazowego Łasy Janowskie.

Oprócz przedstawicieli różnych ośrodków mikologicznych w Polsce, w sympozjum brali udział goście zagraniczni: prof. B. Hlůza (Słowacja), dr P. Paulech (Czechy), mgr I. Bazjuk (Ukraina). Szczególnym uczestnikiem była prof. A. Skirgiełło (Fot. 1). Spotkanie mikologów rozpoczęło bowiem obchody związane ze zbliżającym się jubileuszem 60-lecia pracy naukowej A. Skirgiełło, a także 75-leciem PTB oraz 40-leciem Sekcji Mikologicznej.

Otwierając je B. Sałata podkreślił znaczenie tego typu spotkań nie tylko dla samych mikologów, ale także dla regionu, ze szczególnym zwróceniem uwagi na współpracę z władzami lokalnymi w zakresie ochrony grzybów oraz całych kompleksów leśnych będących ich siedliskami. Podziękował sponsorom: Komitetowi Badań Naukowych, Funduszowi Ochrony Środowiska w Tarnobrzegu, Urzędowi Miasta i Gminy w Janowie Lubelskim oraz Władzom Nadleśnictwa Janów Lubelski, które było gospodarzem sympozjum.

Program sympozjum obejmował: 2 wykłady plenaryjne, sesję referatową i posterową oraz badania terenowe zakończone opracowaniem zebranych materiałów i przygotowaniem wystawy grzybów dla celów dydaktycznych i popularyzatorskich.

Części plenarnej przewodniczyła A. Skirgiełło.

Fot. 1. Uczestnicy sympozjum. W pierwszym rzędzie, od lewej: prof. M. Ławrynowicz, dr A. Drozdowicz, prof. A. Skirgiełło, prof. Hlůza (Fot. W. Mułenko).

Phot. 1. Participants of the symposium. First row, from left: prof. M. Ławrynowicz, dr A. Drozdowicz, prof. A. Skirgiełło, prof. Hlůza (Phot. W. Mułenko).

Rozpoczął ją wykład M. Ławrynowicz („Ochrona grzybów w Europie: potrzeby, możliwości i ograniczenia”), w którym nawiązała do szczególnego miejsca sekcji mikologicznej w PTB i niepowtarzalnej wartości opieki merytorycznej nad sekcją prof. A. Skirgiełło. Zwróciła uwagę, że jest to nie tylko nieustrudzony badacz, cierpliwy nauczyciel, ale nade wszystko wielki autorytet cieszący się ogromnym szacunkiem i sympatią swoich uczniów. M. Ławrynowicz przeanalizowała bilans zmian zachodzących w mikoflorze pod wpływem bezpośredniej i pośredniej antropopresji. Wnioski świadczą o zanikaniu naturalnych siedlisk grzybów i doprowadzaniu niektórych gatunków do granicy ekologicznego ryzyka. Polska, pierwszy kraj gdzie wprowadzono ochronę grzybów (1983), bardzo aktywnie uczestniczy we wszystkich pracach związanych z oceną zagrożenia grzybów w Europie oraz z opracowywaniem, ciągle zmieniających się, kryteriów koniecznych do sporządzania

„Czerwonych List” (M. Ławrynowicz jest członkiem ECCF – Europaen Council for the Conservation of Fungi, powołanego w 1985 roku w Oslo, na IX Kongresie Mikologów). W 1988 Polska gościła członków ECCF. Referentka kilkakrotnie podkreśliła ogromną wartość monitoringu grzybów w Polsce i dostarczania wszelkich danych z badań własnych, gdyż *Czerwona Lista* jest dynamiczna i musi być modyfikowana w miarę napływu informacji naukowych.

Wykład W. Mułenki („Wykorzystanie stałych powierzchni w badaniach nad występowaniem grzybów fitopatogennych”), oparty na jego własnych badaniach grzybów fitopatogennych Puszczy Białowiejskiej, miał wymiar niezwykle praktyczny. Autor stwierdził, że stałe powierzchnie, łatwe do stosowania i penetracji, nie umniejszają wartości badawczej, lecz umożliwiają pełną analizę statystyczną, dzięki której można przeanalizować występowanie pasożytów na tle występowania żywicieli. Zwrócił też uwagę, że za-

Fot. 2. Zakończenie badań terenowych w Lasach Janowskich (Fot. W. Mułenko).

Phot. 2. End of field research in the Lasy Janowskie (Phot. W. Mułenko).

gęszczenie występowania rośliny żywicielskiej nie zawsze pociąga za sobą zagęszczenie występowania pasożyta oraz, że skład taksonomiczny i struktura przestrzenna to dwa elementy, które należy interpretować różnie.

W części referatowej, prowadzonej przez M. Dynowską, dominowały zagadnienia związane z ekologią i fenologią: śluzowców (A. Drozdowicz), grzybów wielkoowocnikowych (J. Bazjuk, B. Hlůza, J. Łuszczyński) i grzybów fitopatogennych (B. Paulech, A. Wołczańska). Nieco odmienny charakter miało wystąpienie A. Chlebickiego poświęcone analizie biogeograficznej grzybów mikroskopijnej wielkości, występujących na roślinach arktyczno-alpejskich.

Dyskusja skupiała się wokół ochrony grzybów, które są doskonałymi wskaźnikami zmian w środowisku. A. Skirgiełło i M. Ławrynowicz zwróciły uwagę na potrzebę intensyfikacji upowszechniania wiedzy mikologicznej i uwypuklenia roli grzybów w przyrodzie poprzez odpowiednie programy nauczania, na wszystkich szczeblach edukacji. M. Ławrynowicz

wystąpiła ponadto z propozycją przygotowania projektu warsztatów mikologicznych dla młodzieży.

W sesji posterowej, prowadzonej przez M. Ławrynowicz, przedstawiono: charakterystykę mikoflory zbiorowisk leśnych Cedyńskiego Parku Krajobrazowego (S. Friedrich), nowe stanowiska wybranych grzybów na Pojezierzu Mazurskim (M. Dynowska, A. Biedunkiewicz, G. Fiedorowicz) oraz analizę grzybów fitopatogennych w południowo-centralnej Polsce (P. Grzegorzek).

Badania mikologiczne prowadzono w rezerwach: „Szklarnia”, „Lasy Janowskie” i „Łęka”, leżących w obrębie Parku Krajobrazowego Lasy Janowskie. Jest to jeden z największych zwartych kompleksów leśnych w Polsce, o dużej różnorodności siedlisk: od borów suchych po bagienne, z zachowaniem fragmentów lasu o charakterze puszczańskim. W „Szklarni” zachowały się bory jodłowe z licznymi śródleśnymi podmokłymi łąkami, torfowiskami przejściowymi, z dominacją roślinności szuwarowej. „Lasy Janowskie” stanowią kompleks lasów mieszanych

z przewagą jodły. Obok występują drzewostany dwu- i wielopiętrowe z sosną, świerkiem, dębem, grabem i olszą. Rezerwat urozmaicają torfowiska przejściowe, lasy i kompleks stawów. „Łęka” jest rezerwatem projektowanym dla zachowania naturalnych drzewostanów jesionowych z olszą, jodłą i dębem. Występują tu dorodne samosiewy jesionowe oraz zaznacza się duża dynamika wzrostu drzewostanów starych.

Symposium towarzyszyły również ekspozycje stałe, którym patronował Zarząd Parku Krajobrazowego Lasy Janowskie, a przygotowane przez pracowników: Zakładu Botaniki Ogólnej UMCS, Zakładu Badań i Dokumentacji Polarnej UJ oraz Wydziału Przyrodniczo-Matematycznego WSHP w Sandomierzu. P. Grzegorzek przedstawił własną mikrogalerię grzybów pasożytniczych. Na szczególną uwagę zasługuje niezwykle interesująca wystawa śluzowców A. Drozdowicz, przygotowana z ogromną inwencją i skrupulatnością oraz bardzo estetyczna i ciekawie skomponowana galeria fotograficzna W. Mułenki, podkreślająca cel i nastrój całego sympozjum.

Podczas badań terenowych (Fot. 2) zebrano kilkadziesiąt gatunków grzybów i śluzowców, które zostały dołączone do ekspozycji stałych jako materiał świeży.

Oficjalnego otwarcia ogólnodostępnych wystaw dokonała M. Ławryniewicz, w obecności Rady Nadzorczej Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Przyrody i władz Nadleśnictwa. Omówiła prezentowane materiały podkreślając znaczenie grzybów w zbiorowiskach leśnych i gospodarce. Wystawy, cieszące się dużym zainteresowaniem, odwiedziła młodzież szkolna oraz liczne grupy mieszkańców Janowa Lubelskiego i okolic.

Dużą atrakcją sesji terenowych było zwiedzanie ostoi konika biłgorajskiego, powstałej z inicjatywy Dyrekcji Parku, oraz Porytowego Wzgórza, upamiętniającego największą na ziemiach polskich bitwę partyzancką (1944). Sympatycznym akcentem sympozjum było wspólne biesiadowanie przy ognisku.

Maria DYNOWSKA

**„EKOLOGIA OBCYCH ROŚLIN INWAZYJNYCH”
– IV MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
(BERLIN, NIEMCY, 1-4 PAŹDZIERNIKA 1997)**

**„The Ecology of Invasive Alien Plants”
– 4th International Conference
(Berlin, Germany, 1-4 October 1997)**

Już po raz czwarty odbyła się konferencja poświęcona problemom rozprzestrzeniania się obcych gatunków we florach. Spotkanie miało na celu wymianę naukowych i praktycznych doświadczeń w zakresie fito-

geografii i ekologii inwazji roślin obcego pochodzenia. Uwagę poświęcono także zagadnieniom teoretycznym (uwarunkowania prawne wprowadzania obcych gatunków do flor, konflikty wywoływane pojawianiem się obcych roślin inwazyjnych, reakcje lokalnych społeczności) i praktycznym (próba wyłonienia grupy najbardziej ekspansywnych gatunków wymagających kontroli; metody i koszty zwalczania).

Konferencję zorganizowało Berlińskie i Brandenburgskie Towarzystwo Botaniczne (Botanischer Verein von Berlin und Brandenburg) oraz Instytut Ekologii Uniwersytetu Technicznego w Berlinie (Institut für Ökologie, Technische Universität), który udostępnił jeden ze swych budynków, położony w centrum Berlina (Berlin-Steglitz), w bezpośrednim sąsiedztwie Ogrodu Botanicznego.

W konferencji wzięło udział ponad 80 osób z czterech kontynentów: Europy (Anglia, Czechy, Dania, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Niemcy, Norwegia, Polska, Słowacja, Szwajcaria, Ukraina, Włochy) Ameryki Północnej (USA) i Południowej (Argentyna) oraz Azji (Chiny). Polskę reprezentowało 10 osób (z Białowieży – 4, Białegostoku – 1, Warszawy – 1, Wrocławia – 3 i z Katowic – 1). Uczestników powitali: Profesor Herbert Sukopp – prezydent istniejącego od 1859 roku Berlińskiego i Brandenburskiego Towarzystwa Botanicznego oraz Profesor Andreas Faensen-Thiebes – kierownik Wydziału Badań Ekosystemów i Ekologii Roślin (Department of Ecosystem Studies and Plant Ecology, Institute of Ecology and Biology).

Na program konferencji złożyły się dwa dni obrad plenarnych oraz sesje – posterowa i terenowa. Obrady plenarne otworzyły referaty Herberta Sukoppa („The study of anthropogenic plant migrations in Europe”) i Bogdana J. Falińskiego („Invasive alien plants and vegetation dynamics”). Ponadto wygłoszono 17 referatów.

Dopełnieniem referatów była sesja posterowa, podczas której zaprezentowano 31 plakatów. Polscy uczestnicy konferencji przedstawili dwa plakaty: „Rate of invasion of *Impatiens glandulifera* Royle in the middle section of Odra river valley” (Z. Dajdok, J. Anioł-Kwiatkowska i Z. Kaćki – Uniwersytet Wrocławski), prezentujący wyniki prac nad rozprzestrzenianiem się *Impatiens glandulifera* w środkowym odcinku doliny Odry, oraz „The routes of plant migrations on the North Podlasie lowlands” (Dan Wołkowycki – Politechnika Białostocka) ilustrujący drogi migracji neofitów na obszarze północnej części Podlasia.

W ostatnim dniu konferencji jej uczestnicy mieli możliwość zapoznania się w terenie z problemami gospodarzy. Trasa sesji terenowej prowadziła przez je-

den z największych berlińskich kompleksów leśnych – Grunewald i dawne tereny kolejowe „Schöneberger Südgelände” pozostawione spontanicznej sukcesji. W pierwszym punkcie zapoznano uczestników wycieczki z warunkami ekologicznymi i stanem zachowania kompleksu leśnego, omówiono kierunki prowadzonych zabiegów gospodarczych ze szczególnym uwzględnieniem występowania i historii przybycia na ten teren obcych gatunków drzew, jak: *Prunus serotina*, *Quercus rubra*, *Robinia pseudacacia* oraz stosowanych metod mających na celu ograniczenie ich rozprzestrzeniania się. W drugim punkcie sesji terenowej zwiedzono opuszczone tereny kolejowe, na których w wyniku ponad 40 lat spontanicznej sukcesji rozwinęła się specyficzna roślinność łąkowa, zaroślowa i leśna. W liczącej ponad 400 gatunków florze naczyniowej tego obszaru blisko 40% udział mają gatunki obce. Obszar ten od wielu lat jest obiektem stałych badań nad sukcesją roślinności i kształtowaniem się nowych układów ekologicznych. W najbliższym czasie jego fragment zostanie udostępniony mieszkańcom Berlina jako „park natury” – Natur-Park Südgelände.

Dzięki lokalizacji miejsca obrad w bezpośrednim sąsiedztwie ogrodu botanicznego, część uczestników miała sposobność zwiedzić jego najciekawsze fragmenty. Ogród Botaniczny Berlin-Dahlem, założony w XVII w., początkowo jako ogród przypałacowy, gromadzi kolekcję ponad 18 000 gatunków roślin na powierzchni przekraczającej 40 ha. Rośliny eksponowane są w sekcjach: fitogeograficznej, systematycznej i ekologicznej. Osobne kolekcje to arboretum, dział roślin użytkowych, „ogród zapachu i dotyku”, gdzie każdą roślinę można powąchać i dotknąć. Wspaniała kolekcja roślin tropikalnych i śródziemnomorskich zgromadzona jest w zabytkowych, datujących się na początek XX w. szklarniach, które należą do największych na świecie. Na terenie ogrodu znajduje się także muzeum botaniczne wraz z biblioteką.

W piątkowy wieczór gospodarze podjęli gości uroczystym obiadem w sali „Ratusza Schöneberg”, dawnego Ratusza miejskiego Berlina Zachodniego, gdzie w 1962 roku miało miejsce spotkanie kanclerza Willy Brandta z prezydentem J. F. Kennedym. Obiad był okazją do dalszych dyskusji, w odmiennej, nieformalnej atmosferze.

Uczestnicy konferencji otrzymali streszczenia referatów i plakatów. Pełne teksty referatów mają zostać opublikowane w formie materiałów, podobnie jak miało to miejsce w latach poprzednich [1, 2].

Należy podkreślić dobrą organizację konferencji oraz ogromną gościnność gospodarzy, którzy starali się aby spotkanie przebiegało zgodnie z planem, w serdecznej atmosferze.

LITERATURA

- [1] BROCK J. H., WADE M., PYSEK P., GREEN D. (eds.) 1997. *Plant Invasions: Studies from north America and Europe*. Backhuys Publishers, Leiden, The Netherlands.
- [2] PYSEK P., PRACH K., REJMANEK M., WADE M. (eds.) 1995. *Plant Invasions – General Aspects and Special Problems*. Backhuys Publishers, Leiden, The Netherlands.

Barbara TOKARSKA-GUZIŁ

IV MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA POŚWIĘCONA EKOLOGII INWAZYJNYCH ROŚLIN OBCYCH (BERLIN, NIEMCY, 1–4 PAŹDZIERNIKA 1997)

4th International Conference on the Ecology
of Invasive Alien Plants
(Berlin, Germany, 1–4 October 1997)

Pierwsze dni października 1997 roku, kiedy to w Berlinie odbywała się czwarta międzynarodowa konferencja poświęcona ekologii obcych gatunków inwazyjnych, nie będą raczej uznane za datę przełomową w historii geobotaniki. Zbliżający się schyłek wieku, skłaniający do wielkich syntez i wyznaczania nowych kierunków badań, pozwalał oczekiwać po berlińskiej sesji najwyższego ciężaru gatunkowego. Tymczasem mieliśmy okazję uczestniczyć w kolejnym roboczym spotkaniu ludzi zajmujących się zblizoną tematyką i przekazujących tylko doświadczenia, bądź komunikaty z ostatnich prac terenowych.

Konferencja była okazją spotkania (ale nie konfrontacji poglądów) geobotaników z kręgu szkół Starego Kontynentu i „praktyków”, w przeważającej mierze Anglosasów i badaczy pozostających pod ich wpływem, zajmujących się metodami kontroli i zwalczania gatunków obcych. Jedynymi przedstawiciela-

mi starszego pokolenia geobotaników Europy kontynentalnej byli w Berlinie prof. H. Sukopp i prof. J. B. Faliński. Europejczycy młodszego pokolenia eksponowali z reguły wyniki krótkotrwałych badań nad pojedynczymi gatunkami. Dopiero pisząc te słowa uświadomiłem sobie, że to być może nadreprezentacja ludzi rozpoczynających dopiero swoją wędrówkę wzwyż drzewa zapalu i nadziei, a w każdym bądź razie jeszcze nie spożywających jego dojrzałych owoców, przesunęła ciężar obrad ku przyczynkarstwu, gubiąc ich cel w natłoku szczegółów.

Wystąpienia prof. H. Sukoppa i prof. J. B. Falińskiego otwierały pierwszy dzień sesji. Prof. H. Sukopp przedstawił problem inwazji gatunków obcych na szerokim tle historycznym i potraktował go jako jeden z przejawów procesów synantropizacji szaty roślinnej; przypomniał również najważniejsze koncepcje badań i terminologię stosowaną w badaniach tej dziedziny. Terminologia ta, powszechnie przyjęta także w Polsce, była z niezrozumiałą niechęcią (jeśli w ogóle) stosowana przez większość uczestników obrad.

Prof. J. B. Faliński analizował znaczenie stanu dynamicznego zbiorowisk roślinnych dla ich penetracji przez gatunki obce. Autor opierał się m. in. na oryginalnych eksperymentach transplantacyjnych dokonanych na turzycy *Carex brizoides* i wieloletnich badaniach rozprzestrzeniania się w północno-wschodniej Polsce innych gatunków, które osiągnęły fazę neofita. Procesy degeneracji, regeneracji i sukcesji wtórnej wskazane zostały jako szczególnie sprzyjające neofityzacji, podczas gdy naturalne zbiorowiska podlegające fluktuacji wydają się praktycznie zamknięte dla „obcych”.

Wśród wystąpień reprezentantów opcji utylitarnej, obok bardzo interesujących, takich jak referat dr J. Brocka (USA) na temat gospodarowania populacjami oliwnika *Eleagnus angustifolia*, były i takie, których założenia są trudne do pojęcia. Mieliśmy oto sposobność zapoznania się z rachunkiem skuteczności i kosztów metod zwalczania rdestu ostrokończystego *Reynoutria japonica*, na pobrzeżach kanałów w przemysłowych dzielnicach miast brytyjskich, przedstawionych przez Louis Child. Coś wyjątkowego musi być w tej roślinie, skoro władze municypalne miast Europy Wschodniej (Białystok!) i Anglii łączą się z determinacją godną lepszej sprawy w wysiłkach jej wykorzenienia. Zwłaszcza, że po odprawieniu ciężkiego sprzętu i po okresie karencji agresywnych herbicydów oddaje się pole pokrzywie i innym wsędo-byłskim gatunkom. Albo sieje się trawę. Poza skłonnością do utwierdzania się w roli Pana Wszelkiego Stworzenia, przeświadczonego o prawie i możliwości

ręcznego zarządzania wszelkimi przejawami życia na Ziemi, trudno dopatrzeć się tu innych motywów działania. Gatunek taki jak *Reynoutria japonica* musi być rzeczywiście niebezpieczny dla takiego sposobu postępowania miejsca człowieka w świecie ożywionym. Jest jak Ósmy pasażer Nostromo. Jest wyzwaniem. A przecież tak niewiele roślin jest w stanie spontanicznie gładzić piętno, które wyciskamy na krajobrazie dzielnic przemysłowych naszych miast.

Reynoutria japonica budziła zainteresowanie nie tylko Brytyjczyków. Wraz z barszczem *Heracleum mantegazzianum* i niecierpkim *Impatiens glandulifera* tworzyła w Berlinie tróję najmodniejszych dzisiaj gatunków obcych. Można było odnieść wrażenie, że wręcz nie wypada ich nie mieć w swoim otoczeniu.

Niewielką grupę badaczy rozpatrujących rozprzestrzenianie się gatunków w większej skali, a więc z fitogeograficznego punktu widzenia, zdominowali Czesi i Słowacy. Dr K. Prach i dr P. Pyšek (Czechy) podjęli próbę wykazania istotnego wzrostu tempa migracji wybranych gatunków obcych w ostatnich dziesięcioleciach. Według tych autorów, gatunki przybyłe w ostatnich latach, w porównaniu z dawniejszymi przybyszami, charakteryzują się o wiele większą dynamiką migracji. Wnioski te wyprowadzone zostały z matematycznej analizy przebiegu linii opisującej przyrost liczby znanych stanowisk gatunku. Wywód ten, chociaż oparty na solidnych podstawach teoretycznych, obciążony był poważnymi wadami metodologicznymi i materiałowymi, z których autorzy nie byli w stanie się wytłumaczyć. Liczba znanych stanowisk średniowiecznych (zapewne archeologicznych), a nawet nowszych, pochodzących sprzed lat pięćdziesięciu, może (choć oczywiście nie musi tak być) odpowiadać tylko w nikłym stopniu rzeczywistemu rozprzestrzenieniu gatunku. Taki sposób analizy danych może co najwyżej dowodzić wzrostu intensywności, szczegółowości i reprezentatywności badań florystycznych.

Głębokie studium różnych aspektów hybrydyzacji pomiędzy dwoma gatunkami sukulentów z rodzaju *Carpobrotus*, dobrze udokumentowane obserwacjami polowymi i danymi doświadczalnymi, przedstawili dr Montserrat Vilá (Hiszpania), C. M. D'Antonio oraz dr E. Weber (USA). Badania dotyczyły dwóch gatunków – obcego, pochodzącego z Afryki oraz rodzimego dla Kalifornii. Ekspansja genotypu gatunku obcego odbywa się za pośrednictwem mieszańca, dzięki pośredniemu w stosunku do obu gatunków rodzicielskich charakterowi cech jego biologii i reakcji na warunki siedliskowe.

Spośród pozostałych wystąpień najbardziej interesujące były wyniki badań nad sukcesem wybranych

gatunków inwazyjnych. B. Mandák (Czechy) doszukiwał się przyczyn sukcesu inwazji *Atriplex nitens* w heterokarpii, a dr T. Steinlein, M. Röttgermann i dr H. Dietz przyczyn sukcesu *Bunias orientalis* – w wysokim wysiłku reprodukcyjnym.

Dyskusji rekapitułującej dwa dni obrad w gruncie rzeczy nie było. Daremną próbę nakłonienia zgromadzenia do refleksji nad naturą inwazji i neofityzmu podjął jedynie J. B. Faliński. Wobec czego zwieńczeniem konferencji stało się powołanie internetowej grupy dyskusyjnej (!), której zadaniem będzie zestawienie listy najbardziej agresywnych gatunków inwazyjnych.

Cóż, berlińska sesja przyczyniła się cokolwiek do powiększenia uspyska faktów (żeby przywołać tu sformułowanie użyte przez C. J. Krebsa). Pozostaje żywić nadzieję, że tym samym zbliżamy się do chwili, kiedy osiągnie ono masę krytyczną, a ilość przejdzie w jakość (?).

Jako miejsce kolejnego, piątego spotkania poświęconego gatunkom inwazyjnym, wymieniano w kuluarach, obok Grecji i Słowacji, także Polskę. Publikacji materiałów berlińskiej konferencji, podobnie jak poprzedniej z 1993 r., podjęto się holenderskie wydawnictwo SPB Academic Publishing z Amsterdamu.

Dan WOŁKOWYCKI

**I OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA
NAUKOWA „TRAWY W PROCESIE
REKULTYWACJI BIOLOGICZNEJ TERENÓW
TRUDNYCH O RÓŻNYCH GRUNTACH”
(USTROŃ-JASZOWIEC,
14-15 PAŹDZIERNIKA 1997)**

**1st National Scientific Conference „Grasses in the
process of biological renovation of degraded areas on
various soils” (Ustroń-Jaszowiec, 14-15 October 1997)**

„Trzeba się uczyć, dopóki nie wiesz, a jeśli wiedzieć przysłówiu – dopóki żyjesz”. Niżej podpisani, pozostając wciąż na tyle żywymi, aby odczuwać chęć poszerzenia swej wiedzy o trawach, ochoczo poszli za radą mądrego Seneki i wzięli udział w I Ogólnopolskiej Konferencji na temat roli traw w procesach rekultywacji „terenów trudnych”. Nie zdawali sobie przy tym do końca sprawy, na jak trudny teren wchodzą i po jak grząskim gruncie będą się poruszać. Bowiem Konferencja zgromadziła blisko sto osób z całej Polski, które reprezentowały nie tylko instytucje naukowe, ale także przedsiębiorstwa produkcyjno-handlowo-usługowe, rolniczo-hodowlane, przemysłowe, a nawet urzędy administracji miejskiej. Toteż tematyka spotkania była niezwykle urozmaicona i dotykała

wielu zagadnień. Niemniej, wszystkich zgromadzonych jednoczyliło zainteresowanie trawami jako roślinami, których odpowiednie użycie stwarza różnorakie możliwości naprawiania szkód, wyrządzonych w środowisku naturalnym przez działalność człowieka.

Konferencja została podzielona na część kameralną (pierwszy dzień) i wyjazdową (drugi dzień). Na część pierwszą złożyły się trzy sesje referatowe (18 wystąpień) i jedna plakatowa (ok. 10 posterów).

Sesja pierwsza nosiła tytuł: „Trawy w procesach glebotwórczych i rekultywacji biologicznej różnych typów gruntów”. W jej trakcie poruszono problemy:

- metod rekultywacji biologicznych poprzez wysiew traw wpływających na właściwości wodne i sorbcyjne gleb;
- rekultywacji specjalnie uciążliwych terenów, jakimi są składowiska popiołów z elektrowni, na których szczególnie dobre efekty daje tzw. hydroobsiew z wprowadzeniem: *Festuca rubra*, *F. arundinacea*, *Poa pratensis*, *Lolium perenne*, czy niektórych gatunków z rodzaju *Agrostis*;
- rekultywacji hałd hutniczych, gruzowisk i odpadów komunalnych, gdzie najlepsze wyniki uzyskano poprzez wysiewanie odpowiedniej mieszanki traw i dodatkowe obsadzanie drzewami i krzewami;
- przydatności naturalnej darni łąkowej (traw niskich i wysokich) przy zakładaniu trawników ulicznych, ze wskazaniem na darń z siedliska suchego (z dominującą *Poa pratensis*), jako najbardziej odporną na zmienne warunki pogodowe i charakteryzującą się dużą żywotnością.

Największe zainteresowanie autorów sprawozdania wzbudziły referaty drugiej sesji, pt.: „Rola niektórych gatunków traw w procesie rekultywacji”. Mówiono o:

- wyselekcjonowaniu gatunków (zarówno rodzimych, jak i obcych) spełniających rolę roślinności pionierskiej i przeciwerozryjnej, odpornych na niekorzystne warunki siedliskowe, a jednocześnie nie wymagających późniejszych kosztownych zabiegów pielęgnacyjnych (zaliczono tu m.in.: *Agropyron cristatum*, *Leymus racemosus*, *Calamagrostis epigejos*, *Miscanthus sacchariflorus*);
- przydatności traw do rekultywacji terenów skażonych metalami ciężkimi, przy założeniu, że nie będą wykorzystane jako pasze, mimo że u badanych roślin nie obserwowano zwiększonej zawartości tychże metali (testowano: *Festuca rubra*, *Lolium perenne*, *Poa pratensis*, a także zboża – pszenicę, jęczmień, żyto, owies i kukurydzę);
- zastosowaniu „dywanów trawiastych” wzmocnionych tzw. geotekstylami.

Sesja trzecia dotyczyła „Oceny zadarnień na

gruntach trudnych". Przedstawiono m.in. projekt oceny okrywy trawiastej, w której określono cechy, jakimi powinien odznaczać się trawnik używany do zadarniania terenów trudnych.

Podczas sesji plakatowej zaprezentowano postery o bardzo zróżnicowanej tematyce, dotyczącej m.in.: sukcesji pionierskich chwastów na hałdach byłej kopalni uranu, zadarniania poboczy autostrad, czy też wpływu podłoża na wzrost i rozwój niektórych gatunków traw.

W ożywionych dyskusjach odbywających się na zakończenie poszczególnych sesji oraz podczas podsumowania Konferencji padło stwierdzenie, że to spotkanie jest wyrazem troski o szeroko pojęte środowisko naturalne człowieka i – jak powiedział jeden z dyskutantów – jest najważniejszym wydarzeniem w polskiej ekologii, przynajmniej w roku 1997. Mówiono też o konieczności udzielenia wsparcia finansowego dla tego rodzaju badań ze strony państwa. Podkreślono, że tak jak *Poaceae* są szczególną grupą w świecie roślin, tak wśród nich specjalne miejsce zajmują trawy mogące rosnąć na terenach zdegradowanych, na które wchodzić czy to w procesie naturalnej sukcesji, czy też wprowadzane przez człowieka. Podkreślono, iż do tego rodzaju badań należy używać nie tyle gatunków, co ich odpowiednich odmian, jak również, że wprowadzając odmiany lub gatunki obce należy zdawać sobie sprawę ze skutków takiego działania.

W drugim dniu Konferencji organizatorzy zdemontowali w terenie efekty swoich eksperymentów na hałdach kopalni „Piaś” w Bieruniu, na wysypiskach odpadów komunalnych w Świętochłowicach (wysypisko w przygotowaniu) i w Rudzie Śląskiej (sposób zagospodarowania wysypiska).

Dzięki pomocy finansowej wielu sponsorów, spotkanie zostało bardzo dobrze zorganizowane przez Instytut Podstaw Inżynierii Środowiska PAN w Zabrzu i Hodowlę Roślin Nieznanice Sp. z o.o., a *spiritus movens* całości była przewodnicząca komitetu organizacyjnego, dr inż. Anna Patrzalek z Zabrza. Warto zaznaczyć, że organizatorzy zadbali nie tylko o strawę duchową dla uczestników, ale zaoferowali także obfitość wszelkiego jedła i napojów, a nawet podczas uroczystej kolacji w pierwszym dniu Konferencji, umożliwili zebranym wysłuchanie niezmiennie urzekających melodii Lehara i Straussa w wykonaniu artystów Operetki Śląskiej.

Organizatorzy i uczestnicy Konferencji rozstawiali się z przeświadczeniem, że podobne spotkanie powinno odbyć się za dwa lata, sugerując, aby zostało poświęcone głównie biologii traw na terenach trudnych.

Ludwik FREY, Marta MIZIANTY

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

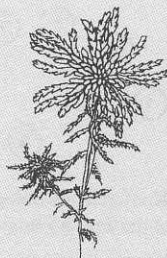
II KRAJOWA KONFERENCJA SEKCJI BRIOLOGICZNEJ PTB (POZNAŃ, 14–15 PAŹDZIERNIKA 1997)

The National Conference of the Bryological Section
of the Polish Botanical Society
(Poznań, 14–15 October 1997)

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Instytut Biologii Eksperymentalnej
Zakład Genetyki
ul. Międzychodzka 5, Poznań

II Konferencja Briologiczna Genetyczne aspekty taksonomicznych badań u mszaków

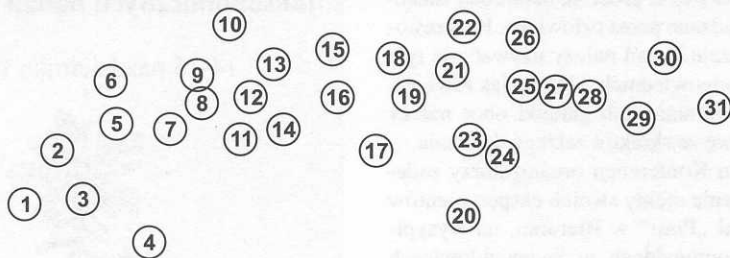
14-15 października 1997 r.

II Krajowa Konferencja Sekcji Briologicznej PTB na temat: „Genetyczne aspekty badań taksonomicznych u mszaków” została zorganizowana przez Instytut Biologii Eksperymentalnej i Zakład Genetyki UAM. Gospodarzem spotkania była prof. dr hab. Maria Krzakowa.

W spotkaniu uczestniczyło trzydziestu pracowników naukowych reprezentujących kilka ośrodków naukowych w Polsce: Katowice, Lublin, Kraków, Wrocław, Łódź, Szczecin i Poznań.

W pierwszym dniu konferencji wykład inauguracyjny pt. „Zmienność mszaków i jej znaczenie dla taksonomii i briogeografii” wygłosił prof. dr hab. Jerzy Szweykowski. Sesję referatową i plakatową prowadziła prof. dr hab. Maria Krzakowa. Tematyka pre-

Fot. 1. Uczestnicy II Konferencji Bryologicznej PTB:

Phot. 1. Participants of the 2nd Bryological Conference of the Polish Botanical Society:

1. Andrzej Lesicki, 2. Jerzy Szeweykowski, 3. Bożena Kowalczyk, 4. Anna Gałuszka, 5. Aleksandra Wojnicka-Póttorak, 6. Zofia Szweykowska-Kulińska, 7. Kazimierz Ziemnicki, 8. Barbara Malchrowicz, 9. Ewa Chudzińska, 10. Ireneusz Odrzykowski, 11. Katarzyna Buczkowska, 12. Hanna Barczak, 13. Anna Łuczak, 14. Krzysztof Gos, 15. Anna Rusińska, 16. Maria Drapikowska, 17. Joseph Okonkwo, 18. Stanisław Lisowski, 19. Renata Słomińska-Walkowiak, 20. Marta Mierzeńska, 21. Ewa Fudali, 22. Alina Bączkiewicz, 23. Barbara Fojcik, 24. Paweł Fiedorow, 25. Adam Stebel, 26. Jan Żamowiec, 27. Henryk Kłama, 28. Iwona Melosik, 29. Maria Krzakowa, 30. Paweł Urbański, 31. Krzysztof Jędrzejko (Fot./Phot. Paweł Drapikowski).

zentowanych prac była bardzo różnorodna i dotyczyła zagadnień z zakresu systematyki, chemotaksonomii, cytologii i genetyki molekularnej.

W przerwie pomiędzy obradami uczestnicy konferencji udali się na wycieczkę do Uzarzewa, oddalonego o 15 km od Poznania. Celem wycieczki było zwiedzenie mieszczącego się w tamtejszym pałacu Muzeum Łowiectwa. Goście zwiedzili ekspozycję zwierząt łownych oraz obejrzeli bogatą kolekcję poroży i broni myśliwskiej. Po obiedzie i krótkiej przerwie nadal z ożywieniem dyskutowano nad pracami prezentowanymi na plakatach.

Pierwszy dzień obrad zakończył się uroczystą kolacją. Drugiego dnia podczas sesji referatowej, której przewodniczył prof. dr hab. Krzysztof Jędrzejko, dr Adam Stebel wygłosił referat dotyczący antropopresji na obszarze Rybnickiego okręgu Węglowego, dr Iwona Melosik zaprezentowała nowy dla polskiej flory gatunek *Sphagnum subfulvum* Sjörs, a wystąpienie mgr Pawła Urbańskiego dotyczące ochrony prawnej mszaków zakończyło obrady. Na koniec, po lekkim posiłku, żegnaliśmy się z poczuciem dobrze spełnionego obowiązku.

Streszczenia wszystkich prezentowanych prac zo-

stały opublikowane w języku angielskim w *Biological Bulletin of Poznań*, **34**: 99–108, 1997.

Maria DRAPIKOWSKA

**„CZWARTKI BOTANICZNE”
W ODDZIALE KRAKOWSKIM PTB
W I I II KWARTALE 1998**

**„Botanical Thursdays” at the Polish Botanical Society,
Cracow Division, in the 1st and the 2nd quarter of 1998**

„Czwartki Botaniczne” w pierwszym kwartale 1998 r. rozpoczęli dr Józef Mitka i mgr Jan Jodłowski referatem „Zmienność taksonów rodzaju *Aconitum* serii *Aconitum* i serii *Toxicum* (Rchb.) Mucher w Bieszczadach Zachodnich” wygłoszonym na posiedzeniu w dniu 15 stycznia. W dniu 22 stycznia dr Konrad Wołowski z Instytutu Botaniki PAN przedstawił referat „Występowanie euglenin w cyklu rocznym w stawie krasowym”. Tydzień później, dr Olimpiusz Wenhryniewicz z Instytutu Botaniki UJ wygłosił referat „PCR w botanice”. W dniu 12 lutego gościliśmy dr Waldemara Szendera z Uniwersytetu Śląskiego, który przedstawił referat „Górnośląski Ogród Botaniczny”. W następnym tygodniu mgr Edyta Figurny z Zakładu Pszczelnictwa AR wygłosiła referat „Zmienność genetyczna populacji modraszków (*Maculinea*) a teoria metapopulacji”. W dniu 26 lutego prof. dr hab. Adam Zając i dr hab. Maria Zając (Instytut Botaniki UJ) przedstawili referat „O roślinach prawnie chronionych inaczej”. W dniu 5 marca odbyło się walne zebranie Oddziału Krakowskiego PTB, na którym przyjęto sprawozdanie z działalności Oddziału i wybrano jego nowy Zarząd. Ponadto Paweł Bochenek i dr Józef Mitka przedstawili „Impresje botaniczne z wyprawy na Czarnohorę”. W następnym tygodniu dr Maria Wędzony z Zakładu Fizjologii Roślin PAN wygłosiła referat „Otrzymywanie polihaploidów pszenżyta drogą androgenyzy (kultury pylników)” przygotowany wraz z dr Izabelą Marcińską (Zakład Fizjologii Roślin PAN), dr Aurelią Ślusarkiewicz-Jarziną, dr Aleksandrą Ponitką i dr Jolantą Woźną z Instytutu Genetyki Roślin PAN w Poznaniu. W dniu 19 marca dr hab. Andrzej Jankun z Instytutu Botaniki UJ wygłosił referat „Nowe odkrycia w biologii zapylania – geitonogamia wewnętrzna”, natomiast w dniu 26 marca gościliśmy mgr Tomasza Winnickiego z Bieszczadzkiego Parku Narodowego, który przedstawił referat „Zbiorowiska roślinne połonin w Bieszczadach Zachodnich i ich ochrona”.

„Czwartki Botaniczne” w drugim kwartale 1998 r. rozpoczęła mgr Agnieszka Drobniak z Zakładu Geologii Złóż Węgla AGH w Krakowie, wygłaszając w

dnio 2 kwietnia referat „Występowanie pni stojących w Kopalni Węgla Brunatnego „Bełchatów” oraz próba ich oceny paleobotanicznej”. W dniu 16 kwietnia dr hab. Małgorzata Kotańska, dr hab. Krystyna Towpasz i prof. dr hab. Helena Trzcńska-Tacik z Instytutu Botaniki UJ przedstawiły „Wstępną charakterystykę flory Płaskowyżu Proszowickiego”, następnie odbyła się dyskusja na temat bezleśności czarnoziemów. Dwa tygodnie później, 30 kwietnia, prof. dr hab. Zbigniew Mirek z Instytutu Botaniki PAN wygłosił referat „Lasy Polski – zasoby roślinne, zagrożenia i ochrona”. W pierwszy czwartek maja dr hab. Eugeniusz Dubiel, mgr Stefan Gawroński i dr Alina Stachurska z Instytutu Botaniki UJ przedstawili referat „Zbiorowiska nieleśne Magurskiego Parku Narodowego”. Tydzień później, 14 maja, odbyło się posiedzenie wspólne z Sekcją Historii Botaniki PTB, na którym dr Piotr Köhler z Instytutu Botaniki UJ wygłosił referat „Historia zielnika Instytutu Botaniki UJ (KRA)”. W ostatnim tygodniu maja prof. dr hab. Helena Trzcńska-Tacik przedstawiła komunikat „Uprawa *Camelina sativa* w okolicach Pińczowa”, a mgr Sławomir Florjan referat „Podobieństwa między skamieniałościami roślinnymi i zwierzęcymi”. Na posiedzeniu tym została także przedstawiona przez dr Marka Kosińskiego z Instytutu Botaniki UJ informacja o działalności Krakowskiego Okręgu Związku Polskich Fotografików Przyrodniczych, ilustrowana przezroczami wykonanymi przez członków Związku. Na ostatnim przed wakacjami spotkaniu, w dniu 4 czerwca, dr hab. Bogdan Zemanek poprowadził wizytę w Ogrodzie Botanicznym UJ.

Posiedzenia, z wyjątkiem ostatniego, odbywały się tradycyjnie o godz. 18, w sali konferencyjnej Instytutów Botaniki UJ i PAN przy ul. Lubicz 46 w Krakowie.

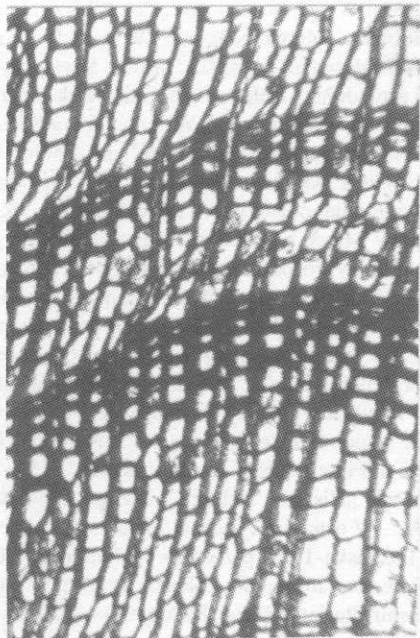
Sławomir FLORJAN

VARIA

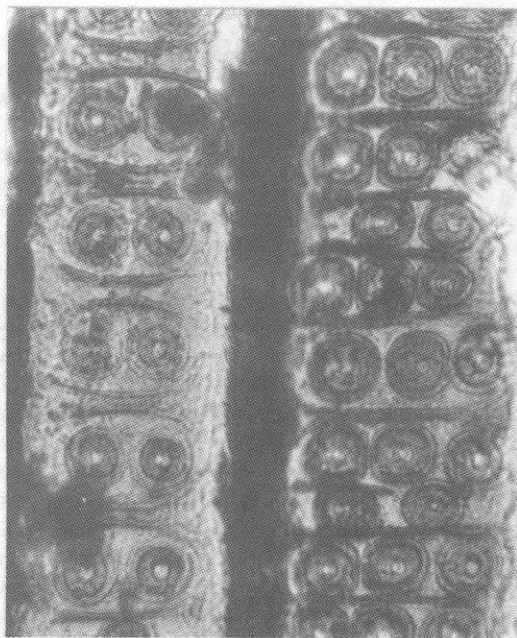
**TAXODIOXYLON GYPSACEUM (GÖPPERT)
KRÄUSEL – NOWE OZNACZENIE KSYLITU –
PNIA DRZEWA USTAWIONEGO PRZED
BIUREM DYREKCJI KOPALNI WĘGLA
BRUNATNEGO „TURÓW”**

Taxodioxyylon gypsaceum (Göppert) Kräusel – the new identification of the Miocene tree trunk in the front of the „Turów” Brown-Coal Mine Office Building

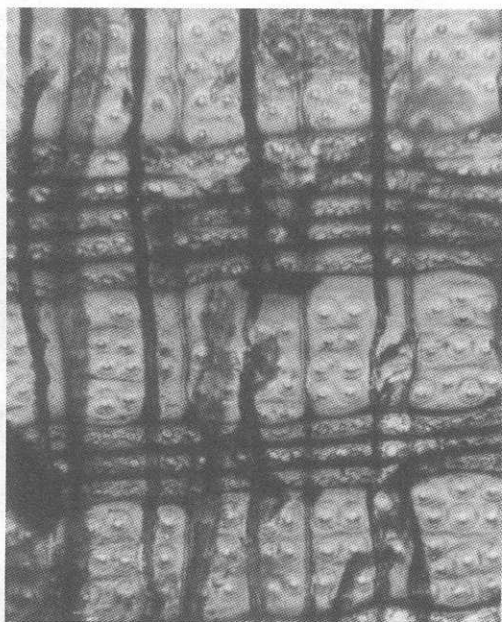
Kopalnia Węgla Brunatnego „Turów” koło Bogatyni to jeden z najciekawszych obiektów paleobotani-

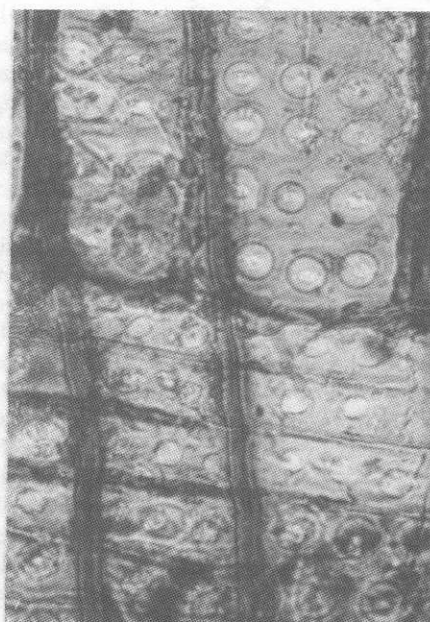
1

2

3

4

Ryc. 1–4. Budowa anatomiczna drewna *Taxodioxylon gypsaceum* (Göppert) Kräusel.

Fig. 1–4. Anatomical structure of wood of *Taxodioxylon gypsaceum* (Göppert) Kräusel.

Ryc. 1. Przekrój poprzeczny. ca. 80x. Cienkościenne cewki drewna wczesnego dłuższe w kierunku promieniowym, grubościenne drewna późnego – w kierunku stycznym. Wyraźne przejście od drewna późnego do wczesnego. Miękkisz żywiczny rozproszony w części późniejszych przyrostów rocznych.

Fig. 1. Cross section. ca. 80x. Thin-walled tracheids in early-wood radially elongated, thick-walled tracheids in late-wood tangentially elongated. The transition from late to early-wood abrupt. Wood parenchyma dispersed in the latter part of the annual ring.

Ryc. 2. Przekrój promieniowy. ca. 500x. Jamki otoczkowe, na ściankach cewek drewna wczesnego z pasemkami Sanio.

Fig. 2. Radial section. ca. 500x. Bordered pits on the radial walls of early-wood tracheids with bars of Sanio.

Ryc. 3. Przekrój promieniowy. ca. 200x. Dwa promienie rdzeniowe z jednorzędowymi jamkami na skrzyżowaniu pól. W komórkach brzeżnych niekiedy jamki ułożone w dwóch rzędach. Horyzontalne i styczne ścianki promieni rdzeniowych cienkie i prawie bez jamek.

Fig. 3. Radial section. ca. 200x. Two radially rays with mostly uniseriate pits on cross-field. In the marginal cells sometimes biseriate. The horizontal and tangential walls of radially rays thin and almost unipitted.

Ryc. 4. Przekrój promieniowy. ca. 500x. Fragment promieni rdzeniowych w drewnie wczesnym. Na skrzyżowaniu pól jednorzędowe, typowo taksodiowe jamki. Na cewkach jamki otoczkowe.

Fig. 4. Radial section. ca. 500 x. Part of rays in early-wood. On the cross-field, typical taxodioid, uniseriate pits. On the tracheids – bordered pits.

cznych w Polsce. Występujące tam miocenijskie osady węglowe zawierają bogatą florę kopalną zachowaną w postaci różnorodnych szczątków, jak: odciski liści i szyszek w ilach i syderytach, gałązki drzew szpilkowych, nasiona, ksylity, nabłonki, ziarna pyłku. Na terenie odkrywki od szeregu lat prowadzone są badania naukowe, które zaowocowały licznymi publikacjami.

Z uwagi na unikatowy charakter stanowiska teren kopalni jest miejscem częstych spotkań paleobotaników. Organizowane są tam m.in. sesje naukowe Sekcji Paleobotanicznej PTB (Fot. 1), międzynarodowe konferencje paleobotaniczne lub indywidualne wizyty krajowych i zagranicznych paleobotaników. Spotkania te zawsze odbywają się pod patronatem Dyrekcji KWB „Turów”. Długoletnia współpraca paleobotaników z Warszawy i górników z „Turowa” najlepiej widoczna jest w działalności turowskiego Muzeum Górniczego, w którym przez szereg lat istniała obszerna ekspozycja paleobotaniczna.

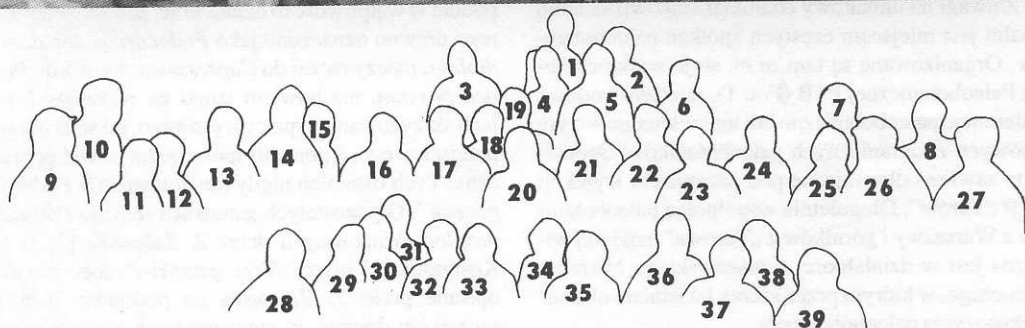
W roku bieżącym, z okazji 50-lecia istnienia kopalni, w nowym gmachu Muzeum Górniczego zorganizowano ogromną wystawę obrazującą wieloletni dorobek kopalni. Wykonanie scenariusza paleobotanicznej części ekspozycji powierzono, z uwagi na wieloletnie kontakty kopalni z Muzeum Ziemi PAN w Warszawie, pracownikom tej placówki. Przy okazji prac nad nową wystawą paleobotaniczną postanowiono sprawdzić oznaczenie botaniczne ksylitu wydobytego z odkrywki i ustawionego przed biurem Dyrekcji kopalni. Należy przypomnieć, że ustawione zostały dwa pnie: pierwszy – pień ok. 2 m wysokości, umieszczony w latach 50. przed starym biurem sztygarów,

drugi pień – około 5 m wysokości, w latach 70. stanął przed gmachem Dyrekcji KWB Turów, gdzie stoi do dziś (Fot. 1).

Pierwszy pień sprzed biura sztygarów Z. Zalewska [2] oznaczyła jako *Podocarpoxylon dacrydioides* n.sp. M. Kostyniuk [1], autor obszernego opracowania o pniach drzew iglastych z odkrywki Turów, poddał w wątpliwość to oznaczenie, pisząc: „Pień którego drewno oznaczono jako *Podocarpoxylon dacrydioides*, należy raczej do *Cupressinoxylon* niż do *Podocarpoxylon*, ma bowiem jamki na wiosennych polach skrzyżowania typu cyprysowego, taksodiowego i przejściowego, a ponadto sporadyczne cewki poprzeczne. Tych ostatnich nigdy nie notowano u *Podocarpaceae*”. O pozostałych gatunkach rodzaju *Podocarpoxylon*, oznaczonych przez Z. Zalewską [2, 3] M. Kostyniuk [1] pisze: „Trzy gatunki *Podocarpoxylon* opisane przez Z. Zalewską na podstawie luźnych szczątków drewna, w rzeczywistości bardziej odpowiadają cechami budowy rodzajowi *Juniperoxylon*”.

Nowy pień ustawiony przed Dyrekcją KWB „Turów” nazwany został również *Podocarpoxylon dacrydioides* Zalewska, czyli tak jak okaz sprzed starego biura sztygarów. Opis budowy anatomicznej drugiego pnia nie został nigdzie podany.

W celu wyjaśnienia prawidłowości oznaczeń pobrano próbki z pnia stojącego przed biurem Dyrekcji KWB „Turów”. Niektóre części ksylitu były przesycone krzemionką. Obraz budowy anatomicznej na szlifach z nich wykonanych był nieczytelny i nie dawał podstaw do oznaczenia, gdyż cewki były rozkruszone i pogniecione, a zachowały się tylko mikrome-

Fot. 1. Uczestnicy sesji Sekcji Paleobotanicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego (Turów, 26 IX 1984) zgromadzeni przed mioceńskim pniem *Taxodioxylon gypsaceum* (Fot. B. Dużyński).

Phot.1. Participants of the Palaeobotany Session (Turów 26 IX 1984) in front of the Miocene tree – *Taxodioxylon gypsaceum* (Phot. B. Dużyński).

1. Geolog z Turowa, 2. dr hab. Andrzej Obidowicz, 3. prof. dr Leon Stuchlik, 4. mgr Kazimierz Rdzanek, 5. dr Dorota Napieka, 6. Joanna Grabowska, 7. mgr Henryk Adamiec, 8. NN, 9. mgr Lidia Jakubowska, 10. Dyrektor kopalni, 11. prof. dr Alina Skirgiełło, 12. prof. dr Jadwiga Raniecka-Bobrowska, 13. dr hab. Danuta Zdebska, 14. prof. dr Jerzy Dzik, 15. mgr Elżbieta Wcisło-Luranc, 16. mgr Zofia Baranowska-Zarzycka, 17. prof. dr Anna Sadowska, 18. mgr Hanna Ważyńska, 19. Józef Kurdziel, 20. dr Janina Szejn, 21. dr hab. Maria Reymanówna, 22. dr Jacek Kasiński, 23. mgr Irena Grabowska, 24. dr Irena Gluza, 25. Danuta Moszyńska-Moskwa, 26. Irena Bednarska, 27. dr Maria Ziemińska-Tworzydło, 28. dr hab. Ewa Zastawniak, 29. dr Aleksandra Kohlman-Adamska, 30. prof. dr Krystyna Wasylukowa, 31. mgr Alicja Pielnińska, 32. mgr Jadwiga Ichas-Ziaja, 33. dr Elżbieta Gaździcka, 34. mgr Joanna Balcerzak, 35. mgr Anna Szuchnik, 36. mgr Ewa Madeyska, 37. Małgorzata Zurzycka, 38. mgr Zofia Balwierz, 39. inż. Zofia Tomczyńska.

tryczne fragmenty tkanek. W związku z tym wykonano preparaty mikroskopowe z nie zsylikowanych próbek drewna, w których makroskopowo widoczne były na przekroju poprzecznym przyrosty roczne, a na przełomie promienistym cieniutkie pasma promieni rdzeniowych. Pełna dokumentacja fotograficzna uzyskanych trzech przekrojów, ich opis, oraz preparaty mikroskopowe znajdują się w archiwum Muzeum Ziemi PAN w Warszawie.

Przestudiowano budowę anatomiczną próbek badanego ksyliku na przekrojach: poprzecznym (Ryc. 1), promienistym (Ryc. 2–4) i porównano z preparatami anatomicznymi drewna współczesnego *Podocarpus dacrydioides* oraz z preparatami archiwalnymi z pnia ustawionego przed sztygarką i oznaczonego przez Z. Zalewską jako *Podocarpoxyton dacrydioides*. Porównanie to wykazało zasadnicze różnice anatomiczne nie tylko na poziomie rodzaju, ale nawet rodziny. Budowa drewna, pochodzącego z pnia stojącego obecnie przed Dyrekcją KWB „Turów”, wskazuje na przynależność do kopalnego gatunku *Taxodioxylon gypsaceum* (Göppert) Kräusel z rodziny *Taxodiaceae*. Spośród oznaczonych ksyliotów z kopalni „Turów”, opisane powyżej drewno najbardziej zbliżone jest do okazu nr 176 oznaczonego przez M. Kostyniuka [1] jako *Taxodioxylon gypsaceum* (Göppert) Kräusel. Gatunek ten ma budowę anatomiczną drewna bardzo podobną, ale nie identyczną, do drewna współczesnego gatunku *Sequoia sempervirens*.

W związku z tym kilkumetrowej wysokości kopalny pień, ustawiony przed Dyrekcją KWB „Turów” otrzymał nową etykietkę następującej treści:

„Pień drzewa iglastego sprzed około 18 mln lat (miocen dolny) wydobyty z warstw stropowych odkrytki Turów I

***Taxodioxylon gypsaceum* (Göppert) Kräusel**

Drewno tego kopalnego gatunku jest najbardziej zbliżone budową do drewna **sekwoi** (*Sequoia sempervirens* (D. Don) Endl.) z rodziny cypryśnikowatych (*Taxodiaceae*). Współczesne sekwoje to jedne z największych i najdłużej żyjących drzew na świecie, dorastają do 110 m wysokości i 6–9 m średnicy pnia, a wiek niektórych okazów oceniany jest na około 2000 lat. Wilgotne lasy sekwojowe rosną obecnie na wybrzeżu Oceanu Spokojnego w Kalifornii i Oregonie (USA), na wysokości 500–900 m n.p.m.”

Piękny okaz ksyliku ustawiony na placu przed Dyrekcją KWB jest doskonałym uzupełnieniem paleobotanicznej ekspozycji w Muzeum Górniczym, pozwala przybliżyć nam wyobrażenie o sekwojowych lasach, jakie rosły na tych obszarach przed wieloma milionami lat.

LITERATURA

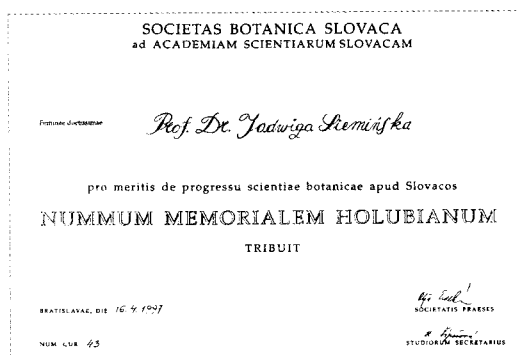
- [1] KOSTYNIUK M. 1967. Pnie drzew iglastych z górnego pokładu węgla brunatnego w Turowie. *Prace Muzeum Ziemi* **10**: 3–96.
- [2] ZALEWSKA Z. 1953. Trzeciorzędowe szczątki drewna z Turowa nad Nysą Łużycką (I). *Acta Geol. Pol.* **3**: 481–543.
- [3] ZALEWSKA Z. 1955. Trzeciorzędowe szczątki drewna z Turowa nad Nysą Łużycką (II). *Acta Geol. Pol.* **5**: 277–304.

Irena GRABOWSKA,
Aleksandra KOHLMAN-ADAMSKA

Prof. dr JADWIGA SIEMIŃSKA ODZNACZONA MEDALEM J. HOLUBY'EGO PRZEZ SŁOWACKIE TOWARZYSTWO BOTANICZNE

Professor Jadwiga Siemińska awarded by Slovak
Botanical Society with J. Holuby medal

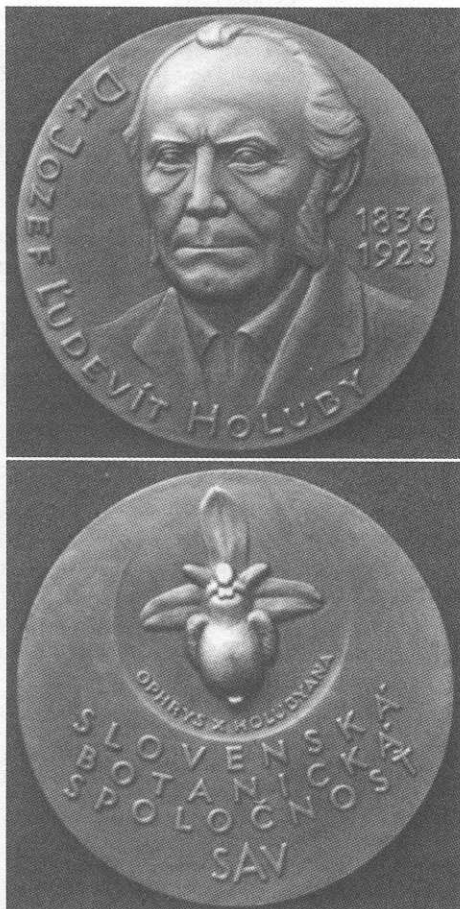
W dniu 6 X 1997 odbyła się na zamku w Smolenicach na Słowacji niecodzienna uroczystość. Prof. dr Jadwiga Siemińska została odznaczona medalem Józefa Holuby'ego (1836–1923), przyznany jej 16 IV 1997 przez Słowackie Towarzystwo Botaniczne przy Słowackiej Akademii Nauk (Societas Botanica Slovaca ad Academiam Scientiarum Slovacam) (Fot. 1, 2).

Fot. 1. Dyplom wręczony razem z medalem.

Phot. 1. A certificate given with the J. Holuby medal.

Uroczystość odbyła się w czasie trwania międzynarodowego sympozjum „Biology and taxonomy of green algae III”. Pani Profesor Jadwiga Siemińska, autorka ponad stu publikacji na temat różnych aspektów życia i budowy glonów, a w szczególności współczesnych i kopalnych okrzemek, należy do klasyków naszej fykologii i hydrobiologii. W Instytucie Botaniki PAN kierowała przez długie lata Zakładem Algologii, w którym stworzyła nowoczesne, liczące się w skali światowej centrum informacji fykologicznej. Jej aktywność twórcza znalazła również wyraz w

Fot. 2. Medal Józefa Holubý'ego.

Phot. 2. The J. Holubý medal.

znaczących pracach na polu organizacji nauki, tak w kraju, jak i za granicą. Dość wspomnieć zainicjowanie i długoletnie przewodnictwo Sekcji Fykologicznej PTB, czy udział w tworzeniu International Society for Diatom Research. Pani Profesor jest nie tylko specjalistą cechującym się ogromną wiedzą i precyzyjnym, analitycznym myśleniem. Jest również nieprzeciętnym humanistą, miłośnikiem literatury i sztuki, piszącym znakomitą polszczyzną, o czym mogą się przekonać czytelnicy *Wiadomości Botanicznych*. Drogą naukową kroczy od pięćdziesięciu lat, wciąż pełna energii, poczucia humoru i życzliwości dla ludzi. Odznaczenie przez społeczność słowackich uczonych jest wyrazem docenienia Jej działalności na polu międzynarodowym, a w szczególności inspirującej roli w rozwoju badań fykologicznych w Europie Środkowej.

Alicja ZEMANEK

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

25. BRONISŁAW ANTONI DĘBSKI

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 26 VI 1874 Przybojewo, pow. płoński – 25 I 1927 Helouan (Egipt).
2. Rodzina – ojciec – Bronisław (właściciel dóbr), matka – Tekla Świącka, bezzenny (?).
3. Wykształcenie – początkowe wykształcenie domowe we dworze w Przybojewie (korepetytorami byli m.in. Konstanty Krynicki i Odo Bujwid), IV Gimnazjum w Warszawie (do 1892); Uniwersytet Jagielloński – Wydz. Filozoficzny, Uniwersytet w Bonn – Wydział Filozoficzny (1893–1898).
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – Uniwersytet Jagielloński – dr filozofii; praca *O budowie i mechanizmie ruchów liści u marantowatych*.
5. Przebieg pracy zawodowej – bez stałego zatrudnienia (gospodarował w majątkach Przybojewo i Pieścidła w pow. płońskim).
6. Podróże naukowe – coroczne kilkumiesięczne pobyty w Egipcie (od r. 1908 do śmierci) związane z jego chorobą, które wykorzystywał również na badania naukowe.
- 7a. Zakres badań botanicznych – anatomia i cytologia roślin, cecidologia.
- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych – co najmniej 8. Pełna bibliografia prac botanicznych nie została opublikowana.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – opisał anatomię budowę kolanka w liściach u marantowatych i wyjaśnił ich ruchy heliotropiczne, badał zjawiska związane z podziałem w komórkach wegetatywnych i przy tworzeniu się komórek rozrodczych u ramienicy, a zwłaszcza procesy zachodzące w jąderkach (rysunki z jego obserwacji były zamieszczane w wielu podręcznikach), szczególnie ceniony jako znawca zoocytydów (opisał wiele nowych gatunków, kilka gatunków nazwano na jego cześć). Główne prace: 1) *O budowie i mechanizmie ruchów liści u Marantowatych. Rozpr. Akad. Um.* 31, (1896): 119–225; 2) *Beobachtungen über Kernteilung bei Chara fragilis Desv., Jahrb. f. Wiss. Botanik*, 30 (1897): 227–248; 3) *Weitere Beobachtungen an Chara fragilis Desv., ibidem*, 32: (1899): 635–670. Opublikował 10 artykułów o galasówkach fifofagicznych w *Mem. de la Soc. Entom. d'Égypte*.
8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kole-

kcjonerska – posiadał zbiory botaniczne (zielniki) i entomologiczne.

9. Działalność w innych dziedzinach – brak danych.
10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – członek Société Entomologique d'Égypte w Kairze (1910–1927) – prezes (od 1920), wiceprezes (1923–1927).
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – nie posiadał.
12. Inne informacje – w swoim majątku zgromadził obszerne zbiory florystyczne i mikologiczne oraz bibliotekę dzieł i rękopisów przyrodniczych. Większa część tych zbiorów została zniszczona podczas I wojny światowej przez Niemców. Po tej ciężko przeżytej stracie zapalał gwałtowną niechęcią do uczonych niemieckich, czemu dał wyraz w ostrym tonie w liście przesłanym jednemu z niemieckich badaczy, w odpowiedzi na prośbę o konsultację. List ten został następnie wydrukowany w paszkwilanckim artykule przez Waltera Horna (Über eine neue Homo-Species, *Entomologische Mitteilungen*, 1926, 15). M. Raciborski i J. Rostafiński kilkakrotnie proponowali mu objęcie katedry botaniki w UJ, lecz ze względu na wadę wymowy propozycji tej nie przyjął. Ceniony jako świetny botanik (potrafił z pamięci oznaczyć wszystkie napotykanne rośliny). Cierpiąc na ciężką chorobę nerek od ok. 1908 r. spędzał kilka miesięcy w Egipcie, gdzie zamieszkał na stałe po r. 1918. Krótco przed śmiercią odbył uciążliwą wyprawę na pustynię, po której znacznie pogorszył się jego stan zdrowia. Został pochowany pod Helouanem na „cmentarzu choleerycznym”.
13. Wykaz najważniejszych źródeł – materiały publikowane – Krzemieniewski S., 1929, *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 6 (4): 395–397; Ruppert K., 1944, *Orzeł biały* 10. (100): 10.
14. Materiały ikonograficzne – fotografia w: Ruppert K., *op. cit.* Hryniewiecki B. 1933, *Précis de l'histoire de la botanique en Pologne*, Warszawa (portret nr 50).

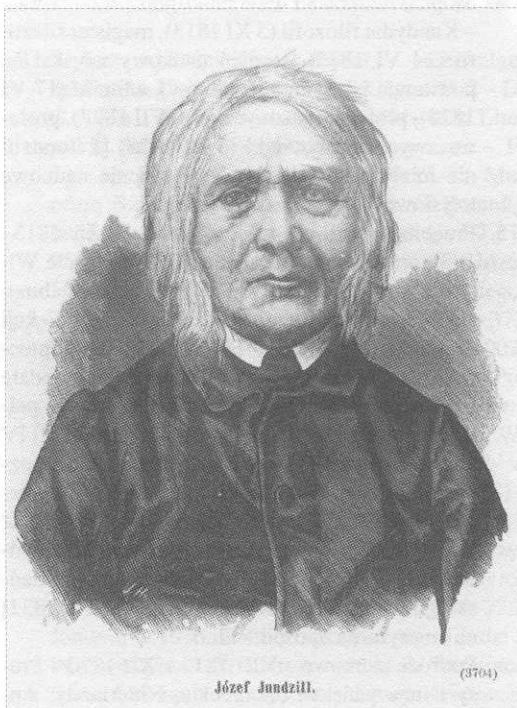
Cezary W. DOMAŃSKI

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

26. JÓZEF JUNDZIŁŁ

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 6 I 1794 r. [odmienne daty i lata podawane przez innych autorów

mało prawdopodobne] Hormany (parafia Ejszyski, pow. Lida, woj. wileńskie [powiat lidzki należał wtedy jeszcze do Rzeczypospolitej, inna przynależność administracyjna tego powiatu w 1794 r. podawana przez niektórych autorów – błędna]), – 2 IV [na nagrobku data 21 III – według kalendarza juliańskiego] lub 5 IV [według publikowanych nekrologów] 1877 r. Wilno.

2. Rodzina – ojciec – Dominik (syn Mariana) – komisarz cywilno-wojskowy powiatu ejszyskiego, matka – Agata ze Stempnowskich Bruckich, żona – Ludwika z Zawiszów (1804–1880), córka marszałka powiatu Zawilejskiego (ślub w 1829 r.). Ich pierwsze dziecko, córka [imię nieustalone], urodziło się pod koniec 1830 r. lub w pierwszej połowie 1831 r., syn Piotr Emanuel (1839–?) – rewolucjonista, córka Maria (1840–1921) – w następnych latach pomagała w pracy nad zielnikiem swemu ojcu, a po jego śmierci przekazała herbarium Akademii Umiejętności, a bibliotekę – Akademii Umiejętności i Uniwersytetowi Jagiellońskiemu.
3. Wykształcenie – szkoła Bazylianów w Borunach w powiecie oszmiańskim (1804–1810), Gimnazjum przy Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim (1810–1812), studia w Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim (1812–1815).

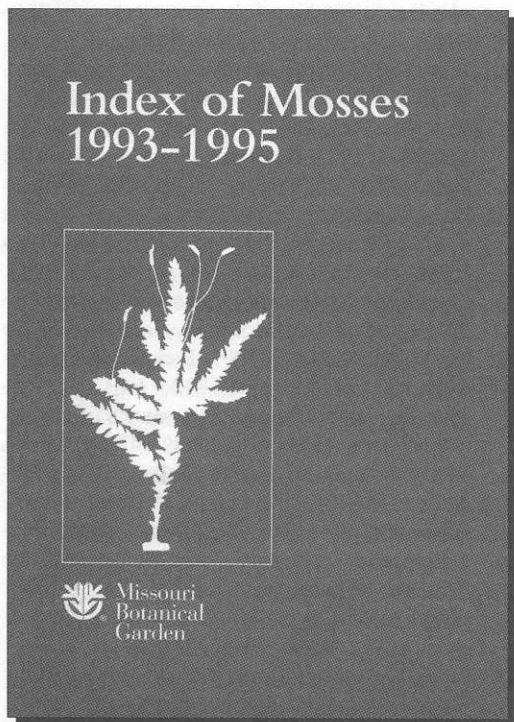
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – Kandydat filozofii (5 XI 1813), magister filozofii (14 VI 1815) [stopień naukowy uzyskał na podstawie zdanych egzaminów], adiunkt (17 VI 1825), profesor nadzwyczajny (VII 1827), profesor zwyczajny botaniki (5 IX 1828) [J. Jundziłł nie miał doktoratu, a kolejne stopnie naukowe uzyskiwał poprzez mianowanie].
5. Przebieg pracy zawodowej – W latach 1813–1832 pracował w Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim: miesiące letnie 1813 – praca w Gabinecie Historii Naturalnej (porządkowanie kolekcji minerałów), 5 XI 1813–30 [?] IX 1823 – pomocnik przy Gabinecie Historii Naturalnej i Ogrodzie Botanicznym [obowiązki pomocnika zaczął pełnić dopiero 1 III 1814], początek 1825–30 [?] IV 1829 – kierownik wileńskiego Ogrodu Botanicznego, 17 VI 1825–30 VI 1832 – kierownik katedry botaniki, XI 1826 – V 1827 – egzaminator zoologii podczas egzaminów dorocznych i końcowych. Po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego przeszedł [prawdopodobnie od VII 1832] na emeryturę i opuścił Wilno.
6. Podróże naukowe – VIII 1817 – XII 1820 – Prusy i inne państwa niemieckie, Niderlandy, Anglia, Francja; 9 V – 13 IX 1821 – podróż fizjograficzna przez gubernię wileńską; V–IX 1830 – podróż fizjograficzna przez gubernię mińską? [nie wiadomo, czy się odbyła: brak informacji o jej przebiegu, nie ma również roślin i minerałów zebranych w tym czasie].
- 7a. Zakres badań botanicznych – florystyka.
- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz najważniejszych prac – 5 [znanych]. Pełna bibliografia nie została dotychczas opublikowana. Najważniejsze prace: 1. 1821. Raport Pana Józefa Jundziłła do fakultetu fizyczno-matematycznego w Uniwersytecie Imperatorskim wileńskim, przysłany z podróży botanicznej po gubernii wileńskiej. *Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński* 2(III): 438–446; 2. 1822. Dołączamy tu rejestr części herbarza roślin skrytopłciowych znalezionych w okolicach Wilna w r. 1821 i 1822. *Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński* 2(IV): 653–654; 3. 1822. Rośliny skrytopłciowe postrzeżone w okolicach Wilna na początku wiosny 1821. *Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński* 2(III): 436–437; 4. 1822. Trzy późniejsze raporty Pana Józefa Jundziłła do fakultetu fizyczno-matematycznego w Uniwersytecie Imperatorskim wileńskim, przysłane z podróży botanicznej po gubernii wileńskiej. *Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński* 2(IV): 574–587; 5. 1830. Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, iako i oswojonych podług wydania szesnastego układu roślin Linneusza. Józef Zawadzki własnym nakładem, Wilno, ss. XII, 538.
Ponadto: prawdopodobnie rękopis *Atlas roślin lekarskich*. Przechowywany był w Muzeum Zakładu Farmakognozji i Hodowli Roślin Lekarskich Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w czasie II wojny światowej został zniszczony.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – jego *Opisanie roślin...* [patrz p. 7b, cyt. 5], oparte częściowo na badaniach własnych, było syntezą pięćdziesięciu lat badań botanicznych prowadzonych przez ośrodek wileński. W pracy tej podał dla wielu gatunków stanowiska występowania, sporo miejsca poświęcił roślinom zarodnikowym. Publikacja ta, zupełnie niesłusznie, traktowana jest jako praca niesamodzielna, kompilacyjna. Jest to w rzeczywistości pierwsza nowoczesna w założeniach flora Litwy, J. Jundziłł uwzględnił w niej bowiem zarówno wcześniej opublikowane dane florystyczne badanego obszaru (jak wszyscy późniejsi autorzy flor), jak i wyniki własnych badań terenowych przeprowadzonych przede wszystkim podczas wyprawy fizjograficznej w 1821 r.
8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – 1823/1824 – VI 1832 – wykładał botanikę (obejmującą anatomię, fizjologię, geografie roślin, morfologię, taksonomię, oraz dziedziny szczegółowe, np. karpologię), a w 1824/1825 również – mineralogię w Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim; po powrocie do Wilna w 1857 – potajemnie wykładał botanikę [może prywatnie dla zainteresowanych osób?]. W okresie kierowania wileńskim Ogirodem Botanicznym prowadził prace zmierzające do jego uporządkowania i udostępnienia publiczności: usunął kilkaset ozdobnych roślin doniczkowych uprawianych przez prywatne osoby, a poszczególne grupy roślin zaopatrzył w tabliczki z nazwami polskimi i łacińskimi. Na krótko przed opuszczeniem Ogirodu prakrykę ogrodniczą rozpoczął pod jego kierunkiem Józef Warszawicz (1812–1866), późniejszy uczestnik powstania listopadowego, podróżnik po Ameryce Środkowej i Południowej, wreszcie inspektor Ogirodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 1825–1832 J. Jundziłł ułożył zielnik obejmujący wszystkie grupy roślin, uzupełniany następnie aż do śmierci; obecnie kolekcja ta liczy 7318 arkuszy (w tym okazy J. R. i J. G. Forste-

- rów zebrane podczas II wyprawy J. Cooka w latach 1772–1775, J. E. Giliberta, S. B. Jundziłła, A. v. Humboldta, J. Pabreża i in.) i znajduje się w Zielniku Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie (KRAM). Jest to jedno z największych i najważniejszych herbariów pochodzących z I połowy XIX w. znajdujących się w polskich zbiorach [opracowanie tego zielnika – patrz p. 13]. W okresie pracy w Uniwersytecie znacznie powiększył odziedziczony po przodkach księgozbiór, który znajduje się obecnie w Bibliotece Oddziału Krakowskiego PAN i w Bibliotece Instytutów Botaniki UJ i PAN [opracowanie tego zbioru – patrz p. 13].
9. Działalność w innych dziedzinach – interesował się również nomenklaturą botaniczną, głównie pochodzeniem i tworzeniem terminów botanicznych oraz nazw gatunków i wyższych jednostek systematycznych roślin i grzybów (zachowały się notatki w Muzeum Botanicznym i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej Ogrodu Botanicznego UJ). Pod koniec życia zainteresował się historią botaniki, rozpoczął nawet zbieranie materiałów.
 10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – od 23 IX 1818 – członek Towarzystwa Mineralogicznego w Jenie [używana była zarówno nazwa łacińska: Societas Mineralogica Jenensis, jak i niemiecka: Großherzogliche Societät für die gesammte Mineralogie in Jena], od 24 X 1820 – członek Towarzystwa Badaczy Natury w Lipsku [używana była zarówno nazwa łacińska: Societas Naturae curiosorum Lipsiensis, jak i niemiecka: Naturforschende Gesellschaft in Leipzig].
 11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – 28 XII 1830 – podniesiony „za gorliwą służbę” do stopnia Rady Kolegialnego.
 12. Inne informacje – należał do najlepiej wykształconych botaników polskich swoich czasów, był uczniem m. in. A. L. de Jussieu, K. Sprengla, H. A. Schradera, R. L. Desfontaines, a z polskich przyrodników – S. B. Jundziłła. Był pierwszym botanikiem wileńskim, który odbył dłuższą wyprawę fizjograficzną. Wniósł duży wkład w poznanie flory litewskiej. Był pierwszym dobrym znawcą roślin zarodnikowych i znacznie poszerzył znajomość ich występowania na Litwie. Przynajmniej od połowy lat 40-tych XIX w. posługiwał się lupą przy oznaczaniu roślin i był jednym z pierwszych w Polsce, który użył cech mikroskopowych przy układaniu kluczy do oznaczania roślin (niestety, nieopublikowanych). Pocho-
 chowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.
 13. Wykaz najważniejszych źródeł – archiwalne: Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego – F. 2 – D. C. 177b „Teki Polińskiego” k. 481–482; Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne – F. 721, op. 1, nr 225, nr 630, nr 741, k. 37–38; Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej Ogrodu Botanicznego UJ – B 254. Publikowane: Adamowicz A. 1877. Józef Jundziłł. Prof. b. Uniwersytetu Wileńskiego. *Kłosa* 24(624) (Warszawa, 2 (14) VI 1877): 373 [portret], 375–376, 401–402; Bieliński J. 1903. Jundziłł Józef. [W:] Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana. Drukarnia A. T. Jezierskiego, Warszawa 33: 168–170; Grębecka W. 1988. Badania szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim (1781–1840). [W:] Babicz J., Grębecka W. (red.). Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju (1781–1842). *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 141: 115–225; Jundziłł J. 1933. Historia życia mojego i ludzi z którymi żyłem. [W:] Hryniewicz B. Tentamen florum Lithuaniae. Zarys flory Litwy. *Archiwum Nauk Biologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* 4: 310–315; Köhler P. 1995. Zielnik Józefa Jundziłła. Herbarium of Józef Jundziłł. *Polish Botanical Studies. Guidebook Series* 13: 1–154; Köhler P. 1997. Badania Józefa Jundziłła nad florą Litwy po 1830 r. (w świetle nieznanych materiałów rękopiśmiennych). *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 42(1): 43–74; Köhler P. 1997. Biblioteka naukowa Józefa Jundziłła (1794–1877). *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 42(3/4): 63–84; Kosiek Z. 1964. Jundziłł Józef. [W:] Polski Słownik Biograficzny 11: 319–320; Mowszowicz J. 1987. Jundziłł Józef. [W:] Feliksiak S. (red.). Słownik biologów polskich. PWN, Warszawa, s. 239–240.
 14. Materiały ikonograficzne – znane są dwa portrety J. Jundziłła: miedziorytowy portret autorstwa J. H. [imię, ani nazwisko nieznane], oraz olejny portret ze zbiorów Uniwersytetu Wileńskiego. Obydwa były publikowane w 1995 r. w serii Portrety Botaników Polskich [*Wiad. Bot.* 39(3/4): 77 i 78].

Piotr KÖHLER

RECENZJE BOOK REVIEWS

CROSBY M. R., MAGILL R. E. *Index of mosses; a catalog of the names and citations for new taxa, combinations, and names for mosses published during the years 1993 through 1995, inclusive, with citations of previously published basionyms and replaced names together with a bibliography of the publications in which these nova appeared.* Monographs in Systematic Botany from the Missouri Botanical Garden, Vol. 62. Missouri Botanical Garden, St. Louis, 1997, ss. [5] + 106. Miękka opr., format 17,7 × 25,3 cm. ISSN 0161-1542; ISBN 0-915279-47-9.

Index muscorum i będący jego kontynuacją *Index of mosses* stanowią dwa podstawowe kompendia, bez których trudno dziś wyobrazić sobie jakkolwiek pracę systematyczną nad mchami. Pomimo wielu drobnych uchybień, dotyczących zwłaszcza danych bibliograficznych, interpretacji nazw czy zwyczajnych pominięć, zawierają one wyjątkowo kompletne wykazy wszystkich nazw jakie zaproponowane zostały w muskologii dla taksonów w randze od rodzaju do odmiany, a w przypadku *Index of mosses* także dla nazw

ponadrodzajowych. Dotychczas ukazały się drukiem dwa tomy tego ostatniego dzieła zawierające nowe nazwy opublikowane w latach 1963–1992¹, a omawiany tu, trzeci z kolei tom zawiera większość nowa opublikowanych przez muskologów w latach 1993–1995. Wzorem poprzednich tomów znalazły się tu również nazwy pominięte zarówno w poprzednich tomach książki jak i w *Index muscorum*.

W tomie znalazło się w sumie 788 nowych nazw i kombinacji oraz 98 nazw pominiętych we wcześniejszych tomach. Tak duża liczba nowych nazw jest przede wszystkim „zasługą” monumentalnego dzieła R. Zandera z 1993 r. poświęconego rewizji rodzajowej jednej z największych rodzin mchów, *Pottiaceae*, w którym autor zaprezentował prawie 400 nowości nomenklatorycznych. Mimo dużej skrupulatności, kompilatorom nie udało się uniknąć błędów, co jest rzeczą prawie niemożliwą przy tak ogromnym dziele, wymagającym przeglądnięcia wszystkich możliwych prac poświęconych systematyce mchów, zwłaszcza że niekiedy nowe nazwy publikowane są w najmniej oczekiwanych miejscach. Pominięta została w ten sposób nazwa *Astomum brachypoma* (C. C. Townsend) Ochyra & Pócs, opublikowana incydentalnie (ale ważnie) w 1994 r. w komentarzu do *Bryophyta Africana Selecta*. Nie uwzględnione zostały poprawki bibliograficzne i nomenklatoryczne dla kilku nazw gatunkowych w rodzaju *Tortula* Hedw., które zostały przeoczone przez kompilatorów *Index muscorum* w XIX-wiecznej pracy G. De Notarisa, a także dane bibliograficzne dla nazwy rodzajowej *Monocranum* K. Müll. Hal. Z niewiadomych powodów kompilatorzy interpretują *Trichostomum* Hedw. sect. *Stenotrichum* Chev. jako podgatunek, pomimo że w oryginalnej publikacji F. F. Chevalier wyraźnie wskazuje rangę sekcji dla tego taksonu, co przekonująco udowodniła H. Bednarek-Ochyra (1995). Warto dodać, że błędnie przypisują oni tę nazwę „A. Chev.” [Auguste Jean Baptiste Chevalier (1873–1956) – francuski systematyk specjalizujący się w afrykańskich roślinach naczyniowych], podczas gdy faktycznie nazwę tę wprowadził „Chev.” [François Fulgis Chevalier (1796–1840) – francuski botanik, autor *Flore générale des environs de Paris* (1826–1827)]. Zapewne przez pomyłkę przypisano kilka nazw gatunkowych, np. *Schistidium marginatum* J. D. Hook. & Wils., *Weissia stricta* J. D. Hook. & Wils. czy *Barbula densifolia* J. D. Hook. & Wils., z południowej półkuli Williamowi J. Hookero-

¹ Patrz recenzje R. Ochyry: *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 1: 18 (1994) i *Wiadomości Botaniczne* 39(3–4): 121–122 (1995).

wi, podczas gdy faktycznie zaproponował je Joseph D. Hooker (wspólnie z W. Wilsonem) w 1844 r. w artykule *Musci antarctici*.

Wzorem poprzednich tomów na końcu książki znalazły się wykazy autorów nowych nazw, którzy nie byli cytowani w tomach poprzednich, lista nowych tytułów czasopism i książek, w których wszystkie *nova* zostały opublikowane, a także pełna bibliografia prac, w których opublikowane zostały nazwy nowych taksonów.

Ryszard OCHYRA

SNIDER J. A., ANDREAS B. K. *A catalog and atlas of the mosses of Ohio*. Ohio Biological Survey Miscellaneous Contribution No. 2, Ohio Biological Survey, College of Biological Sciences, The Ohio State University, Columbus, 1996, 105 str., 4 ryc., 399 map. Miękka opr. (spiralą), format 21,5 × 28,0 cm. Cena: 15 USD. ISBN 0-86727-115-9.

A Catalog and Atlas of the Mosses of Ohio

Jerry A. Snider
and
Barbara K. Andreas

Atlasy rozmieszczenia mchów w Ameryce Północnej należą ciągle do rzadkości. Wbrew pozorom kontynent ten nie należy do najlepiej zbadanych pod względem brioflorystycznym, jeśli przyjąć tu standardy europejskie, a wiele stanów w USA ma bardzo fragmentarycznie i niekompletnie poznaną brioflorę. Chlubnym wyjątkiem jest tu Ohio, średniej wielkości

stan położony w północno-środkowej części Stanów Zjednoczonych, zajmujący powierzchnię prawie trzykrotnie mniejszą od powierzchni Polski, ale za to należący do jednego z najlepiej rozwiniętych gospodarczo w tym kraju. W Ohio przez wiele lat żył i pracował, uznawany za ojca amerykańskiej briologii, W. S. Sullivant (1803–1873), który wraz z Th. Lesquereux wydał w 1856 r. wiele gatunków z tego stanu w słynnych *Musci Boreali-Americani Specimina Exsiccata*, a kilka z nich ma właśnie w Ohio swój *locus classicus*. W sumie całość literatury briologicznej tego stanu zawiera się w granicach 60–65 pozycji, co jest liczbą nader skromną jeśli znów przywołać tu europejskie standardy.

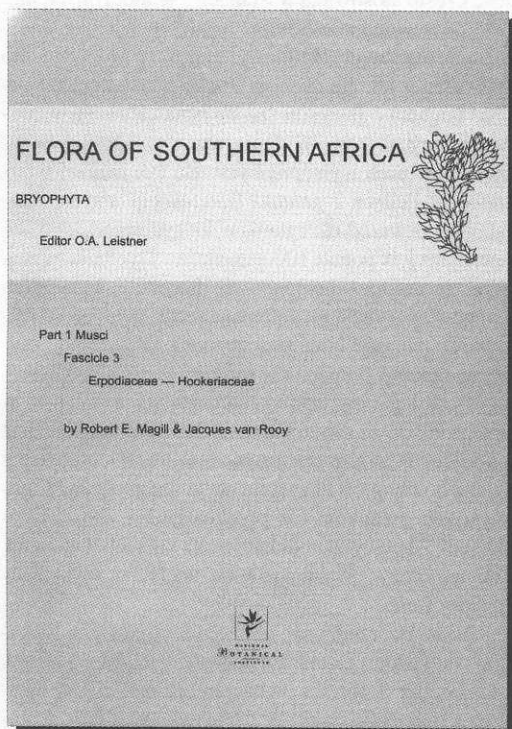
Dokładnie $\frac{2}{3}$ omawianej książki zajmują punktowe mapy obrazujące rozmieszczenie 385 gatunków i 15 odmian mchów w Ohio. Autorzy zastosowali tu dość często stosowaną w Stanach Zjednoczonych metodę kartowania zaznaczając występowanie taksonów w poszczególnych okręgach (*counties*), których Ohio liczy akurat 88. Na osobnej mapie przedstawione zostało bogactwo florystyczne wszystkich okręgów, oddające bardziej stan zbadania, aniżeli realną liczbę taksonów w nich występujących. Bo jak inaczej interpretować liczącą 2 gatunki florę okręgu Fayette otoczonego zewsząd okręgami, w których nierzadko notowanych jest ponad 100 gatunków. Trzeba tu zaznaczyć, że autorzy dysponowali danymi z wszystkich okręgów, z wyjątkiem Jefferson, skąd brak jest jakichkolwiek danych. Najlepiej zbadane są w Ohio południowe okręgi położone w urozmaiconych geomorfologicznie i geologicznie obszarach wyżynnych, a w okręgu Hocking zanotowano aż 215 gatunków, co jest rekordem w całym stanie. Nizinne zachodnie okręgi należą do ubogich florystycznie, a często liczba zanotowanych gatunków nie przekracza 10. Autorzy zamieścili 30 pustych podkładów, na których można będzie zaznaczyć rozmieszczenie nowych przybytków do flory stanu.

Atlas poprzedzony jest systematycznym wykazem wszystkich gatunków i odmian mchów podanych z Ohio oraz osobnym wykazem taksonów wykreślonych z flory tego stanu. W liście tej zaznaczone zostały gatunki rzadkie, które można uznać za zagrożone wyginięciem. Ujęcia taksonomiczne są zgodne z aktualnym wykazem mchów północnoamerykańskich, chociaż *Fissidens hallianus* (Sull. & Lesq.) Mitt. należy traktować raczej jako odrębny gatunek, a nie tożsamy z *F. fontanus* (B.-Pyl.) Steud. W części wstępnej przedstawiony jest również krótki rys historyczny badań briologicznych w Ohio a także podstawowe informacje o zbieraniu i przechowywaniu mchów w zielnikach. Podany jest tu m.in. z pozoru błahy przykład

wzorcowej etykiety zielnikowej. Rzecz przestaje jednak być śmieszna, gdy uświadomimy sobie, że często dane na etykietach są do tego stopnia lakoniczne, iż trudno na ich podstawie dokładnie zlokalizować stanowisko, nie mówiąc już o uzyskaniu bliższych danych siedliskowych.

Ryszard OCHYRA

MAGILL R. E., VAN ROOY J. (ilustracje CONDY G.), *Flora of Southern Africa which deals with the territories of South Africa, Lesotho, Swaziland, Namibia and Botswana. Bryophyta. Part 1. Musci. Fascicle 3: Erpodiaceae – Hookeriaceae*. National Botanical Institute, Pretoria, 1998, ss. [i–vii] + 445–622, ryc. 126–171, mapy 177–241. Miękka opr., format 18 × 24 cm. Cena: 75 randów. ISBN 1–874907–33–1.

Po jedenastoletniej przerwie ukazał się wreszcie trzeci tom Flory mchów Południowej Afryki. Obejmuje on trzy rzędy mchów bocznorodniowych (*Orthotrichales*, *Isobryales* i *Hookeriales*), do których na tym obszarze należy 19 rodzin. Autorzy wyłączyli z tego tomu dwa rodzaje, które były tradycyjnie zaliczane do rzędu *Isobryales*, a mianowicie *Rigodium* Schwaegr. (dawniej *Lembophyllaceae*, obecnie *Rigodiaceae* z rzędu *Thuidiales*) oraz *Catagonium* Müll.

Hal. (dawniej *Phyllogoniaceae*, teraz *Catagoniaceae* z rzędu *Hypnobryales*). Ogółem do wymienionych rodzin należy 89 gatunków i jedna odmiana zaliczane do 50 rodzajów.

Opracowanie powiela dokładnie schemat znany z dwóch wcześniejszych tomów Flory. Jedyna różnica dotyczy zmian w granicach i nazwach prowincji Południowej Afryki, odzwierciedlających niedawne konstytucyjne zmiany w podziale administracyjnym tego państwa. Odnotować należy zastąpienie nazw kilku regionów, m.in. „Południowo-zachodnia Afryka/Namibia” i „Orange Free State” przez krótsze i bardziej praktyczne określenia „Namibia” i „Free State” oraz zmianę krótkiej nazwy „Natal” na egzotycznie brzmiącą „KwaZulu-Natal”. Granice nowych regionów zostały przedstawione na osobnej mapce.

W prezentowanym tomie zdecydowanie najbogatszym w taksony jest rząd *Orthotrichales*, do którego w Afryce Południowej należy 49 gatunków, z których aż 30 należy do rodziny *Orthotrichaceae*. Wiele rodzajów tym rzędzie należy do trudnych pod względem taksonomicznym, m.in. *Ptychomitrium* Fuernr. i *Orthotrichum* Hedw. (oba po 8 gatunków), *Zygodon* Hook. & Tayl. (6 gat.), *Macromitrium* Brid. (5 gat.) i *Schlotheimia* Brid. (3 gat.). Jest rzeczą ciekawą i interesującą, że w pozostałych dwóch rzędach przeważają zdecydowanie rodzaje reprezentowane w regionie przez jeden gatunek, a jedynymi wyjątkami są rodzaje *Pterobryopsis* Fleisch. i *Porotrichum* (Brid.) Hampe (oba po 3 gat.) oraz *Fontinalis* Hedw. i *Orthostichopsis* Broth. (oba po 2 gat.). Czyni je to, przynajmniej teoretycznie, taksonami łatwymi do odróżnienia.

Nowości taksonomicznych w omawianym tomie jest dość sporo. Składają się na nie opisanie jednego nowego gatunku (*Ptychomitriopsis aloinoides* Magill), zmiana statusu dwóch taksonów [*Distichophyllum mniifolium* (Hornsch.) Sim var. *taylorii* (Sim) Magill, *Erpodium coronatum* (Hook. & Wils.) Mitt. subsp. *transvaliense* (Broth. & Wager) Magill] oraz dwie nowe kombinacje nomenklatoryczne [*Pterobryopsis acutifolia* (Brid.) Magill, *P. hoehnellii* Müll. Hal.) Magill]. Trudniej jest ocenić liczbę nowych redukcji nazw do synonimów, gdyż autorzy nie zaznaczyli ich, jak to jest powszechnie praktykowane, skrótem *syn. nov.* Jest ich jak się zdaje dość dużo, zwłaszcza w rodzajach, które dotychczas nie były rewidowane od strony taksonomicznej, a za najbardziej interesujące można uznać zsynonimizowanie *Pilotrichella cuspidata* Broth. z *P. pandurifolia* (Müll. Hal.) Jaeg., *Ptychomitrium godfreyi* Robins. z *Ptychomitriopsis africana* Dix. czy *Ptychomitrium marginatum* (Wager & Dix.) Dix. z *P. subcrispatum* Thér. & P. Varde.

W opracowanych rzędach zdecydowanie przewa-

zają taksony afrykańskie, które są reprezentowane przez 58 gatunków i jedną odmianę (65,5% wszystkich taksonów). W grupie tej zaznacza się tylko niewielki udział gatunków ogólnafrykańskich (tylko 7), podczas gdy zdecydowanie dominują tu endemity południowoafrykańskie (28 gat. i 1 odmiana) oraz gatunki wschodnioafrykańskie (24 gat.). Wśród endemitów warto zwrócić uwagę na monotypową rodzinę *Wardiaceae* z jednym gatunkiem *Wardia hygrometrica* Harv. oraz bitypowy rodzaj *Ptychomitriopsis* Dix. Najbogatsze w endemiczne gatunki są tu rodzaje *Ptychomitrium* (6 gat.), *Orthotrichum* (4 gat.) i *Erpodium* (Brid.) Müll. Hal. (3 taksony). Gatunki o innych typach zasięgowych, np. pantropikalne, afroamerykańskie czy afroazjatyckie są niezbyt licznie reprezentowane, chociaż niektóre z nich są pospolitymi składnikami flory, np. *Zygodon intermedius* B., S. & G., *Braunia secunda* (Hook.) B., S. & G. czy *Floribundaria floribunda* (Doz. & Molk.) Fleisch. Na uwagę zasługuje również kilka gatunków holarktycznych mających w Południowej Afryce izolowane, dysjunktywne stanowiska, np. *Amphidium lapponicum* (Hedw.) Schimp., *Orthotrichum diaphanum* Brid. oraz *Fontinalis antipyretica* Hedw. i *F. squamosa* Hedw. Te dwa ostatnie gatunki zostały tu najprawdopodobniej zawleczone do stawów rybnych.

Omawiana Flora jest kolejnym cennym przyczynkiem do światowej literatury briologicznej. Jest ona szczególnie ważna dla badaczy zajmujących się brioflorą Afryki, która w chwili obecnej należy do najślabiej opracowanych pod względem taksonomicznym w całych tropikach. Z pewnymi ograniczeniami można jej będzie używać do oznaczania mchów z Afryki Wschodniej i Centralnej, które nie doczekały się jak dotąd żadnych nowoczesnych Flor opisowych tych roślin.

Ryszard OCHYRA

LONGTON R. E. (red.), *Population studies*. Advances in Bryology, Volume 6, J. Cramer in der Gebrüder Borntraeger Verlagsbuchhandlung, Berlin – Stuttgart, 1997, [viii] + 309 str., liczne ryciny. Opr., format 14,5 × 22,8 cm. Cena: 180 DEM. ISBN 3-443-50024-9.

Oddany właśnie co do rąk czytelników kolejny, szósty już tom z serii wydawniczej *Advances in Bryology* zawiera podsumowanie aktualnego stanu wiedzy z dziedziny biologii populacji mszaków. Badania populacyjne w tej grupie roślin pozostają co prawda nadal w cieniu analogicznych badań prowadzonych nad roślinami naczyniowymi, ale dorobek briologów na tym polu nie jest bynajmniej mały. Wręcz przeciwnie, mszaki są w wielu wypadkach idealnym wręcz obie-

ktem do badań populacyjnych, a uzyskane wyniki mogą mieć charakter uniwersalny.

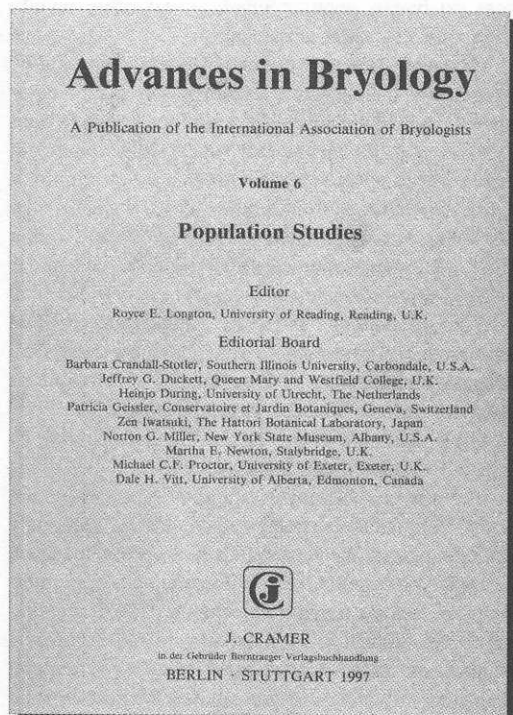
Omawiany tom obejmuje 9 obszernych artykułów przeglądowych przygotowanych przez międzynarodowy zespół 13 autorów. Nieuniknioną konsekwencją takiego stanu rzeczy jest różny styl i forma poszczególnych opracowań, jak też różnice terminologiczne i lingwistyczne. Jak podkreśla we wstępie redaktor tomu, Royce E. Longton z Uniwersytetu w Reading, nie ingerował on celowo w tą sferę, pozwalając autorom w pełni zachować swój styl i indywidualizm.

Tom rozpoczyna przegląd osiągnięć z genetyki populacyjnej i zmienności wątrobowców autorstwa francuskich badaczek H. Bischler i M. C. Boisselier-Dubayle. Jest to dziedzina przeżywająca burzliwy rozwój w ostatnich dwóch dekadach, co jest związane m.in. z doskonaleniem metod badawczych, zwłaszcza molekularnych, będących najnowszym „krzykiem mody” w badaniach genetycznych. Autorki dokonały cennego przeglądu wszystkich technik badawczych stosowanych w genetyce populacyjnej w osobnym załączniku. Jedną z najistotniejszych konkluzji wynikających z dotychczasowych badań w tej dziedzinie jest stwierdzenie zasadniczych różnic między systemami genetycznymi mchów i wątrobowców, co wyraźnie sugeruje parafiletyczne pokrewieństwo obu tych grup. Podobnie skomplikowane i bardziej złożone niż dotychczas sądzono są relacje w obrębie samych wątrobowców, np. między plechowatymi *Marchantiales* i liściastymi *Jungermanniales*.

W kolejnym rozdziale A. J. Shaw i S. C. Beer zajęli się fascynującym i ciągle słabo zbadanym zagadnieniem ewolucyjnych implikacji genetycznie uwarunkowanej współmienności cech gametofitu i sporofitu u mchów. Autorzy zaprezentowali szereg oryginalnych koncepcji i wyników badań i szczegółowo opisali dwa modele tej współmienności, które określili mianem *Funaria* i *Ceratodon*. W przeciwieństwie do dwóch pierwszych, rozdział trzeci pióra R. E. Longtona, poświęcony biologii rozwoju i strategii życiowej mchów, jest mniej oryginalny i stanowi zasadniczo powtórzenie opublikowanego w 1983 r.¹ analogicznego rozdziału z *New manual of bryology*, uzupełnionego tylko przykładami z nowszej literatury. Warto go jednak przeczytać, chociażby dla skonstatowania postępu badań w tej dziedzinie.

W rozdziale czwartym H. J. During zajmuje się bankami diaspor u mszaków. Briologowie nie poświęcali temu zagadnieniu dotąd zbyt wiele uwagi,

¹ Patrz recenzja R. Ochry: *Kosmos* (Warszawa) 34(4): 667–668 (1985).

pomimo że jest ono w tej grupie dość złożone, m.in. wskutek częstego wśród mchów rozmnażania wegetatywnego, a także dużego zróżnicowania samych zarodników i częstości ich tworzenia u różnych gatunków. Równie mało poznane i niedostatecznie zbadane jest zjawisko konkurencji u tych roślin, które podsumowuje w rozdziale piątym H. Rydin. Problematyka banku diaspor i konkurencji łączy się nierozdzielnie z zagadnieniami strategii życiowych i reprodukcji u mszaków i stąd też oba te rozdziały stanowią świetne uzupełnienie i rozwinięcie rozdziału trzeciego. Podobnie jest również z dwoma następnymi rozdziałami: szóstym prezentującym praktykę i teorię nisz w badaniach nad mszakami (N. G. Slack) i siódmym zajmującym się dynamiką mszystych metapopulacji (L. Söderström i T. Herben). Pomimo że w ostatnich latach przeprowadzono wiele badań nad niszami ekologicznymi, zarówno terenowych jak i eksperymentalnych, uwzględniających różne gatunki i rozmaite typy ekosystemów, na szereg istotnych pytań nie ma jeszcze jednoznacznych odpowiedzi, zwłaszcza co do biologii, różnorodności i struktury zbiorowisk mszystych. To samo odnosi się do badania procesów metapopulacyjnych, które w odniesieniu do mszaków znajdują się w stadium inicjalnym, a dotychczasowe obserwacje, prowadzone głównie nad populacjami rozprzestrzeniającymi się ostatnio w Europie *Ortho-*

dontium lineare Schwaegr., nie upoważniają jeszcze do formułowania uniwersalnych teorii.

Tom zamykają dwa rozdziały przedstawiające wyniki badań populacyjnych nad dobrze znanymi mchami z rodzin *Splachnaceae* (P. C. Marino) i *Polytrichaceae* (R. Wyatt i G. S. Derda). Przedstawiciele pierwszej z nich, będący obligatoryjnymi nitrofilami rosnącymi na odchodach zwierzęcych, przyciągają uwagę biologów swą unikatową ekologią i są świetnymi obiektami do badania interakcji między mchami a zwierzętami, zwłaszcza muchami, które je rozsiewają. Druga rodzina obejmuje dobrze wszystkim znane, duże mchy płonniki stanowiące bardzo dobry i często wykorzystywany materiał w badaniach ekologicznych i genetycznych.

Omówiony tu pokrótce zbiór przeglądowych artykułów powinien dobrze służyć nie tylko briologom, ale również ekologom zajmujących się zagadnieniami populacyjnymi w ogóle. Nie tylko porządkują one i systematyzują wyniki badań rozsiane w licznych czasopismach specjalistycznych, ale ukazują problemy wymagające dalszych badań, które warto podjąć przy użyciu nowoczesnych technik z dziedziny biologii molekularnej i symulacyjnego modelowania, nie zapominając jednak o tradycyjnych badaniach terenowych i eksperymentach laboratoryjnych.

Ryszard OCHYRA

DUELL R. (red.), *Moose Griechenland*. Bryologische Beiträge, Band. 10, Verlag I. Duell-Hermanns, Bad Münstereifel, 1995, 229 str., 2 ryc. Miękka opr., format 14,9 × 20,8 cm. Cena: 35 DEM. ISSN 0723-2470.

Grecja jest jednym z najslabiej zbadanych pod względem briologicznym krajów w Europie. Nie powinno to nikogo dziwić zważywszy, że w niezbyt bogatej bibliografii briologicznej tego kraju można znaleźć zaledwie 3 lub 4 nazwiska greckich autorów niewielkich przyczynków do flory, nawiasem mówiąc zupełnie nieznanych w europejskiej literaturze poświęconej mszakom. W tej sytuacji prawie cała wiedza na temat mszaków Grecji jest dziełem obcych badaczy, wśród których przewijają się tak wielkie nazwiska jak R. K. Greville, C. M. Gottsche, J. Juratzka, A. Geheeb, N. C. Kindberg, V. Schiffner czy H. Gams. Efektem ich działalności są dość długie listy mchów i wątrobowców stwierdzonych w Grecji, ale lokalne rozmieszczenie tych roślin jest w dalszym ciągu słabo poznane i odzwierciedla raczej dość przypadkowy charakter eksploracji tego śródziemnomorskiego kraju przez tę jedyną w swoim rodzaju „armię zacieźną” briologów. Dane te są ogromnie rozproszo-

ne w literaturze, ale na szczęście zostały one zestawione przez angielskiego briologa C. D. Prestona w formie szczegółowych wykazów mchów i wątrobowców stwierdzonych dotąd w Grecji i opublikowane kilkanaście lat temu w międzynarodowym czasopiśmie *Journal of Bryology* [T. 11 (1981) i 13 (1984)].

Ten stan rzeczy utrzymuje się nadal i brioflora Grecji jest w dalszym ciągu badana przez obcych briologów. Omawiany 10 tom czasopisma *Bryologische Beiträge* prezentuje wyniki wieloletnich badań florystycznych grupy niemieckich briologów kierowanych przez profesora R. Duella z Uniwersytetu w Duisburgu. Jest to zbiór ośmiu obszernych artykułów poświęconych mszakom kilku słabo zbadanych regionów Grecji, a mianowicie: Półwyspu Chalcydyckiego i Rodopów oraz Tesalii, Rodosu i Korfu (R. Duell), wyspy Thasos (E. Dam i R. Duell) oraz Kefalonii (F. Preuss i R. Duell). Jeden z nich, autorstwa E. Sauera, prezentuje dane florystyczne z różnych stanowisk rozproszonych w całej Grecji, głównie z Peloponezu i Tesalii. Wymienione opracowania zajmują niecałą połowę książki, a jej resztę wypełnia nowy wykaz flory wątrobowców i mchów Grecji zestawiony przez redaktora tomu. Jest to bez wątpienia najbardziej wartościowe i najważniejsze opracowanie w całym zbiorze, który właśnie dzięki niemu zasługuje na specjalne omówienie.

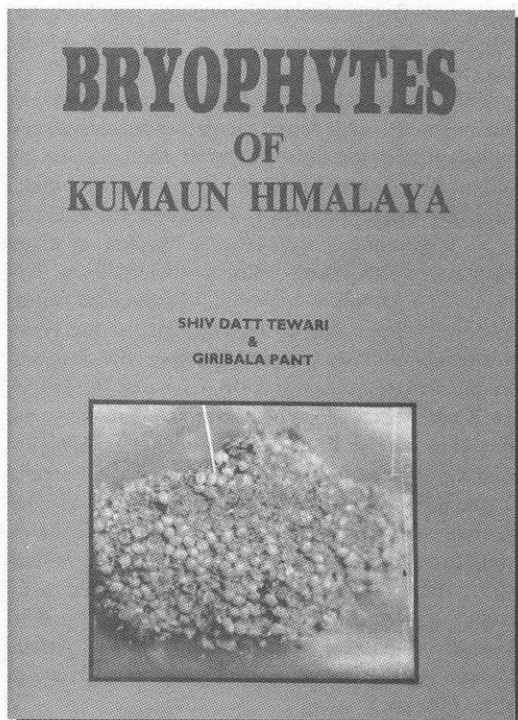
Według najnowszego zestawienia z Grecji znanych jest 151 gatunków wątrobowców i glików oraz 455 gatunków mchów, nie licząc wielu taksonów wewnątrzgatunkowych. O ile wykazy synonimów jak i informacje o statusie geograficznym taksonów nie odznaczają się specjalną oryginalnością, to dane o ich występowaniu w poszczególnych regionach Grecji, przyjętych według schematu zaproponowanego we *Flora hellenica*, zasługują na baczność i właśnie dzięki nim omawiane opracowanie zyskuje ogromnie na znaczeniu. W większości wypadków cytowane są źródła tych danych, ale, co najważniejsze i godne specjalnego podkreślenia, przeważająca liczba dat florystycznych była weryfikowana przez autora. Tym samym omawiany tu wykaz odróżnia się pozytywnie od wielu podobnych katalogów, które są zazwyczaj bezkrytycznymi zestawieniami taksonów podanych w literaturze.

Omawiane opracowanie winno oddać nieocenione usługi wszystkim badaczom zajmujących się chorologią mszaków w Europie. Grecja była zawsze „kłopotliwym” obszarem gdy przychodziło do wykreślenia południowych granic zasięgów wszystkich gatunków borealnych, które mają tu najczęściej wyspowe stanowiska w wyższych położeniach górskich. Dzięki temu opracowaniu, oddającemu oczywiście stan zba-

dania a nie rzeczywisty obraz rozmieszczenia wielu gatunków, można będzie uaktualnić mapy ich zasięgów. Jednocześnie wykaz ten stanowi świetny punkt wyjścia do dalszych badań florystycznych, gdyż odsłania on wszystkie „białe plamy” na briologicznej mapie Grecji.

Ryszard OCHYRA

TEWARI S. D., PANT G., *Bryophytes of Kumaun Himalaya*. Bishen Singh Mahendra Singh, Dehra Dun, India, 1994, xi + 240 str., 18 tab., 5 ryc. Opr., format 15 × 23 cm. Cena: 75 DEM. ISBN 81-211-0093-3.

Subkontynent indyjski ma obecnie najlepiej poznaną florę mszaków w całej kontynentalnej Azji. Odnosi się to zwłaszcza do położonych na północy Himalajów, które od najdawniejszych czasów przykuwały szczególną uwagę wielu podróżników i odkrywców. Wśród zbieranych przez nich roślin często znajdowały się również mszaki. Dzięki nim właśnie W. Mitten, wybitny briolog angielski z ubiegłego stulecia, mógł już w 1859 r. opublikować słynne *Musci Indiae Orientalis*, będące pierwszą Florą mchów w Azji. W bieżącym stuleciu w Indiach pojawiło się wielu rodzimych briologów, a takie nazwiska jak S. R. Kashyap, P. Kachroo, H. C. Gangulee, U. Ram czy R. S. Chopra są dziś doskonale znane w światowej li-

teraturze briologicznej z wielu cennych opracowań flor mszaków różnych regionów Indii. Omawiana książka stanowi kolejną wartościową pozycję w hinduskiej briologii, a poświęcona jest ona florze mszaków Kumaunu, stosunkowo niewielkiego, wciśniętego między Nepal i Chiny, regionu położonego w okęgach Nainital, Almora i Pithoragarh w północnej części stanu Uttar Pradeś. Region ten odznacza się dużym zróżnicowaniem rzeźby terenu, na którym wybitne piętno wyciskają Zachodnie Himalaje wznoszące się tu na wysokość ponad 7000 m n.p.m. Są one wielką atrakcją Kumaunu, a dzięki swej bogatej florze i roślinności stanowią istny raj dla botaników. Dość dokładny opis fizjograficzny tego terenu, jego klimatu i roślinności znajdzie czytelnik w rozdziale drugim omawianej książki.

Stosunkowo łatwa dostępność terenu sprawia, że Kumaun należy do jednego z najlepiej poznanych pod względem briologicznym obszarów Indii. Liczne gatunki mchów zebrane tu w połowie ubiegłego wieku przez Harveya, Stracheya i Winterbottoma znalazły się we wspomnianej wyżej Florze Mittena. W ciągu kilkunastoletnich badań autorzy stwierdzili w Kumaunie 268 gatunków mchów i 78 gatunków wątrobowców. Na specjalną uwagę zasługują tu dwa endemiczne monotypowe rodzaje wątrobowców, *Stephensoniella brevipedunculata* Kash. i *Sewardiella tubrifera* Kash. oraz szereg endemicznych gatunków, np. *Athalamia pinguis* Falc., *Cryptomitrium himalayense* Kash. czy *Fossombronia himalayensis* Kash. Ponadto 13 gatunków zostało podanych po raz pierwszy z Indii, m.in. *Campylopodiella ditrichoides* Nog., *Pterigynandrum filiforme* Hedw., *Sematophyllum humile* (Mitt.) Broth. czy *Leiodontium gracile* Broth., a 23 gatunki są nowe dla Zachodnich Himalajów, np. *Trachyphyllum inflexum* (Harv.) Gepp, *Macrothamniella pilosula* (Mitt.) Fleisch. i *Pterobryopsis frondosa* (Mitt.) Fleisch.

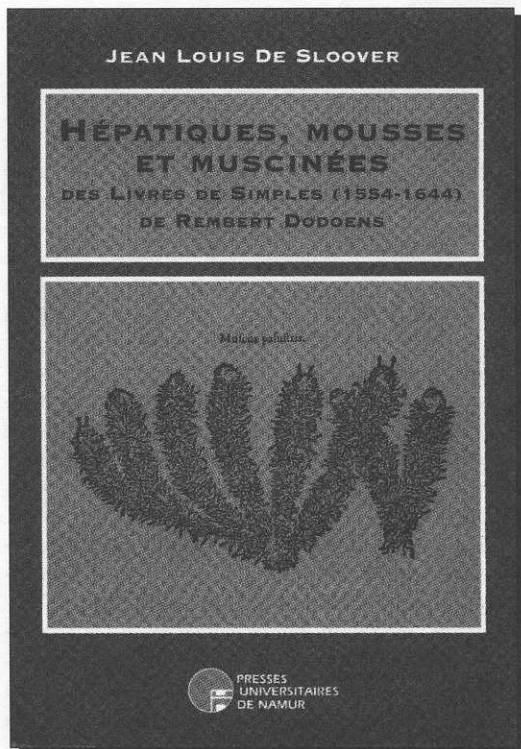
Na bogactwo florystyczne ogromny wpływ ma oczywiście zróżnicowanie siedlisk zajmowanych przez mszaki, które z kolei wiąże się bezpośrednio z urozmaiconą rzeźbą terenu i budową geologiczną. Pełny przegląd siedlisk autorzy prezentują w rozdziałach czwartym i piątym, podając obszerne wykazy gatunków stwierdzonych w różnych biotopach. Na specjalną uwagę zasługuje bogata i bardzo zróżnicowana flora epifityczna rozwijająca się nie tylko na drzewach liściastych, szczególnie na kilku gatunkach dębów, ale także na drzewach szpilkowych, szczególnie na *Cupressus torulosa*, *Pinus roxburghii* i *Cedrus deodara*. Gatunki epifityczne, w liczbie 113, zostały zestawione w osobnym aneksie. Specyfiką regionu są również mszaki epilityczne, rosnące na różnych ty-

pach skał, zwłaszcza zawierających związki żelaza, gipsach, trawertynach, dolomitach, a nawet na talku. Szeroko omówione są również mszaki naziemne i wodne. Siedliskowe preferencje wszystkich gatunków zostały zestawione w osobnej tabeli.

Opracowania tego typu należą do rzadkości w obszarach pozaeuropejskich, a omawiana książka jest bodajże pierwszym wszechstronnym studium florystyczno-ekologicznym poświęconym mszacom na subkontynencie indyjskim. Zawiera ona obszerną charakterystykę flory mszaków i uwypukla specyfikę różnorodnych zbiorowisk mszystych. Ponadto wzbogaca niepomierne wiedzę o wymaganiach ekologicznych wielu egzotycznych gatunków mchów i wątrobowców, która dla większości briologów europejskich czy północnoamerykańskich ogranicza się często do skąpych i lakonicznych informacji znajdowanych w standardowych Florach.

Ryszard OCHYRA

DE SLOOVER J.-L., *Hépatiques, mousses et muscinées des Livres de Simples (1554-1644) de Rembert Dodoens*. Collection „Sciences du Vivant” – Botanique n° 2, 1997, ss. 195, ryc. 86. Miękka opr., format 18,8 × 26,0 cm. Press Universitaires de Namur, Namur. ISBN 2 – 87037 – 241 – 8.

Opisy i ryciny mchów i wątrobowców można znaleźć w wielu dziełach botanicznych, które ukazały się drukiem jeszcze w XVI w., a więc na długo przed linneuszowską rewolucją w systematyce i nomenklaturze roślin, która miała miejsce dopiero w dwa stulecia później. Dzieła te, zwane obecnie herbarzami, były nie tylko kompendiami całej ówczesnej wiedzy botanicznej, ale zawierały przede wszystkim informacje o właściwościach leczniczych roślin. Jednym z najsłynniejszych i najpopularniejszych herbarzy w szesnasto- i siedemnastowiecznej Europie Zachodniej był *Crüjdebock* holenderskiego zielnikarza Remberta Dodoensa (1517–1585), nadwornego lekarza cesarza Maksymiliana II i Rudolfa II, a w ostatnich latach życia profesora medycyny na powstałym w 1582 r. uniwersytecie w Lejdzie.

Dzieło Dodoensa, opublikowane po raz pierwszy w 1554 r. w Antwerpii w języku flamandzkim, doczekało się w ciągu następnych 90 lat sześciu wydań, w tym trzech w języku oryginału (1563, 1618, 1644), jednego w języku francuskim (1557, zatytułowanego *Histoire des Plantes*; jego faksymile zostało wydane w 1978 r. w Brukseli przez J.-E. Opsomera) i dwóch łacińskich (1583, 1616, zatytułowanych *Remberti Dodoenae Mechliniensis medici caesarei Stirpium historiae Pemptades sex. Sive libri XXX*). Te ostatnie są określane w skrócie jako *Pemptades* co oznacza „zbiory po pięć ksiąg”.

Omawiana książka zawiera szczegółową analizę pod kątem briologicznym wszystkich wydań dzieła Dodoensa, które autor określił skrótowo *Livres de Simples* (w wolnym tłumaczeniu „Księgi zielarskie”). Wiele roślin opisanych w tym dziele ma w swych nazwach elementy sugerujące związki z mchami, np. *Muscus*, *Polytrichon*, *Bryoron*, *Barbula* czy *Fontinalis*. Jednak tylko nieliczne z nich odnoszą się do mchów i wątrobowców w ich współczesnym znaczeniu (*Funaria hygrometrica* Hedw., *Polytrichum formosum* Hedw., *P. commune* Hedw., *Bryum capillare* Hedw. i *Tortula ruralis* (Hedw.) Gaertn., Meyer & Scherb. z mchów oraz *Marchantia polymorpha* L. i *Conocephalum conicum* (L.) Dum. z wątrobowców). Znacznie więcej, bo aż 40, nazw ma związek różnymi gatunkami roślin naczyniowych, porostów oraz glonów słodkowodnych i morskich. Nie ma w tym nic dziwnego gdy weźmie się pod uwagę ówczesny stan wiedzy botanicznej. Zresztą jeszcze w półtora wieku po ukazaniu się pierwszego wydania *Crüjdebock*, ojciec briologii Dilleniusz w swej słynnej *Historia muscorum* wydanej w 1741 r. w Oksfordzie do mszaków zaliczył również szereg porostów i glonów.

Autor dokonał szczegółowej i rzetelnej analizy wszystkich wydań dzieła Dodoensa, zwracając szcze-

gólną uwagę na trudności związane z identyfikacją opisanych gatunków. Analiza ta jest dobrze udokumentowana licznymi cytatami z *Crüjdebock* oraz reprodukcjami drzeworytów odpowiednich roślin. Autor posiłkuje się bardzo często opiniami i poglądami zaczerpniętymi z wielu wczesnych dzieł briologicznych, m.in. Dilleniusza i Hedwiga, którzy wypowiadali się na temat statusu roślin opisanych przez Dodoensa. Książka zawiera również szczegółową biografię autora *Crüjdebock* oraz analizę bibliologiczną wszystkich wydań tego dzieła. Bardzo interesujące i użyteczne są krótkie komentarze do cytowanych w tekście innych herbarzy i najstarszych dzieł botanicznych, m.in. L. Fuchsa, Lobeliusa, P. Mattioli, K. von Gesnera.

Prace prezentujące najstarsze dzieła, w których opisane są mszaki, należą niestety do rzadkości, co niekorzystnie odbija się na szerszej znajomości historii rozwoju myśli taksonomicznej w briologii. Tym większe słowa uznania należą się tu J. L. De Slooverowi, który co prawda porzucił taksonomię mchów na rzecz badań biohistorycznych, ale z dużym powodzeniem przybliżył i popularyzuje mało znany obecnie świat starych ksiąg. Jest to już druga w jego dorobku tego typu pozycja. Pierwszą była podobna analiza *Historia muscorum* Dilleniusza, która zainicjowała serię „Sciences du Vivant – Botanique” wydawaną przez Uniwersytet Notre-Dame de la Paix w Namur. Miejmy nadzieję, że nie jest to ostatnie słowo autora w tej dziedzinie i należy mu życzyć owocnego kontynuowania tak dobrze i efektywnie rozpoczętej serii wydawniczej.

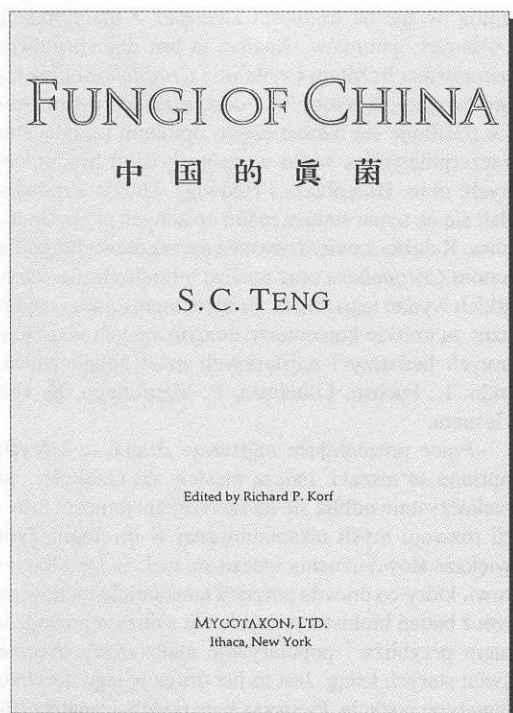
Ryszard OCHYRA

S. C. TENG: Fungi of China. Ed. R. P. Korf. Mycotaxon, Ltd. Ithaca, New York, 1996, ss. XIV + 586, ryc. 426. ISBN 0-930845-05-6.

Światowa literatura mikologiczna wzbogaciła się o nowe i bardzo cenne dzieło przybliżające świat grzybów ogromnego obszaru Azji, obejmującego kilkanaście prowincji Chin kontynentalnych. Jest to świeżo wydane (marzec 1996), pierwsze dostępne w języku angielskim dzieło, którego wersja w języku chińskim ukazała się już w 1963 r.

Ocalone od zapomnienia dzieło, jest podsumowaniem osiągnięć najwybitniejszego w Chinach systematyka grzybów i stanowi największe dotychczas opracowanie grzybów Chin.

Autor S. C. Teng odbył w latach 20. naszego stulecia studia mikologiczne w Stanach Zjednoczonych pod kierunkiem wybitnych uczonych, fitopatologa H. H. Whetzela oraz mikologa H. M. Fitzpatricka na

Uniwersytecie Cornell w Ithaca, po czym wrócił do Chin. Podczas blisko 40 lat systematycznej pracy zebrał dane, które przyczyniły się do znacznego wzbogacenia listy znanych z tego obszaru gatunków grzybów, opisując większość nowych dla nauki taksonów, głównie z *Ascomycetes* np. *Chaetothyrrium sinense* (*Dothideales*), *Hysterium sinense*, *Lophium caulicola* (*Hysteriales*), *Finestella bambusicola*, *Massarina bambusina* i *Massaria zerkovae* (*Pleosporales*). W 1966 r., wraz z rozpoczęciem Rewolucji Kulturalnej w Chinach, zaczęła się tragedia prześladowania Tenga, niszczenia jego dzieł i warsztatu badawczego. Osiem lat po jego śmierci w 1978 r. zrehabilitowano go a rodzinie oddano zdekompletowany maszynopis książki, który za życia autora był nieustannie uzupełniany.

Książkę rozpoczyna notka wydawnicza Prof. Richarda P. Korfa, emerytowanego profesora mikologii na Uniwersytecie Cornell w Ithaca, wieloletniego głównego redaktora czasopisma *Mycotaxon*, dzięki któremu dzieło to ujrzało światło dzienne i który dokonał rewizji taksonomicznej większości gatunków grzybów.

Przedmowę napisała córka autora i zarazem jego uczennica, Rosaline Z. Deng, która powierzyła prace wydawnicze nad dziełem swego ojca, Profesorowi R. P. Korfowi, światowej sławy taksonomowi, który prowadził badania mikologiczne również w Azji, m.in. w

Japonii (lata 50. i 60.) oraz Chinach (1981). Przedstawiła historię życia swego ojca Tenga oraz zawile losy tej książki, którą określa jako „pracę przesiąkniętą krwią i potem”.

Książka zawiera klucze i opisy 2464 gatunków, reprezentujących 601 rodzajów grzybów (łącznie ze słuzowcami).

Klasa *Myxomycetes* obejmuje rzędy *Ceratiomyxales*, *Liceales*, *Trichiales*, *Stemonitales* i *Physarales* (łącznie 143 taksony), klasa *Phycomycetes* – *Chytridiales*, *Lagenidiales*, *Saprolegniales*, *Peronosporales*, *Mucorales*, i *Entomophthorales* (łącznie 72 taksony); klasa *Ascomycetes* – *Taphrinales*, *Myrangiiales*, *Dothideales*, *Hysteriales*, *Microthyriales*, *Pleosporales*, *Coryneliales*, *Coronophorales*, *Eurotiales*, *Erysiphales*, *Chaetomiales*, *Hypocreales*, *Phacidiales*, *Helotiales*, *Pezizales*, (łącznie 658 taksonów), klasa *Basidiomycetes* – *Ustilaginales*, *Uredinales*, *Uredinales Imperfecti*, *Tremellales*, *Exobasidiales*, *Polyporales*, *Agaricales*, *Phallales*, *Hymenogastrales*, *Lycoperdales*, *Sclerodermatales*, i *Nidulariales* (łącznie 1373 taksony), klasa *Deuteromycetes* – *Sphaeropsidales*, *Melanconiales*, *Moniliales* i *Mycelia Sterilia* (łącznie 218 taksonów).

Na końcu książki dołączono kilka uzupełnień rycin i opisów systematycznych, dotyczących głównie uściślenia synonimiki taksonów z odnalezionych notatek S. C. Tenga przygotowywanych w związku z pierwszą publikacją *Fungi of China* z 1963 r. Wiele taksonów jest w książce jedynie sygnalizowanych nazwą, brak nazwiska autora i opisu, np. *Bovistella henningssii*, *Lycoperdon subincarnatum* czy *Flammula hybrida*. Przy każdej takiej nazwie widnieje komentarz R. P. Korfa, iż powodem braków jest zaginięcie części manuskryptu Tenga. Książkę zamyka indeks nazw wszystkich jednostek taksonomicznych.

Większość okazów zielnikowych S. C. Tenga zgromadzona została w zielnikach Uniwersytetu w Nanking oraz Uniwersytetu Tsing Hua w Chinach. Wobec niepokojów panujących w tym kraju wysyłano duplikaty zbiorów do zielników zagranicznych. Znajdują się one w trzech zielnikach na terenie Stanów Zjednoczonych, a mianowicie Cornell University, Departament of Plant Pathology Herbarium (CUP), National Fungus Collections in Beltsville, Maryland (BPI), Missouri Botanical Garden, St. Louis, Missouri (MO), która to kolekcja została obecnie włączona do zbiorów BPI. Kilkaset duplikatów Teng wysłał do Uniwersytetu w Toronto, Kanada (TRTC).

Opracowanie bogatej mikoflory tak olbrzymiego obszaru wykonane przez jednego autora musi cechować pewien stopień uogólnienia i uproszczenia.

Bardzo uproszczone są klucze do oznaczania rzę-

dów, rodzin, rodzajów i gatunków. Dość skrótowo potraktowano cechy charakterystyczne rodzaju i opis gatunku. Przy nazwie rodzaju zamieszczono nazwisko autora (lub autorów) opracowania.

Dla każdego gatunku podano nazwę łacińską, weryfikowaną przez R. P. Korfa, nazwisko autora, najważniejsze synonimy, główne pozycje źródłowe (w których znaleźć można ważne informacje taksonomiczne i ikonografię), charakterystykę siedliska, podłoże i w końcu nazwę prowincji gdzie dany takson był notowany.

Ryciny w liczbie 426, czarnobiałe, wykonane kreskówką są reprodukcją oryginalnych rycin publikowanych w wersji chińskiej dzieła z 1963 r. Przedstawiają one najczęściej wygląd owocnika, przekroje poprzeczne oraz elementy mikroskopowe.

Książka nie zawiera bibliografii, co na pierwszy rzut oka może wydawać się dużym brakiem. Pozycje źródłowe dotyczące taksonomii oraz ikonografii podane są jednak przy nazwie gatunku, co dla specjalisty jest nawet bardziej przydatne.

W krótkiej recenzji na analizę długiej listy gatunków nie ma miejsca. Jest na tej liście wiele rodzajów interesujących, zasługujących na uwagę, chociażby nieznany w Europie rodzaj *Chitonina* z rodziny *Agaricaceae*. Owocniki nie mają pierścienia, natomiast wyraźną pochwę, są trujące, rosną na polach uprawnych.

Bogata jest grupa szeroko ujmowanych wnętrzników (*Gasteromycetes* s.l.) licząca 115 taksonów. Szczególnie interesująca jest lista gatunków rzędu *Phallales* (18 taksonów) z rodzajami *Dictyophora*, *Simblum*, *Lysurus*, i *Aseroë*, oraz *Hymenogastreales* (6 gatunków) grupująca grzyby podziemne, nawiązujące budową do *Agaricales* np. *Secotium* i *Montagnea*. *Gyrophragmium delilei* (*Hymenogastreales*) przypomina grzyb kapeluszowy z wydłużoną pochwą, płyty tramy anastomozują tworząc porowate komory. Rośnie na gruncie piaszczystym w prowincji Inner Mongolia.

Dzieło S. C. Tenga – Grzyby Chin, dotyczy ogromnego obszaru mającego odmienną historię, cechujące się większym bogactwem świata roślinnego, dużym zróżnicowaniem klimatu i lepiej zachowaną przyrodą.

Celem tego obszernego opracowania nie były rozważania taksonomiczne lecz próba całościowego ujęcia wszystkich grup grzybów znanych dotychczas z obszaru Chin. Dzięki wspomnianym uproszczeniom, dzieło jest przejrzyste, dostępne dla każdego, nawet niedoświadczonego mikologa władającego językiem angielskim. Książkę zamawiać można: *Mycotaxon*, Ltd., P. O. Box 264, Ithaca, N. Y. 14851, USA. Cena egzemplarza przesyłką zwykłą 79.00 USD, lotniczą 94.00 USD.

Anna BUJAKIEWICZ

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- WIND AND OTHER ABIOTIC RISKS TO FORESTS, 10–14 VIII 1998

Informacja: Dr Heli Peltola, Conference Chairman, University of Joensuu, Faculty of Forestry, PO Box 101, SF-80101 Joensuu, FINLAND
E-mail: hpeltola@forest.joensuu.fi
<http://www.iufro.boku.ac.at>

- FIFTH INTERNATIONAL BOTANIC CONSERVATION CONGRESS, 14–18 VIII 1998

Informacja: Prof. Brian J. Huntley, National Botanical Institute, Private Bag X7, Claremont, 7735 SOUTH AFRICA
Tel. +27 21 762 1166
Fax: +27 21 761 4687
E-mail: bgci98@nbict.nbi.ac.za

- SIXTH INTERNATIONAL MYCOLOGICAL CONGRESS, 23–28 VIII 1998

Informacja: Congress Secretariat, P. O. Box 50006, Tel Aviv 61500, ISRAEL
Tel. +972 3 5140014
Fax: +972 3 5175674
<http://lsb380.plbio.lsu.edu/index.html>

- SECOND INTERNATIONAL CONFERENCE ON RESTORATION ECOLOGY: RESTORATION ECOLOGY IN THE 21st CENTURY: RESEARCH NEEDS IN THE FUTURE, 25–30 VIII 1998

Informacja: Restoration Ecology Symposium Secretariat, Laboratory of Plant Ecology, University of Groningen, PO Box 14, 9750 AA Haren, THE NETHERLANDS
E-mail: RE.symposium@biol.rug.nl
<http://www.biol.rug.nl/ploec/restecol>

- ALCALA FIRST INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICAL ECOLOGY, 4–8 IX 1998

Informacja: Rafael Bravo de la Parra, Departamento de Matemáticas, Universidad de Alcala, 28871 Alcala de Henares (Madrid), SPAIN
E-mail: aicme@mat.alcala.es
<http://www.ciencias.alcala.es/depmat/aicme.htm>

- III SYMPOSIUM ON THE FAUNA AND FLORA OF THE ATLANTIC ISLANDS 21–25 IX 1998

Informacja: Departamento de Biologia, Universidade dos Aores, Rua da Me de Deus, 58, PT-9500 Ponta Delgada, PORTUGAL
Tel. +315 96 652692
Fax: +315 96 653455
<http://www.uac.pt/congres.htm>

- INTERNATIONAL POPLAR SYMPOSIUM II, 14–18 IX 1998

Informacja: Marc Villar, IPS II, INRA, Station

d'Ameliation des Arbes Forestiers, F-45160 Ardon,
FRANCE
Fax: +33 2 38417879
E-mail: villar@orleans.inra.fr

● **FOURTH INTERNATIONAL SYMPOSIUM AND EXHIBITION ON ENVIRONMENTAL CONTAMINATION IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE, WARSAW '98**
15–17 IX 1998

Informacja: Warsaw '98 Symposium, Florida State University, 2035 East Paul Dirac Drive, 226 HMB, Tallahassee, Florida 32310–3700, U.S.A.
Fax: ++850 5746704
E-mail: Warsaw98@mailers.fsu.edu
<http://www.warsaw98.fsu.edu/>

● **51 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO, 15–19 IX 1998**

Informacja: Mgr Magdalena Jąkańska, Katedra Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański, Al. Legionów 9, 80–441 Gdańsk
Tel./Fax: +[58] 412016

● **VII LATIN AMERICAN BOTANICAL CONGRESS, 18–24 IX 1998**

Informacja: Dr. Ramon Riba, Presidente del VII Congreso Latinoamericano de Botánica, UAM-Iztapalapa, Apdo. Postal 55–535, 09340 Mexico, D. F. MEXICO
E-mail: socbot@alquimia.ench.ipn.mx lub clb@xanum.uam.mx.
<http://www.iztapalapa.uam.mx/clb/>

● **SEMINARIUM NAUKOWE – „PROBLEMY KLIMATYCZNO-BOTANICZNE GÓR IZERSKICH”, 21–23 IX 1998**

Informacja: Dr Krzysztof Migala lub Mgr Mieczysław Sobik, Zakład Meteorologii i Klimatologii, Instytut Geografii, Uniwersytet Wrocławski, ul. Kosiby 8, 51–670 Wrocław
Tel. +71 729497
Fax: +71 3435184

● **III SYMPOSIUM „FAUNA AND FLORA OF THE ATLANTIC ISLANDS”, 21–25 IX 1998**

Informacja: Secedariado, Departamento de Biologia, Universidade dos Acores, Rua da Mae de Deus, 58, PT-9500 Ponta Delgada, PORTUGAL
Tel: +[315 96] 652692
Fax: +[315 96] 653455
E-mail: simposio@alf.uac.pt
<http://www.uac.pt/congres.htm>

● **MONOCOTS II & 3RD INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON GRASS SYSTEMATICS AND EVOLUTION, 28 IX – 4 X 1998**

Informacja: Mrs. Karen Wilson, Monocots II, Royal Botanic Gardens Sydney, Mrs. Macquaires Rd., Sydney, SW 2000, AUSTRALIA
Tel. +[61 2] 23 18 111
Fax: +[61 2] 25 17 231
E-mail: karen@rbgsyd.gov.au

● **INTERNATIONAL ELM CONFERENCE, 2–4 X 1998**
Informacja: Dr. Christopher P. Dunn, Director of Research, The Morton Arboretum, 4100 Illinois Route 53, Liske, Illinois 60532, U.S.A.
Tel. +1 630 719 2423
Fax: +1 630 719 2433
E-mail: cdunn@mortonarb.org
<http://www.mortonarb.org>

● **MIEDZYNARODOWA KONFERENCJA „KARPACKI REGION I PROBLEMY STALEGO ROZWOJU”, 13–15 X 1998**

Informacja: F. G. Gamor, Orgkomitet Konferencji, 295800 Zakarpatskaja oblast, misto Rachiv, p/s 8, Karpacki Biosfernyj Zapovidnik, UKRAINA

● **III SEMINARIUM „GENEZA, LITOLOGIA I STRATYGRAFIA UTWORÓW CZWARTORZĘDOWYCH, 16–17 XI 1998**

Informacja: Mgr Grzegorz Rachlewicz, Instytut Badań czwartorzędu UAM, ul. Fredry 10, 61–701 Poznań
Tel. +61 8529327
Fax: + 61 8530234
E-mail: grzera@amu.edu.pl
<http://hum.amu.edu.pl/~sgp/gls/gls.htm>

● **THIRD INTERNATIONAL CONFERENCE ON FOREST FIRE RESEARCH, 16–20 XI 1998**

Informacja: ADAI, Apartado 3131, 3000 Coimbra, PORTUGAL
E-mail: dxvuc@gemini.ci.uc.pt

● **III OGÓLNOPOLSKIE SPOTKANIE NAUKOWE „TAKSONOMIA, KARIOLOGIA I ROZMIESZCZENIE TRAW W POLSCE”, 17–18 XI 1998**

Informacja: Doc. dr hab. Ludwik Frey, Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, ul. Lubicz 46, 31–512 Kraków
Tel. +[12] 421 51 44
Fax: +[12] 421 97 90
E-mail: L. Frey@ib-pan.krakow.pl

● **THE INAUGURAL CONFERENCE OF THE SOUTHERN AFRICAN SOCIETY OF SYSTEMATIC BIOLOGY, 11–15 I 1999**

Informacja: Peter Linder, Bolus Herbarium, University of Cape Town, Rondebosch 7700, SOUTH AFRICA
Tel. +21 650 3398
Fax: +21–650 4041
E-mail: plinder@botzoo.uct.ac.za

● **CHANGE AND DISTURBANCE IN TROPICAL RAIN FOREST IN SOUTH-EAST ASIA, 20–21 I 1999**

Informacja: Science promotion Section, The Royal Society, 6 Carlton House Terrace, London, SW1Y 5AG, UNITED KINGDOM
<http://www.royalsoc.ac.uk>

● **BRYOPHYTE PHYLOGENY AND INTERRELATIONSHIPS WITH EARLY EMBRYOPHYTES, 2–3 VI 1999**

Informacja: Science promotion Section, The Royal Society,

6 Carlton House Terrace, London, SW1Y 5AG, UNITED KINGDOM
<http://www.royalsoc.ac.uk>

● **XVI INTERNATIONAL BOTANICAL CONGRESS (IBC), 1–7 VIII 1999**

Informacja: Secretariat, XVI International Botanical Congress, Missouri Botanical Garden, P. O. Box 299, St. Louis, MO 63166–0299, U.S.A.

Tel. +[314] 577–5175

Fax: +[314] 577–9596

E-mail: ibc16@mobot.org

<http://www.mobot.org/MOBOT/Research/congress.html/>

<http://www.ibc99.org>

● **INTERNATIONAL CONGRESS OF THE INTERNATIONAL UNION FOR QUATERNARY RESEARCH (INQUA): „THE ENVIRONMENTAL BACKGROUND TO HOMINID EVOLUTION IN AFRICA”, 3–12 VIII 1999**

Informacja: Dr D. Margaret Avery, INQUA XV Congress, P. O. Box 6, South Africa Museum, Cape Town 8000, SOUTH AFRICA

Tel: +27 21 243330

Fax: +27 21 246716

E-mail: mavery@samuseum.ac.za

● **EURECO '99: VIII EUROPEAN ECOLOGICAL CONGRESS ON THE EUROPEAN DIMENSION IN ECOLOGY, 18–23 IX 1999**

Informacja: Secretariat EURECO '99, Department of Ecology, School of Biology, UPB 119, Aristotle University, GR-540 06 Thessaloniki, GREECE

E-mail: secretariat@eureco99.auth.gr

<http://www.eureco99.auth.gr>

● **VII INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON MESOZOIC TERRESTRIAL ECOSYSTEMS, IX 1999**

Informacja: Secretary of the VII International Symposium on Terrestrial Mesozoic Ecosystems, Division Paleontology, Museo Argentino de Ciencias Naturales „B. Rivadavia” Avda, Angel Gallardo 470, 1405 Buenos Aires, ARGENTINA

● **THE SIXTH QUADRENNIAL CONFERENCE OF THE INTERNATIONAL ORGANIZATION OF PALAEOBOTANY, 30 VII–3 VIII 2000**

Informacja: Prof. Liu Lujun, Secretary General of IOPC-VI Organising Committee, Nanjing Institute of Geology and Palaeontology, Academia Sinica, 39 East Beijing Road, Nanjing 210008, CHINA

Tel. 86 25 6637208

Fax: +86 25 3357026

E-mail: lix@njnet.nj.ac.cn

● **10TH INTERNATIONAL PALYNOLOGICAL CONFERENCE (IPC-X), VIII 2000**

Informacja: Prof. Liu Gengwu, Nanjing Institute of Geology and Palaeontology, Academia Sinica, Nanjing 210008, CHINA

Fax: +86 25 3357026

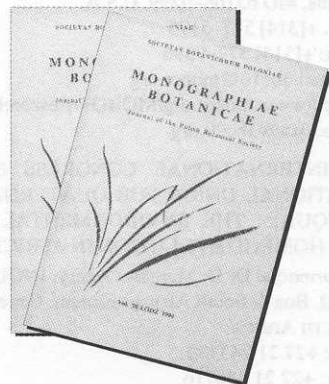
Opracował: Jan J. WÓJCICKI

LITERATURA BOTANICZNA • BOTANICAL LITERATURE

WYDAWNICTWA PTB DOSTĘPNE W SPRZEDAŻY

Monographiae Botanicae

ISSN 0077-0655

Vol. 7	1958	Cena 1.00 zł
J. JENTYS-SZAFEROWA — The genus <i>Carpinus</i> in Europe in the paleobotanical literature		
B. SZAFRAN — Tortońskie mchy ze Starych Gliwic na Śląsku		
S. GILEWSKA, L. STUCHLIK — Przedwarciański interstadiał z Brzozowicy koło Będzina		
M. RALSKA-JASIEWICZOWA — Interstadiał zlodowacenia środkowopolskiego w Łabędach na Górnym Śląsku		
W. KOPEROWA — Późny glacjał z północnego podnóża Tatr w świetle analizy pyłkowej		
K. WASYLKOWA — Szczątki roślinne ze średniowiecznego zabytku Krakowa		
Vol. 51	1976	Cena 1 zł
T. GLĄZEK — Rośliny naczyniowe zbiorowisk leśnych północno-wschodniego i wschodniego przedpola Gór Świętokrzyskich		
Vol. 54	1977	Cena 1.00 zł
H. MAMCZARZ — Brioflora i zbiorowiska mszaków Beskidu Sądeckiego. Cz. 1. Brioflora Beskidu Sądeckiego		
Vol. 55	1977	Cena 1.00 zł
Z. PODBIELKOWSKI, H. TOMASZEWICZ — Roślinność jezior Suwalskiego Parku Krajobrazowego		
H. WOŹAKOWSKA-NATKANIEC — Ekologiczna promienioczułość <i>Lemna minor</i> L. i <i>Spirodela polyrrhiza</i> (L.) Schleiden		
Vol. 72	1990	Cena 4.00 zł
T. GLĄZEK, J. WOLAK — Zbiorowiska roślinne Świętokrzyskiego Parku Narodowego i jego strefy ochronnej		
Vol. 75	1993	Cena 9.00 zł
J. HEREŹNIAK — Stosunki geobotaniczno-leśne północnej części Wyżyny Śląsko-Krakowskiej na tle zróżnicowania i przemian środowiska		
Vol. 76	1994	Cena 9.00 zł
J. HERBICH — Przestrzenno-dynamiczne zróżnicowanie roślinności dolin w krajobrazie młodoglacjalnym na przykładzie Pojezierza Kaszubskiego		
Vol. 77	1995	Cena 9.00 zł
T. ZAŁUSKI — Łąki selernicowe (związek <i>Cnidion dubii</i> Bal.-Tul. 1966) w Polsce		
Vol. 78	1995	Cena 7.00 zł
A. JUTRZENKA-TRZEBIATOWSKI — Zboczowe lasy klonowo-lipowe <i>Aceri-Tilietum</i> Faber 1936 w Polsce Północno-Wschodniej		
Vol. 79	1996	Cena 9.00 zł
H. KLAMA — Wątrobowce (Hepaticae) Beskidu Żywiecko-Orawskiego (Karpaty Zachodnie)		
Vol. 80	1997	Cena 8.00 zł
A. POPIELA — Zbiorowiska namulkowe z klasy Isoeto-Nanojuncetea Br.-Bl. et Tx. 1943 w Polsce		
Vol. 81	1997	Cena 8.00 zł
W. FAŁTYNOWICZ — Porosty głazów narzutowych Parków Krajobrazowych Trójmiejskiego i Kaszubskiego		

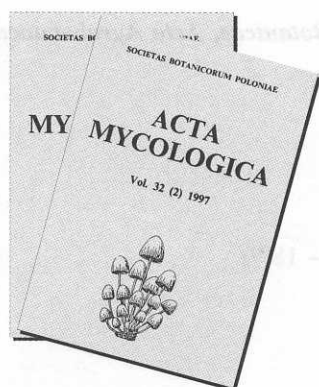
Acta Agrobotanica

ISSN 0065-0951

Vol.	No.	Rok	Cena zł
43	1-2	1990	2.00
44	1-2	1991	2.00
45	1-2	1992	2.00
46	1	1993	2.00
	2		2.00
47	1	1994	3.00
	2		3.00
48	1	1995	5.00
	2		5.00
49	1-2	1996	7.00
50	1-2	1997	8.00

Acta Mycologica

ISSN 0001-625X

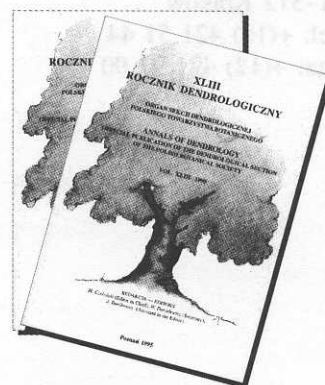

Vol.	No.	Rok	Cena zł
23	2	1987	1.00
26	2	1990/91	1.00
27	1	1991/92	2.00
	2		2.00
28	1	1993	3.00
	2		3.00
29	1	1994	4.00
	2		4.00
30	1	1995	5.00
	2		5.00
31	1	1996	6.00
	2		6.00
32	1	1997	9.00
	2		10.00

Rocznik Dendrologiczny

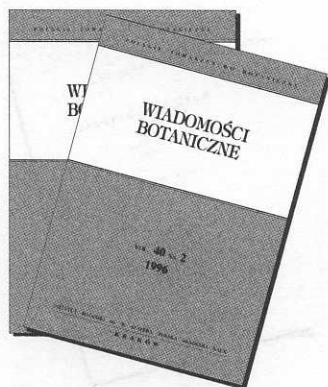
ISSN 00860-2646

Vol.	Rok	Cena zł
34	1981/82	1.00
39	1990/91	2.00
40	1992	3.00
41	1993	4.00
42	1994	5.00
43	1995	7.00
44	1996	8.00
45	1997	8.00

Wiadomości Botaniczne

ISSN 0043-5090

Vol.	No.	Rok	Cena zł
36	1-2	1992	3.00
	3-4		3.00
37	1-2	1993	4.00
	3-4		4.00
38	1-2	1994	6.00
	3-4		6.00
39	1-2	1995	6.50
	3-4		6.50
40	1	1996	3.50
	2		3.50
	3-4		7.00
41	1	1997	4.00
	2		4.00
	3-4		8.00

Opracował: Jan J. WóJCICKI

*Sprzedaż bezpośrednią i wysyłkową wydawnictw **Monographiae Botanicae**, **Acta Agrobotanica**, **Acta Mycologica** i **Rocznik Dendrologiczny** prowadzi:*

Zarząd Główny PTB

Al. Ujazdowskie 4

00-478 Warszawa

Mgr Maria Bucka (czwartek 10⁰⁰–14⁰⁰)lub Mgr Barbara Hon (wtorek i piątek 10⁰⁰–15⁰⁰ i czwartek 15⁰⁰– 18⁰⁰)

Tel. +(22) 621 36 69

a **Wiadomości Botanicznych:**

Dział Wydawnictw

Instytut Botaniki im. W. Szafera

Polska Akademia Nauk

ul. Lubicz 46

31-512 Kraków

Tel: +(12) 421 51 44

Fax: +(12) 421 97 90